

Poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo

Bestijanić, Ines

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Organization and Informatics / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:211:144626>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-24**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Organization and Informatics - Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ORGANIZACIJE I INFORMATIKE
VARAŽDIN**

Ines Bestijanić

**POTICANJE I UKLJUČIVANJE MLADIH
OSOBA S INVALIDITETOM U
PODUZETNIŠTVO**

DIPLOMSKI RAD

Varaždin, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ORGANIZACIJE I INFORMATIKE
V A R A Ž D I N

Ines Bestijanić

Matični broj: 35918/07–R

Studij: Ekonomika poduzetništva

POTICANJE I UKLJUČIVANJE MLADIH OSOBA S INVALIDITETOM
U PODUZETNIŠTVO

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

Dr. sc. Tamara Šmaguc

Varaždin, lipanj 2023.

Ines Bestijanić

Izjava o izvornosti

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onima koji su u njemu navedeni. Za izradu rada su korištene etički prikladne i prihvatljive metode i tehnike rada.

Autorica potvrdila prihvaćanjem odredbi u sustavu FOI-radovi

Sažetak

Osobe s invaliditetom susreću se s puno prepreka prilikom obrazovanja i zapošljavanja te su im uskraćene mnoge mogućnosti. Hrvatska broji veliku nezaposlenost, a još je veća nezaposlenost osoba s invaliditetom. Prema navedenim činjenicama može se zaključiti kako su još uvijek mnoga ljudska prava osobama s invaliditetom gotovo pa neostvariva. Takav odnos društva ostavlja negativne posljedice na osobe s invaliditetom. U ovom radu analizira se poduzetništvo mladih te poduzetništvo mladih osoba s invaliditetom s naglaskom na barijere s kojima se susreću mladi poduzetnici te mladi poduzetnici s invaliditetom. U drugom dijelu rada elaborira se provedeno kvalitativno istraživanje u kojem se kao glavna tehnika prikupljanja podataka koristi dubinski intervju. Empirijskim istraživanjem ispituju se i analiziraju prepreke s kojima se susreću osobe s invaliditetom u poduzetništvu te faktori koji obeshrabruju njihov ulazak u poduzetništvo. Na temelju rezultata istraživanja pružaju se implikacije za politike poticanja poduzetništva i politike potpore osobama s invaliditetom.

Ključne riječi: osobe s invaliditetom, barijere ulaska u poduzetništvo, OSI, poduzetništvo mladi

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Poduzetništvo mladih	3
2.1. Karakteristike poduzetništva mladih	4
2.2. Razlozi ulaska mladih osoba u poduzetništvo	6
2.2.1. Nezaposlenost mladih	6
2.2.2. Ostali razlozi ulaska mladih u poduzetništvo	13
2.3. Prednosti poduzetništva mladih	14
2.4. Barijere ulaska mladih u poduzetništvo	15
2.5. Programi i poticaji za mlade poduzetnike	16
2.5.1. Programi i poticaji u Hrvatskoj	16
2.5.2. Programi i poticaji u Europskoj uniji	18
3. Poduzetništvo osoba s invaliditetom	22
3.1. Problematika zapošljavanja osoba s invaliditetom	23
3.2. Motivi za ulazak u poduzetništvo kod osoba s invaliditetom	23
3.3. Financijska podrška prilikom pokretanja poslovanja	25
3.4. Prednosti poduzetništva osoba s invaliditetom	28
3.5. Prepreke s kojima se suočavaju poduzetnici s invaliditetom	29
4. Cilj i svrha istraživanja	31
5. Metodološki okvir istraživanja	33
5.1. Odabrana metoda istraživanja	33
5.2. Sudionici istraživanja	35
5.3. Izvori podataka i tehnike prikupljanja podataka	36
5.4. Uređivanje materijala i analiza empirijskih podataka	37
5.5. Etička pitanja relevantna za provedeno istraživanje	39
6. Rezultati istraživanja poticanja i uključivanja mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo	41
6.1. Osnovne informacije o poduzetnicima i poduzećima uključenim u istraživanje	41

6.2. Prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom	47
6.3. Programi podrške za osobe s invaliditetom	52
6.4. Prijedlozi za poboljšanja u poticanju poduzetništva osoba s invaliditetom	55
7. Implikacije za politike poticanja poduzetništva i politike potpora za osobe s invaliditetom	58
8. Zaključak	60
Literatura	62
Popis slika	69
Popis tablica	69
Popis grafikona.....	69
Prilozi	70

1. Uvod

Tema ovog diplomskog rada je poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo. Nezaposlenost je glavni problem današnjice, pogotovo za mlade te osobe s invaliditetom. Stoga za ambiciozne mlade ljude te osobe s invaliditetom stupanje u poduzetnički pothvat predstavlja izlaz iz dugoročne nezaposlenosti, no valja naglasiti kako pokretanje poduzetničkog pothvata nije nimalo lak proces. Unatoč činjenici kako je proces stupanja u poduzetništvo podosta zahtjevan, poduzetništvo mladih i osoba s invaliditetom smatra se mehanizmom rješavanja nepovoljnih situacija na tržištu rada, što u konačnici doprinosi gospodarskom razvoju zemlje. Mladi i osobe s invaliditetom tijekom pokretanja poslovanja nailaze na niz prepreka s kojima se moraju suočiti ukoliko žele uspjeti. Diskriminacija te nedovoljna podrška bližnjih osoba samo su neki od problema s kojima se susreću mladi te osobe s invaliditetom. Valja naglasiti kako danas ima sve više i više ljudi s invaliditetom, koji nažalost nikad nisu stekli radno iskustvo i radne vještine, što dodatno otežava sam proces pokretanja poduzetničkog pothvata, posebice prilikom traženja financijske pomoći od banaka i srodnih institucija. Stoga je cilj ovog rada prikazati prepreke s kojima se suočavaju mladi poduzetnici s invaliditetom te programe podrške, koji im pomažu kako bi te prepreke uspješno savladali.

Rad je podijeljen na ukupno osam poglavlja, koja uključuju: uvodni dio, poduzetništvo mladih, poduzetništvo osoba s invaliditetom, cilj i svrhu istraživanja, metodološki okvir istraživanja, rezultate istraživanja vezane uz poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo, implikacije za politike poticanja poduzetništva i politike potpore osobama s invaliditetom te zaključak. Prvi dio teorijskog dijela opisuje poduzetništvo mladih, karakteristike poduzetništva mladih te razloge ulaska mladih u poduzetništvo, koje je moguće podijeliti u dvije skupine, a to su: nezaposlenost mladih i ostali razlozi ulaska mladih u poduzetništvo. Nadalje, navedene su i prednosti poduzetništva mladih, kao i barijere ulaska mladih u poduzetništvo. Kako bi mladi poduzetnici uspješno savladali barijere koje im stoje na putu u tome im pomažu programi podrške od strane Republike Hrvatske i Europske unije te su oni također navedeni unutar rada. Drugi dio rada odnosi se na poduzetništvo osoba s invaliditetom, a uključuje problematiku zapošljavanja osoba s invaliditetom, motive za ulazak u poduzetništvo, financijsku podršku prilikom pokretanja poslovanja te prednosti poduzetništva osoba s invaliditetom, kao i prepreke s kojima se suočavaju poduzetnici s invaliditetom. S druge strane, istraživački dio rada sastoji se od ciljeva i svrhe istraživanja kao i metodološkog okvira istraživanja koji se sastoji od detaljnog opisa metoda istraživanja, sudionika koji su bili uključeni u istraživanje, tehnika i izvora prikupljanja podataka prilikom provedbe istraživanja, uređivanja materijala i analize empirijskih podataka, kao i etičkih pitanja relevantnih za

provedbu istraživanja. Nadalje, navedeni su i rezultati istraživanja te su dane implikacije za politike poticanja poduzetništva, kao i politike potpore osobama s invaliditetom kojima se može olakšati proces stupanja u poduzetništvo mladim osobama s invaliditetom.

Za uspješnu realizaciju ovog rada korišteni su sekundarni i primarni podaci. Prilikom pisanja teoretskog dijela rada, korišteni su sekundarni podaci u što se ubrajaju: znanstveni i stručni članci, literatura dostupna u gradskoj i fakultetskoj knjižnici, te web stranice institucija i portala. S druge strane, za provedbu istraživačkog dijela korišteni su primarni podaci, odnosno proveden je dubinski intervju. Prilikom analize istraživačkog dijela korištena je i literatura iz kolegija „Poduzetničke strategije“, koja je bila dostupna na Moodle platformi Fakulteta.

2. Poduzetništvo mladih

Mladi su budućnost zemlje, a stara poslovice kaže da „na mladima svijet ostaje“, stoga kako bi se ostvario gospodarski i kulturološki napredak te rast, potrebno je poticati mlade da se uključe u poduzetništvo, što u konačnici doprinosi razvoju cjelokupnog društva. Može se reći da je poduzetništvo dinamičan proces, koji obuhvaća „poduzetnički poziv“, motivaciju i sposobnosti pojedinaca na temelju kojih dolazi do implementacije poduzetničkih ideja (Alam, 2019). Poduzetništvo mladih jest pojam koji se odnosi na skup poduzetničkih aktivnosti koje provode osobe životne dobi između 18 do 25 godina (Buble i Kružić, 2006, str. 148). S druge strane prema Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (2020) mlade osobe za koje se provode aktivne politike zapošljavanja za mlade jesu osobe između 18 i 30 godina. Sukladno navedenom može se zaključiti da se pojam poduzetništva mladih odnosi na osobe između 18 i 30 godina života koje su spremne na preuzimanje rizika, a svojom kreativnošću, inovativnošću te novim idejama doprinose stvaranju poslovnih promjena te ekonomskom rastu.

Poduzetništvo mladih smatra se fazom izgradnje ljudskog kapitala, kojom se nastoji smanjiti nezaposlenost i socijalna isključenost mladih, kako bi se poboljšala kvaliteta života te pritom postiglo veće zadovoljstvo. Ulaganje u ljudski kapital veže se i uz dugoročni rast nacije (Sheifu, 2016). Nadalje, poticanje poduzetništva mladih ima velik utjecaj na otvaranje novih radnih mjesta, kao i brojne društvene koristi poput poboljšanja životnog standarda te poticanja bogatstva (Paramasivan, 2017). Gospodarstvo svake zemlje isključivo ovisi o mladima jer su upravo mladi poduzetnici nositelji promjena u poduzetništvu.

Zahvaljujući poduzetništvu, mladi istražuju svoje mogućnosti, vještine i znanje koje će u budućnosti pridonijeti ostvarenju profita te ekonomskoj moći. Bitno je napomenuti kako mladi ljudi ponekad ne znaju raspolagati kapitalom, stoga je potrebno mlade ljude educirati o pridobivanju tržišnih udjela, kao i načinima iskorištavanja poslovne dobiti (Sheifu, 2016). Velik broj mladih ljudi posjeduje osnovna znanja vezana uz zanimanje za koje su se obrazovali, svejedno nisu dovoljno educirani o mogućnostima i pravima mladih poduzetnika (Lupić i Bujan, 2017). Stoga je potrebno da se mladi poduzetnici prvenstveno stručno osposobljavaju te da njihova obuka bude u skladu s potražnjom, kao i potrebama tržišta. Uvođenje poduzetničkog znanja u srednje škole pozitivno utječe na mlade te je bitan pokretač za provedbu poduzetničkih aktivnosti mladih. Stoga je bitno uvođenje predmeta „Poduzetništvo“ u srednje škole kako bi se u budućnosti povećali poduzetnički potencijali mladih. Također, prilikom stupanja u poduzetništvo mladi trebaju biti svjesni da znanje i vještine nisu dovoljne za uspjeh,

nego i ustrajnost, inovativnost i trud, a uz pomoć ovih faktora uspjeh sigurno neće izostati (Ćočkalo i sur., 2020).

2.1. Karakteristike poduzetništva mladih

Obzirom na širok spektar znanja te vještina koje danas mladi ljudi posjeduju, mladi poduzetnici provode različite oblike poduzetničkih aktivnosti. Globalizacija je doprinijela nepostojanju jasnih organizacijskih granica, stoga su znanje i intelektualni kapital ključni resursi poslovanja, dok su s druge strane informacijske i komunikacijske tehnologije neophodne za provedbu poslovnih aktivnosti. Kako bi mladi poduzetnici bili uspješni i zadržali svoje konkurentske prednosti potrebno je kontinuirano uvoditi inovacije te razvijati nove vještine i sposobnosti, kako bi se u konačnici izgradio intelektualni kapital koji će im pripomoći pri suočavanju s rizicima u poslovanju (Kolaković, 2006, str. 154). S druge strane, za uspješno poslovanje mladih poduzetnika, bitno je da su na samom početku: spremni na rizik, inovativni, komunikativni, snalažljivi, entuzijastični, strpljivi, samouvjereni, ambiciozni, orijentirani na zadatke te da posjeduju tehnička znanja i vještine. Neke od navedenih vještina su urođene, dok su neke s druge strane stečene vlastitom voljom (Tkalec, 2011).

Posebno je važno istaknuti kako će se mladi poduzetnici prije odvažiti na promjene u odnosu na starije poduzetnike te se lakše prilagođavaju novim uvjetima na tržištu, što u konačnici stvara prednost prilikom modernizacije poslovanja poduzeća. Za mlade osnivanje poduzeća predstavlja temelj profesionalnog razvoja, ali i materijalnog blagostanja (Alieva i Muminov, 2021). Mladi poduzetnici spremni su na nove izazove, dohvaćanje bolje reputacije, veću zaradu kao i na ostvarenje vizije i misije (Bituh i Ćorić, 2022).

Uz pomoć pet dimenzija moguće je opisati poduzetništvo mladih:

- Osobine: osobine koje karakteriziraju uspješne mlade poduzetnike jesu želja za postignućem, ambicija, samoefikasnost, motiviranost, inovativnost, kreativnost, otvorenost prema novim iskustvima i spremnost na preuzimanje rizika, proaktivnost te autonomnost.
- Obiteljsko podrijetlo: u razvijenim zemljama, mladi poduzetnici često ulaze u poduzetnički pothvat upravo jer su im roditelji visokoobrazovani, imaju poduzeće ili pak dolaze iz bogatijeg okruženja i bili su im velika podrška prilikom osnivanja poduzeća.
- Kognitivne sposobnosti: uspješne mlade poduzetnike karakterizira viša razina kognitivnih sposobnosti, a mjerena je raznim kognitivnim testovima i stupnjem obrazovanja.

- Spol: mlade žene poduzetnice u poduzetništvu često su motivirane pod pritiskom te su vlasnice manjih poduzeća s nižom poslovnom produktivnošću, a razlog tome jesu brojna ograničenja s kojima se suočavaju poput: kućanskih poslova, brige o djeci, kulturnih normi, nižeg stupnja društvenog i financijskog kapitala. Muškarci su po tom pitanju drugačiji pa su vlasnici srednjih poduzeća s višom produktivnošću od žena, stoga se zaključuje kako muški poduzetnici imaju manje prepreka u poduzetništvu u odnosu na žene poduzetnice.
- Dob: razlike između mladih poduzetnika te „starih“ poduzetnika su vrlo niske. Stariji poduzetnici u nekim područjima jesu uspješniji, a pritom iskustvo ima značajnu ulogu. S druge strane uspješni mladi poduzetnici su obrazovani, posjeduju kapital te su skloni stvaranju društvenih mreža kako bi u konačnici stvorili niz prilika za provedbu poslovnih aktivnosti (Alam, 2019).

Mladi ljudi obično pokreću poduzetnički pothvat u sektoru u kojem već imaju iskustvo te se u pravilu odlučuju na pokretanje poslovanja u uslužnom sektoru, a nešto manje u proizvodnom sektoru. Neki od razloga odabira uslužnog sektora jesu manje ulazne barijere te niži kapitalni troškovi prilikom pokretanja poslovanja (Rahaeem, 2016).

Također, valja napomenuti kako postoji veća mogućnost da će se visokoobrazovani mladi prije odlučiti na pokretanje poduzetničkog pothvata u odnosu na mlade s nižom ili srednjom stručnom spremom. Veća je i vjerojatnost da će mladi poduzetnici s višom stručnom spremom uspješnije voditi posao u odnosu na poduzetnike s nižom ili pak srednjom stručnom spremom, stoga se može zaključiti kako je stupanj obrazovanja pozitivno vezan uz poduzetništvo. Mladi poduzetnici imaju šire društvene mreže obzirom da se mladi više trude održavati prijateljstva koja su stekli kroz život te su skloniji uvažavanju kulturoloških razlika u odnosu na starije poduzetnike (Potter i sur., 2014). Schott i suradnici (2015) ističu kako u pet svjetskih regija postoji gotovo 1,6 puta veća vjerojatnost da će mladi pokrenuti poduzetnički pothvat nego li odrasli. S gledišta spolnih razlika, mladi muškarci imaju 1,3 puta veću vjerojatnost da pokrenu poduzetnički pothvat u odnosu na potencijalne mlade poduzetnice te 1,6 puta veću vjerojatnost da će ti poslovi biti složeniji u odnosu na poslove koje vode mlade poduzetnice. Postoji velika vjerojatnost da će se mlade poduzetnice uključiti u poduzetnički pothvat jer su vođene nuždom, dok će s druge strane mladi poduzetnici biti vođeni prilikom. Također, poduzetnici koji su bili vođeni prilikom imaju viši stupanj obrazovanja u odnosu na poduzetnike koji su pokrenuli poduzetnički pothvat zbog nužde (Ngugi, 2020).

Bitno je naglasiti kako mladi poduzetnici preferiraju individualan ulazak u poduzetništvo, prema Entrepreneurs data (2022) gotovo 73% poduzeća koja su pokrenuta od

strane mladih poduzetnika djeluju kao samostalna poduzeća. Obzirom da su mladi poduzetnici većinom neustrašivi, status quo za njih svakako nije rješenje. Mladi poduzetnici spremni su na stjecanje novih znanja, usvajanje novih tehnologija te novih rješenja kako bi postali što je moguće konkurentniji na tržištu.

2.2. Razlozi ulaska mladih osoba u poduzetništvo

Postoji bezbroj razloga zbog kojih se mlade osobe odlučuju na proces pokretanja poduzetničkog pothvata, a najbitniji od njih je zasigurno prestanak nezaposlenosti. U ovom potpoglavlju detaljno se objašnjava nezaposlenost mladih, koja je zapravo ključni motivator za pokretanje poduzetničkih pothvata od strane mladih, a također se navode i drugi razlozi zbog kojih se mlade osobe odlučuju na pokretanje poduzetničkog pothvata, pritom preuzimajući velik rizik. Prema GEM (engl. *Global Entrepreneurship Monitor*) metodologiji motive za ulazak u poduzetništvo moguće je rasporediti u dvije kategorije: poduzetništvo vođeno prilikama i poduzetništvo vođeno nuždom. Poduzetništvo vođeno prilikama odnosi se na postupak iskorištavanja poduzetničke prilike te mogućnosti za povećanje osobnog dohotka, dok s druge strane poduzetništvo vođeno nuždom podrazumijeva ulazak mladih u poduzetništvo radi potrebe za sigurnošću te održavanja redovitih prihoda, što se u konačnici može povezati s nezaposlenošću mladih (Holiienka, 2014).

2.2.1. Nezaposlenost mladih

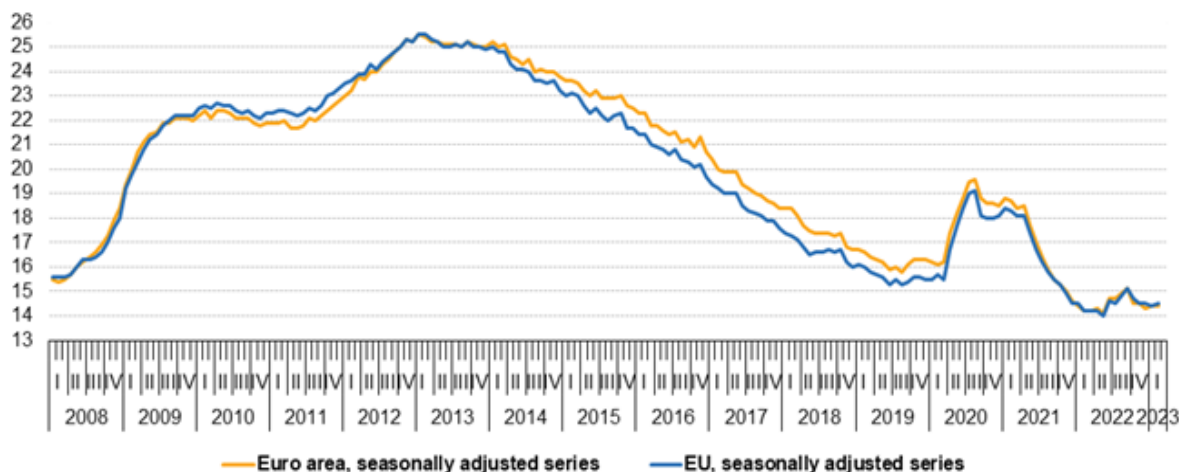
U ovim izazovnim vremenima mladi na tržištu rada susreću se s puno prepreka, a jedna od njih je nezaposlenost. Pojam nezaposlenosti odnosi se na broj ekonomski aktivnog mladog stanovništva, koje je trenutačno bez posla ili traži posao, a tu se pritom ubrajaju i ljudi koji su izgubili radno mjesto ili pak su ga dobrovoljno napustili. Drugim riječima, nezaposlenost mladih odnosi se na situaciju u kojoj mladi nisu u mogućnosti pronaći posao, što s druge strane uzrokuje veću razinu siromaštva u zemlji (Chidiebere, 2014). Zbog nedovoljne produktivnosti, mladi se znaju nazivati „izgubljenom generacijom“.

S visokim stopama nezaposlenosti bore se čak i razvijene zemlje, stoga je bitno poticati poduzetništvo mladih kako bi se otvorila nova radna mjesta te se smanjile stope nezaposlenosti. Posljednjih godina se sve više nastoji utjecati na mlade da se odluče poduzeti neke od poduzetničkih aktivnosti, kako bi se doprinijelo gospodarskom razvoju zemlje. Zaključuje se kako postoji jaka pozitivna korelacija između stope nezaposlenosti i poduzetništva (Olufemi, 2020). Faktori koji utječu na nezaposlenost mladih jesu: manjak

radnog iskustva, manjak stečenih vještina, nedovoljni stupanj obrazovanja te manjak radnih sposobnosti (Bituh i Ćorić, 2022).

Nezaposlenost u Hrvatskoj može se nadovezati i na recesije koje su imale velik utjecaj na hrvatsko tržište rada, naime prije otprilike desetak godina Hrvatska se susrela s dvije recesije, koje su ostavile velike posljedice u gospodarstvu i ekonomiji, a tu je i Covid-19 kriza koja je ostavila neizbrisiv trag na svjetsko gospodarstvo (Arčabić, 2020).

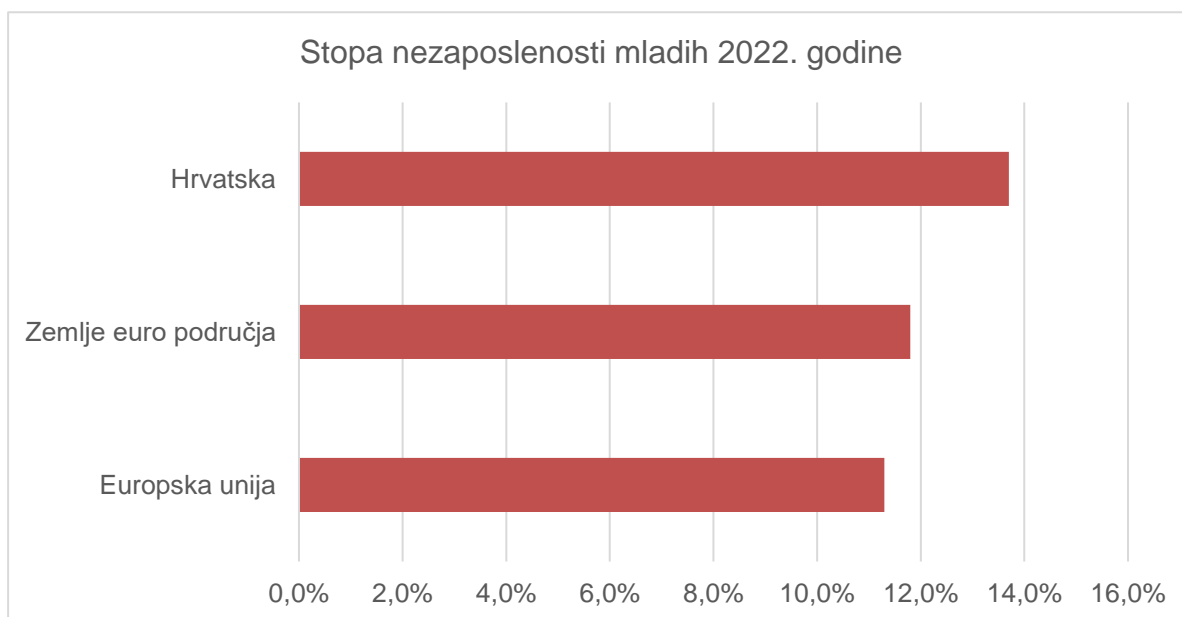
Prva recesija koja je ostavila velik trag na svjetsku ekonomiju, pritom uključujući i Hrvatsku desila se 2008. godine, a njen uzrok bio je pad tržišta drugorazrednih hipoteka u Sjedinjenim Američkim Državama. Krajem 2008. godine došlo je do smanjenja proizvodnje i trgovine, što je dodatno utjecalo na sam rast nezaposlenosti, pogotovo u slabije razvijenim zemljama kao što je i Hrvatska (Mlikotić, 2010). Nedugo nakon recesije 2008. godine, Hrvatsku je zadesio drugi krug recesije, kojom se dodatno povećala nezaposlenost. Naime, izvještajem Državnog zavoda za statistiku potvrđuje se smanjenje broja zaposlenih u odnosu na stanje nezaposlenosti uzrokovano recesijom 2008. godine. Broj zaposlenih u 2008. godini bio je 1.554.805, dok je u 2014. iznosio 1.342.149, točnije radi se o gubitku od 212.656 radnih mjesta, što u postotku predstavlja gubitak od 13,7% ukupne početne zaposlenosti (Oračić, 2017). Posljedice nezaposlenosti u tom razdoblju najviše su se naravno odražavale upravo na mlade. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju broj nezaposlenih mladih osoba postepeno se smanjio, obzirom da je 30. listopada 2014. godine usvojen Sporazum o partnerstvu između Republike Hrvatske i Europske komisije, kojim se uz pomoć europskih strukturnih i investicijskih fondova nastojalo u razdoblju od 2014. do 2020. utjecati na rast i radna mjesta. Međutim i dalje je nezaposlenost mladih jedan od glavnih problema s kojim se bori hrvatsko gospodarstvo, što uzrokuje „odljev mozgova“ iz Republike Hrvatske (Božiković, 2021). Negativne posljedice na zaposlenost mladih ostavila je i pandemija korona virusa, naime 2021. godine stopa nezaposlenosti mladih od 25 godina u Europskoj uniji iznosila je 18,2% (Europski parlament, 2021). Na slici 1. prikazana je promjena stope nezaposlenosti mladih tijekom godina u Europskoj uniji te Europodručju. Vidljivo je kako su krize utjecale na promjenu stope nezaposlenosti mladih no zahvaljujući mjerama Europske unije, stopa nezaposlenosti se unazad dvije godine podosta smanjila. Naravno, postoji i niz drugih uzroka nezaposlenosti kao što su: kratki prekidi zbog promjene radnog mjesta, sezonske fluktuacije tržišta rada, tehnološka usavršavanja, poremećaji na tržištu rada, ratovi i prirodne katastrofe (Božiković, 2021).

Slika 1: Stopa nezaposlenosti mladih u EU i Europodručju

(Izvor: Eurostat, 2023)

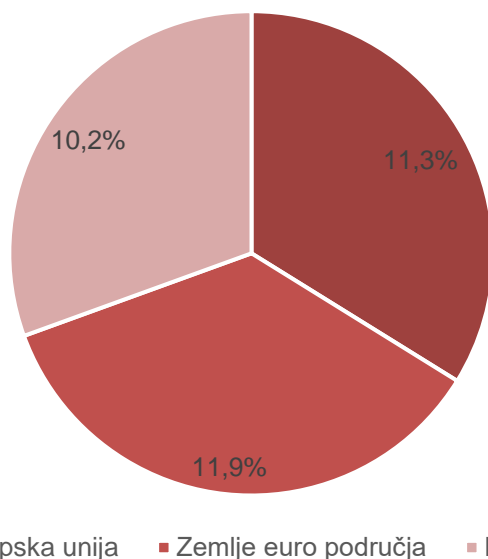
Prema posljednjim podacima iz Eurostata 2022. godine stopa nezaposlenosti mladih osoba starosti od 15 do 29 godina u Europskoj uniji bila je 11,3%, u zemljama Europodručja 11,8%, dok je s druge strane stopa nezaposlenih mladih osoba starosti od 15 do 29 godina u Hrvatskoj iznosila 13,7% što je moguće vidjeti na grafikonu 1. Obzirom na spol, stopa nezaposlenosti mladih muškaraca u Europskoj uniji iznosi 11,3%, u zemljama Europodručja 11,9%, dok u Hrvatskoj 10,2%. Podaci su prikazani grafički na grafikonu 2. S druge strane stopa nezaposlenosti mladih žena u Europskoj uniji iznosi 11,3%, Eurozoni 11,8%, dok u Hrvatskoj 18,2%, što je prikazano na grafikonu 3.

Grafikon 1: Stopa nezaposlenosti mladih 2022. godine

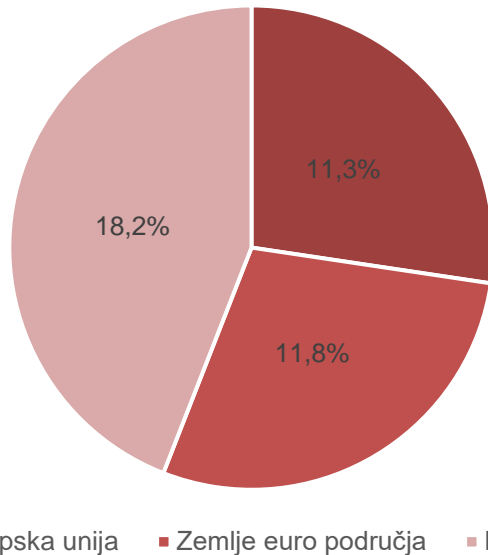
(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

Stopa nezaposlenosti mladih muškaraca u 2022. godini

Grafikon 2: Stopa nezaposlenih mladih muškaraca u 2022. godini
(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

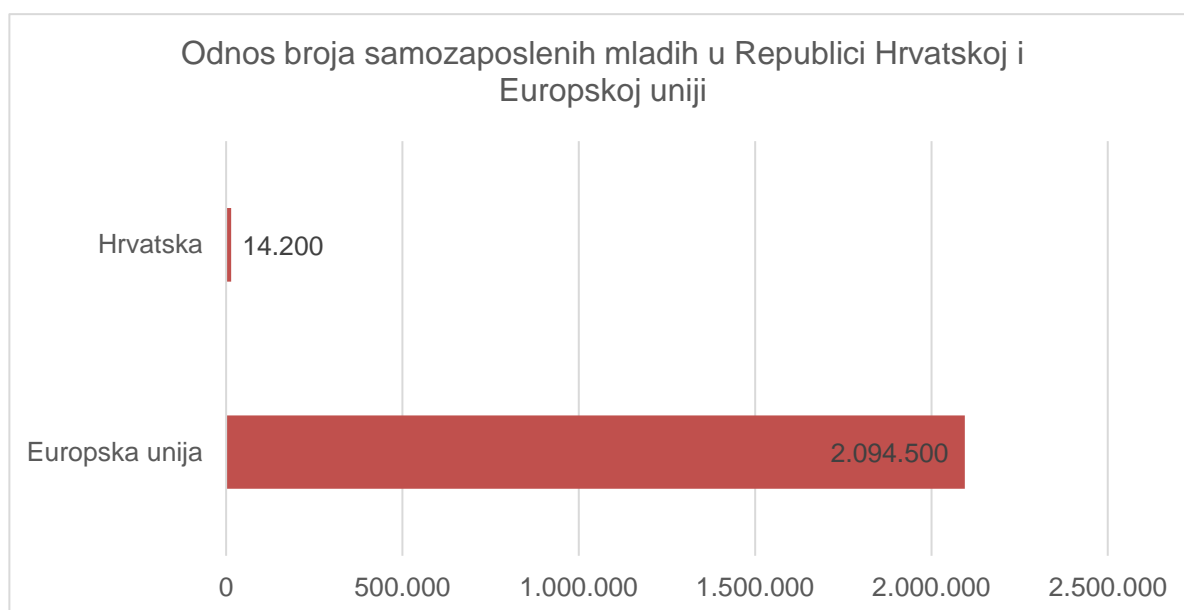
Stopa nezaposlenosti mladih žena u 2022. godini

Grafikon 3: Stopa nezaposlenosti mladih žena u 2022. godini
(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

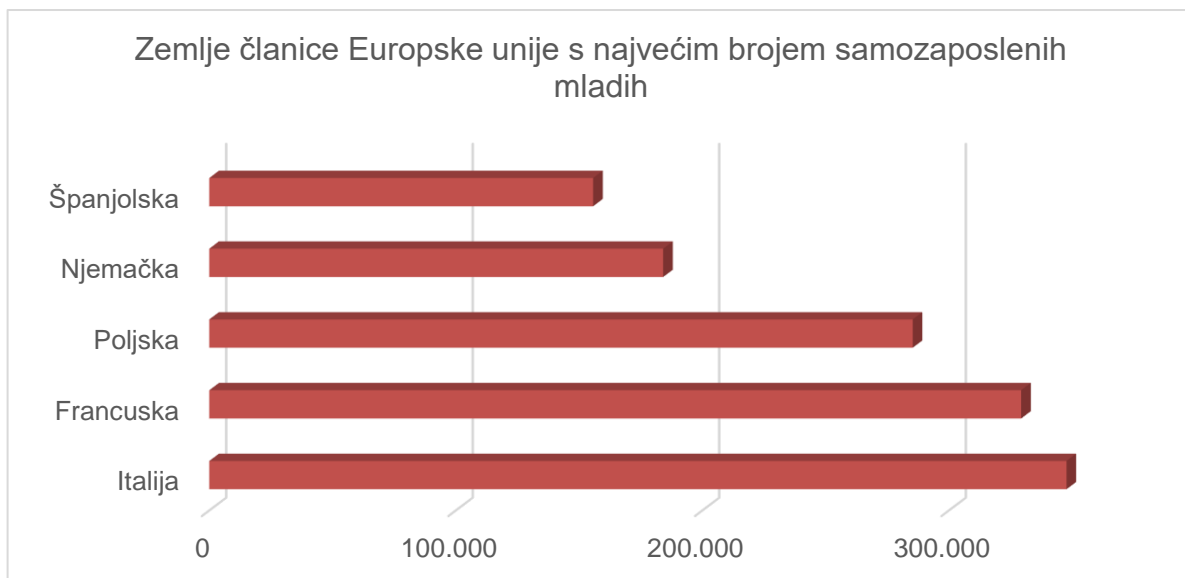
Kako bi se riješili problema nezaposlenosti, ambiciozni mladi kao jedno od potencijalnih rješenja smatraju upravo stupanje u poduzetništvo, a taj postupak može se nazvati „poduzetništvo vođeno nuždom“, stoga se stupanje u poduzetništvo kako bi se mladi samozaposlili smatra sredstvom rješavanja problema nezaposlenosti. Osim samozapošljavanja, ovaj korak za mlade predstavlja i mogućnost otvaranja novih radnih mjesta što u konačnici doprinosi kvantiteti i kvaliteti poduzetničkih aktivnosti u gospodarstvu (Holienska, 2014).

Shodno navedenom, prema podacima Eurostata u 2022. godini u Europskoj uniji 2.094.500 mladih ljudi bilo je samozaposleno, dok je u Hrvatskoj 14.200. Odnos broja samozaposlenih mladih u Hrvatskoj i Europskoj uniji vidljiv je na grafikonu 4. Prva po redu zemlja s najvećim brojem samozaposlenih mladih je Italija, koja broji ukupno 347.700 samozaposlenih mladih. Nakon Italije, druga po redu s najvećim brojem samozaposlenih mladih je Francuska s 329.300 samozaposlenih, a slijede je: Poljska s 285.300 samozaposlenih, Njemačka s ukupno 184.100 samozaposlenih mladih te Španjolska s 155.700 samozaposlenih. Navedeni podaci prikazani su na grafikonu 5.

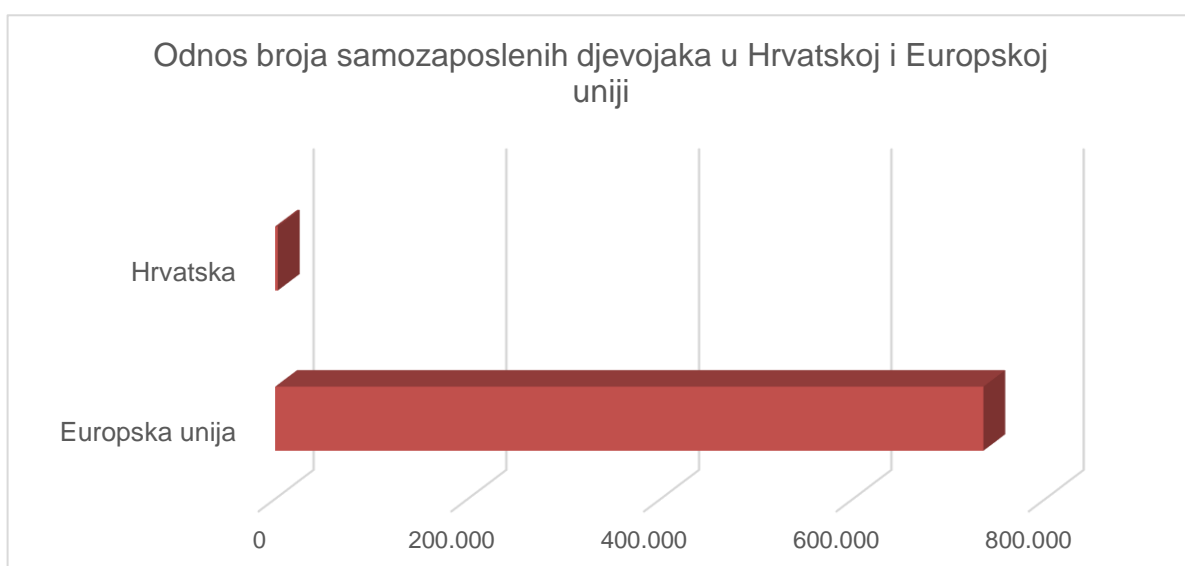
Grafikon 4: Odnos broja samozaposlenih mladih u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji

(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

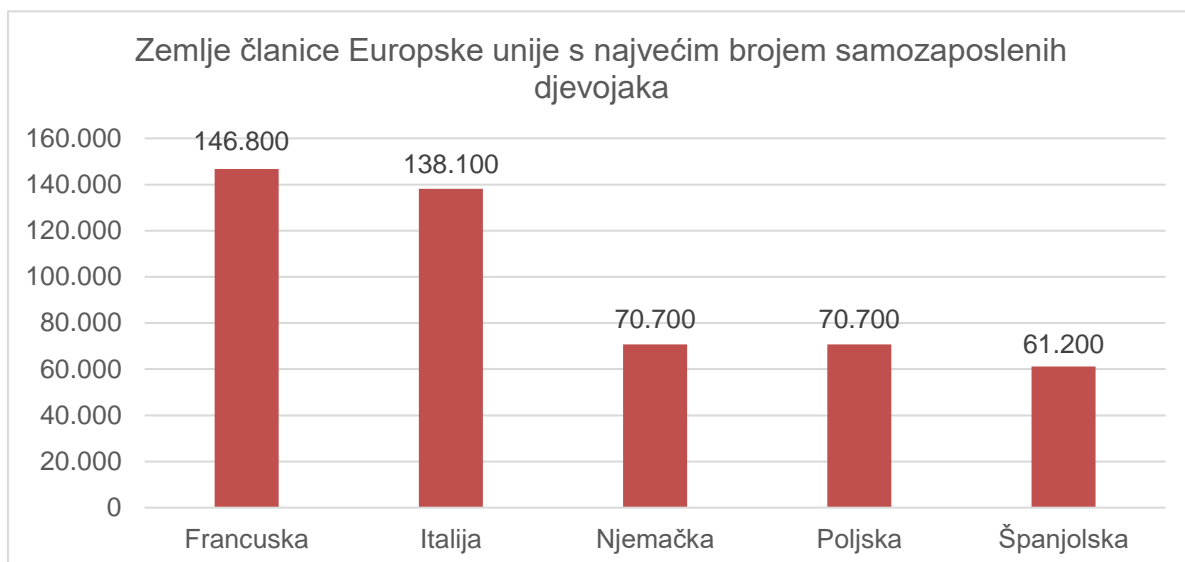

Grafikon 5: Zemlje članice Europske unije s najvećim brojem samozaposlenih mladih
(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

Samozaposlenost u Europskoj uniji također je moguće promatrati obzirom na spol. Stoga prema podacima iz Eurostata u 2022. godini u Europskoj uniji bilo je samozaposleno ukupno 735.500 djevojaka, dok u Hrvatskoj njih 2.700. Odnos broja samozaposlenih djevojaka u Hrvatskoj i Europskoj uniji prikazan je na grafikonu 6. Zemlja koja broji najveći broj samozaposlenih djevojaka je Francuska, čiji broj samozaposlenih djevojaka iznosi 146.800. Nadalje, Francusku slijede Italija s 138.100 samozaposlenih djevojaka, Njemačka i Poljska s 70.700 samozaposlenih djevojaka te Španjolska s 61.200 samozaposlenih djevojaka. Podaci su prikazani na grafikonu 7.

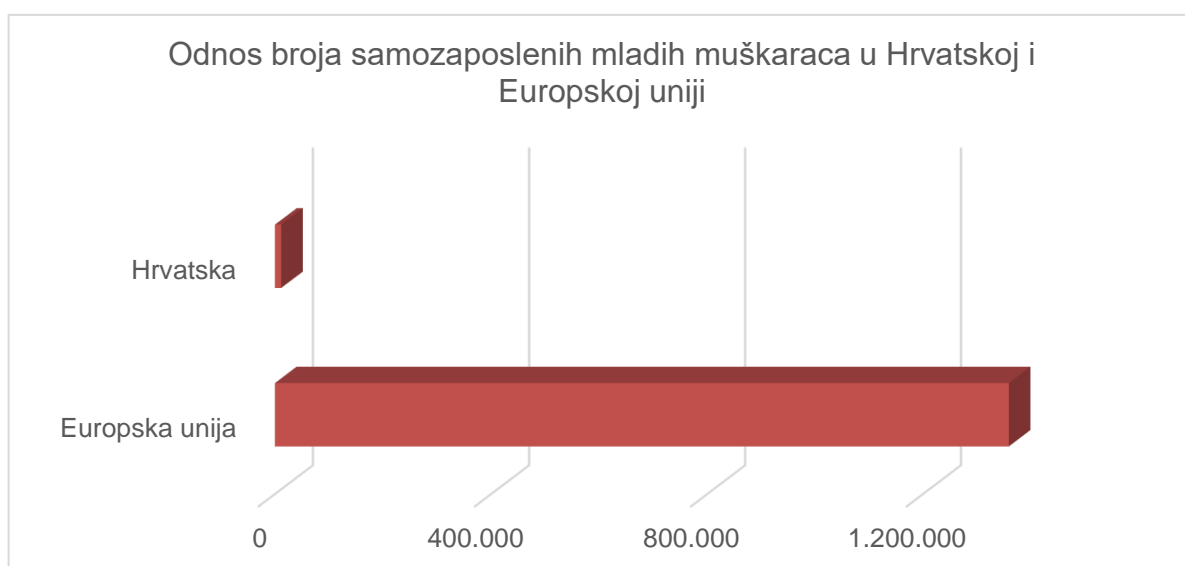

Grafikon 6: Odnos broja samozaposlenih djevojaka u Hrvatskoj i Europskoj uniji
(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

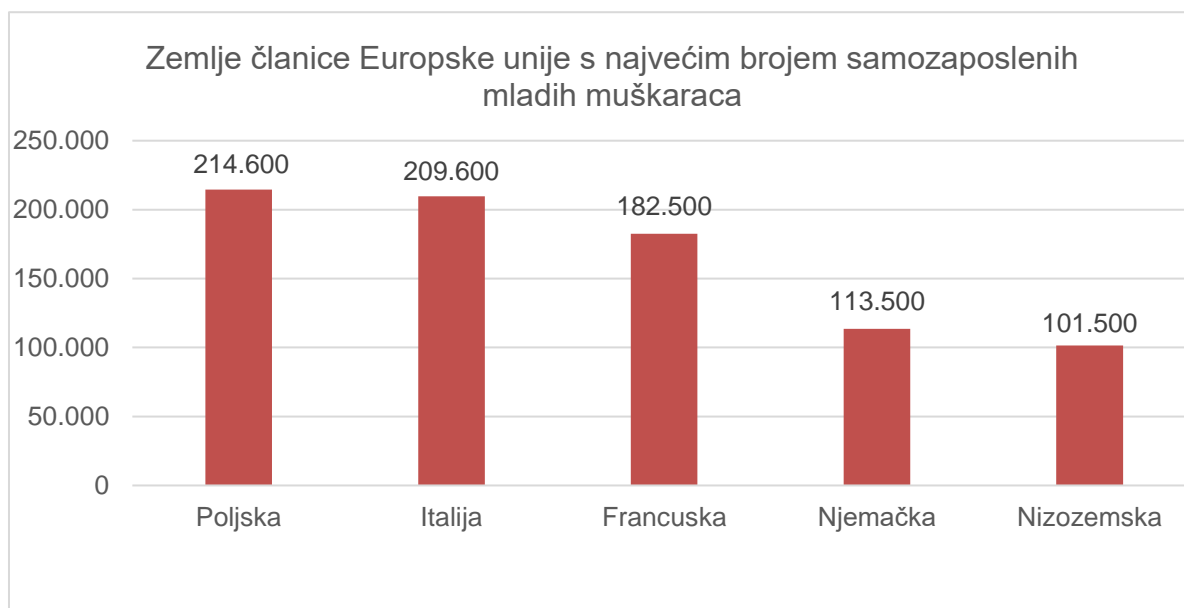

Grafikon 7: Zemlje članice Europske unije s najvećim brojem samozaposlenih djevojaka
(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

S druge strane broj samozaposlenih muškaraca je podosta veći u odnosu na broj samozaposlenih djevojaka u Europskoj uniji, stoga on iznosi 1.359.000, dok je u Hrvatskoj broj samozaposlenih mladih muškaraca 11.500, što je prikazano na grafikonu 8. Najveći broj samozaposlenih mladih muškaraca je u Poljskoj, gdje je ukupno samozaposleno 214.600 mladih muškaraca. Odmah nakon Poljske, zemlje s najvećim brojem samozaposlenih mladih muškaraca su: Italija s 209.600 samozaposlenih mladih muškaraca, Francuska s 182.500 samozaposlenih mladih muškaraca, Njemačka koja broji ukupno 113.500 samozaposlenih muškaraca te Nizozemska s 101.500 samozaposlenih mladih muškaraca. Podaci su vizualno prikazani na grafikonu 9.

Grafikon 8: Odnos broja samozaposlenih muškaraca u Hrvatskoj i Europskoj uniji
(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

Grafikon 9: Zemlje članice Europske unije s najvećim brojem samozaposlenih mladih muškaraca

(Izvor: vlastita izrada prema Eurostatu, 2023.)

2.2.2. Ostali razlozi ulaska mladih u poduzetništvo

Prema Malciene i suradnicima (2020), motivi koji potiču mlade ljude na pokretanje vlastitog poduzeća jesu: želja za povećanjem prihoda, samostalnost, ostvarenje vlastitih poslovnih ideja, isticanje vlastite kreativnosti, pružanje dobrobiti društvu te stvaranje vlastitog posla. Stoga je moguće razloge ulaska mladih u poduzetništvo podijeliti u tri kategorije, a to su (Kvedaraite, 2014):

- socijalni razlozi: ostvarenje vlastitih poslovnih ideja, bolji položaj u društvu, pretvaranje hobija u posao, nastavak obiteljskog posla te primjena stečenog znanja u praksi
- ekonomski razlozi: stvaranje većeg prihoda te stvaranje radnih mjesta
- osobni razlozi: težnja za samostalnošću i slobodom, nezadovoljstvo na dosadašnjim radnim mjestima, želja za samoizražavanjem, nespremnost pojedinca da bude unajmljeni zaposlenik, želja za primjenom stečenog znanja, utjecaj uzora.

Osim navedenih razloga, mladi se odlučuju stupiti u poduzetnički pothvat kako bi doprinijeli društvenim potrebama, a time im se pruža mogućnost umrežavanja što će naposljetku biti od koristi mladim poduzetnicima (Marzuki i sur., 2016). Delić i suradnici (2014) navode kako je u velikoj većini slučajeva najbitniji razlog ulaska mladih u poduzetništvo upravo neovisnost, drugim riječima neustrašive mlade pojedince motivira činjenica da će postati sami svoji šefovi, svoje će radno vrijeme moći sami odrediti prema životnom stilu i rasporedu, što

će u konačnici doprinijeti ostvarenju vlastitih ideja i povećanju radne produktivnosti. Također, velik utjecaj ima i obitelj, gotovo 75% mladih ulazi u poduzetnički pothvat zbog utjecaja poduzetničkog duha i poduzetničke aktivnosti u obitelji (Akkannavar, bez dat.). Osim obitelji, velik utjecaj imaju i ostali kontakti i mreže u koje je mladi poduzetnik uključen, što pozitivno utječe na rast i produktivnost novonastalog poduzeća (Grgić i sur., 2010).

2.3. Prednosti poduzetništva mladih

Kao što je već i prije navedeno, poduzetništvo mladih ima velik utjecaj na ekonomski i društveni rast čime se postiže bolji životni standard te prepoznatljivost mladih pojedinaca koji postaju uzor drugim mladima s aspekta poduzetništva. Poduzetništvo mladih također djeluje kao mehanizam za zapošljavanje uz kojeg se postižu bolji financijski rezultati mladih te pružaju mnoga korisna rješenja za ugrožene skupine (Chauhan i Aggarwal, 2017). Stupanjem u poduzetnički pothvat mladi osjećaju slobodu upravljanja i odlučivanja što doprinosi povećanju samopouzdanja mladih poduzetnika. Zahvaljujući stečenim vještinama mladi poduzetnici će s vremenom znati prepoznati dobre poslovne prilike koje će imati pozitivne implikacije na rast poduzeća u budućnosti (Llisterr i sur., 2006; Lupić i Bujan, 2017).

Shittu (2017) ističe kako poduzetništvo mladih doprinosi jačanju: neovisnosti, kreativnosti, inovativnosti, društvenog i kulturnog identiteta, tržišne prilagodljivosti, financijskog uspjeha te obiteljskog posla, što u konačnici rezultira smanjenjem stope nezaposlenosti mladih u cijelosti. Otvaranjem novih radnih mjesta pružaju se poslovne prilike za marginalizirane skupine, a pritom se poboljšava socio-psihološki položaj nezaposlenih mladih i zajednice u kojoj mladi poduzetnik djeluje te doprinosi izbjegavanju impulzivnog i lošeg ponašanja, koje je uzrokovano nezaposlenošću mladih. Stečene poduzetničke vještine moguće je primijeniti i na mnoge druge izazove i prilike s kojima će se poduzetnici susresti u životu. Zahvaljujući poduzetništvu, svojom inovativnošću i kreativnošću mladi imaju priliku iskoristiti sve do sada neiskorištene resurse te ih koristiti prilikom obavljanja djelatnosti (Olufemi, 2020). Bitno je naglasiti kako mladi ljudi mlade, talentirane poduzetnike smatraju idolima i upravo zbog njih razvijaju svoja znanja, vještine i sposobnosti, koje je moguće primijeniti na bezbroj životnih izazova (Tirziu i Vrabie, 2017). Ferdousi i suradnici (2022) ističu kako poduzetništvo mladih nudi niz prilika mladim, potiče inovativnost i otpornost mladih te pozitivno utječe na društveni i kulturni identitet mladih, stoga je važno poticati poduzetništvo mladih. Sukladno navedenom, može se zaključiti kako poduzetništvo mladih implicira niz prednosti koje doprinose društvu, ali i gospodarstvu zemlje.

2.4. Barijere ulaska mladih u poduzetništvo

Stupanje u poduzetnički pothvat poprilično je zahtjevan proces, pogotovo za mlade koji još ne znaju u potpunosti što je sve potrebno za razvoj poduzetničkog pothvata. Mladi poduzetnici suočavaju se sa znatno zahtjevnijim preprekama u odnosu na odrasle poduzetnike. Naime, prilikom stupanja u poduzetnički pothvat mladi poduzetnici nisu dovoljno upućeni u sam proces poduzetničkih aktivnosti te nemaju dovoljno iskustva što dodatno otežava sam proces ulaska u poduzetnički pothvat, ali nažalost nemaju ni dovoljno temeljnog kapitala i financijskih sredstava za pokretanje poduzetničkog pothvata. Stoga se pristup financiranju smatra najtežom preprekom mladih poduzetnika. Osim financijskih prepreka, mladi poduzetnici se susreću i s mnoštvom drugih prepreka poput: promjena trendova, dinamičnosti tržišta, novih tehnologija, promjena u potražnji, političke nestabilnosti, vjerske i etičke netolerancije i još mnogih drugih (Olufemi, 2020). Nedovoljna podrška od strane obitelji i prijatelja također stvara prepreke mladim poduzetnicima prilikom ulaska u poduzetništvo te iznimno utječe na njihovu razinu samopouzdanja i dodatno otežava proces ulaska u poduzetnički pothvat (Lupić i Bujan, 2017; Bituh i Ćorić, 2022).

S druge strane, postoji i mogućnost da mladi poduzetnik sam sebi stvara prepreke prilikom ulaska u poduzetništvo, primjerice neozbiljnim shvaćanjem poslovnih zadataka, izbjegavanjem neizvjesnosti, strahom od neuspjeha te u potpunosti krivom percepcijom poduzetništva. Nedostatak poduzetničkog obrazovanja i metoda učenja također predstavljaju prepreke za mlade poduzetnike. Obzirom da mladi poduzetnici nemaju previše iskustva, teško im je odrediti tržišne cijene i predvidjeti buduće tržišne trendove, što dodatno otežava čitav proces poslovanja. Nedostatak ugleda pojedinaca bitno utječe na tržišni ugled, što u konačnici stvara barijere mladim poduzetnicima prilikom suprotstavljanja konkurenciji i uspostave poduzetničkih mreža (Tirziu i Vrabie, 2017; Chauhan i Aggarwal, 2017).

Mladi ljudi obično se smatraju rizičnim ulagateljima te se suočavaju s brojnim poteškoćama prilikom pribavljanja financijskih sredstava od strane banke i drugih investitora zbog nedostatne kreditne povijesti i nedovoljne sigurnosti prilikom dobivanja zajmova (Uddin i sur., 2015). Posuđivanje financijskih sredstava malim i srednjim poduzećima puno je riskantnije u odnosu na velika poduzeća, obzirom da je poslovanje i rezultate malih i srednjih poduzeća teže popratiti. Velika poduzeća dužna su svake godine objaviti javne financijske rezultate, odnosno javnu objavu, dok mala i srednja poduzeća nisu dužna izdavati javnu objavu pa je investitorima i kreditorima teže prepoznati potencijalni rizik (Grgić i sur., 2010).

Administrativni postupci, potrebne informacije te visoke kamatne stope dodatno otežavaju mladim poduzetnicima proces kreditiranja. Uz sve navedene prepreke, mladi poduzetnici administrativne prepreke smatraju najvećim problemom prilikom ulaska u poduzetnički pothvat, a one uključuju: registraciju poduzeća, porezne obveze, prava tržišnog natjecanja, građevinske dozvole, carine i slično. Smanjenje administrativnih prepreka rezultiralo bi povećanim pokretanjem poduzeća od strane mladih (Uddin i sur., 2015). Green (2013) navodi nedostatak društvenog kapitala kao jednu od barijera prilikom pokretanja poslovanja, a upravo nedostatak društvenog kapitala utječe na cjelokupnu sliku poduzeća. Prepreke su samo izazovi s kojima se mladi poduzetnici suočavaju prilikom ostvarivanja željenih rezultata.

2.5. Programi i poticaji za mlade poduzetnike

Cilj svake države je smanjiti nezaposlenost te omogućiti otvaranje novih radnih mjesta, a kako bi se taj cilj ostvario pri tome pomažu programi i poticaji za mlade poduzetnike. Programi i poticaji olakšavaju mladim poduzetnicima početke poslovanja, a uključuju lakši pristup izvorima financiranja, niže porezne olakšice te stjecanje poduzetničkog znanja, ukoliko je to potrebno. U nastavku će biti navedeni programi i poticaji koji se provode, odnosno dodjeljuju u Republici Hrvatskoj te Europskoj uniji.

2.5.1. Programi i poticaji u Hrvatskoj

Za provedbu programa i poticaja poduzetništva mladih u Republici Hrvatskoj zadužene su tri institucije: Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO), Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) i Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta.

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) bavi se pružanjem podrške malim i srednjim poduzetnicima, a i mladim poduzetnicima. HAMAG-BICRO klijentima, odnosno poduzetnicima nudi profesionalne i stručne usluge, pruža podršku i pomoć malim i srednjim poduzećima prilikom internacionalizacije i procesa inoviranja, pritom uključujući mnoštvo informativnih radionica, sastanaka i edukacija. Osim što pomaže pri internacionalizaciji poduzeća, HAMAG-BICRO mladim poduzetnicima pruža poslovnu pomoć, različite savjetodavne usluge i edukacijske usluge, najam poslovnog prostora, najam laboratorija, sobe za sastanke, a uz to nudi i mentorstvo za različite vrste studentskih projekata

te za razvoj poslovnih ideja. Također nudi i informacije o aktualnim natjecajima za dodjelu bespovratnih sredstava malim i srednjim poduzetnicima (HAMAG-BICRO, bez dat).

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) nosi ulogu razvojne banke, a glavna joj je svrha kreditiranje obnove i razvoja hrvatskog gospodarstva te ostvarivanje poduzetničkih ideja. Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) pruža sljedeće aktivnosti (HBOR, bez dat.):

- poticanje izvoza
- financiranje infrastrukture
- financiranje obnove i razvitka hrvatskoga gospodarstva
- potpora razvitku malog i srednjeg poduzetništva
- poticanje zaštite okoliša
- osiguranje izvoza hrvatskih roba i usluga od netržišnih rizika.

Kako bi se što više mladih uključilo u poduzetništvo te se mladim poduzetnicima pružila potpora prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata Hrvatska banka za obnovu i razvitak uvela je Program za mlade u dobnoj skupini do 30 godina. Programom se omogućuje kreditiranje mladih poduzetnika, a krediti su namijenjeni za ulaganja u osnovna sredstva (materijalnu i nematerijalnu imovinu) u svrhu pokretanja poslovanja, modernizacije poslovanja, povećanja kapaciteta, poticanja novog zapošljavanja te uvođenja novih tehnologija. Krediti su također namijenjeni za ulaganja u trajna obrtna sredstva uz ograničenje da trajna obrtna sredstva iznose do 30% iznosa kredita. Program kreditiranja provodi se u suradnji s poslovnim bankama. Najniži iznos kredita iznosi 50.000,00 eura, dok najviši iznos kredita iznosi 300.000,00 eura, a kamatna stopa iznosi 4%. Rok korištenja iznosi 12 mjeseci, a rok otplate kredita je do 12 godina, pritom uključujući poček do 3 godine. Otplate kredita moguća je u jednakim mjesečnim, tromjesečnim ili pak polugodišnjim ratama (HBOR, 2023).

Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta redovito objavljuje natjecaje kojima se pružaju sredstva za razvoj poduzetništva mladih. Neki od značajnijih natjecaja za poticanje poduzetništva mladih su: natjecaj za razvoj malog i srednjeg poduzetništva i obrta na područjima naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina te trajno otvoren poziv za podnošenje projektnih prijedloga u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. Cilj natjecaja za razvoj malog i srednjeg poduzetništva i obrta na područjima naseljenim pripadnicima nacionalnih manjina je postići uravnotežen razvoj, utjecati na razvoj i rast poduzetništva u Republici Hrvatskoj te jačanje konkurencije. Vrijednost Programa iznosila je 10.000.000,00 kuna, odnosno 1.327.228,08 eura. Prihvatljivi korisnici programa su: mikro, mala i srednja poduzeća, koja su u većinskom vlasništvu (više od 50%) pripadnika nacionalnih manjina ili pak osoba koje zapošljavaju nacionalne manjine. U sklopu Nacionalnog programa

oporavka i otpornosti 2021.-2026. dodjeljuju se bespovratne potpore za novoosnovana poduzeća. Cilj poziva ovog programa jest potaknuti razvoj novonastalih poduzeća s naglaskom na poduzetništvo mladih te mala i srednja poduzeća, koja će svojim inovacijama doprinijeti gospodarstvu zemlje. Prihvatljivi prijavitelji su sva novoosnovana mala i srednja poduzeća do 5 godina starosti. Za provedbu ovog programa osigurano je 141.000.000,00 kuna, odnosno 18.713.915,99 eura. Najniži iznos po prijavitelju iznosi 200.000,00 kuna, odnosno 26.544,56 eura, dok najviši iznos po prijavitelju iznosi 1.000.000,00 kuna, odnosno 132.722,81 eura (Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta, bez dat).

Osim navedenih institucija, mladim poduzetnicima u Hrvatskoj uvelike pomaže ZICER Poduzetnički centar Zagreb, odnosno Plavi ured. Plavi ured je prvi poslovni centar na području Republike Hrvatske osnovan 2015. godine, koji mladim poduzetnicima nudi širok raspon besplatnih usluga te informacije o mogućim poticajima vezanim uz poduzetničke potrebe. Kako bi se olakšao čitav proces ulaska u poduzetništvo mladih, Plavi ured mladima nudi slijedeće aktivnosti: edukacije, savjetovanja, potpore te ostale informacije vezane uz promicanje poduzetničke kulture. Plavi ured vrši razmjenu informacija s partnerima i potpornim institucijama, agencijama, državnim tijelima, nevladinim organizacijama te akademskom zajednicom kako bi svojim djelovanjem nastavili pružati podršku mladim poduzetnicima te širili poduzetnički duh. Cilj Plavog ureda jest poboljšati poduzetničke kompetencije uz pružanje informacija potencijalnim poduzetnicima te jačanje poduzetničke klime i stvaranje pozitivnog poduzetničkog okruženja (Plavi ured, bez dat).

2.5.2. Programi i poticaji u Europskoj uniji

Europska unija kontinuirano provodi aktivnosti kojima nastoji smanjiti nezaposlenost i socijalnu isključenost mladih, a neke od tih aktivnosti uključuju (EU Youth Strategy, bez dat.):

- rješavanje problema nezaposlenosti mladih
- investiranje u vještine koje zahtijevaju poslodavci
- pružanje usluga profesionalnog savjetovanja i usmjeravanja
- poticanje mogućnosti rada i stručnog usavršavanja u inozemstvu
- pružanje primjera dobrih praksi
- poticanje poduzetništva.

Jedan od ciljeva Strategije Europa 2020. te njene inicijative Mladi u pokretu jest upravo poticanje poduzetništva mladih. Naime, inicijativom Mladi u pokretu, nastoji se pružiti mogućnost zapošljavanja i ulaska mladih u poduzetnički pothvat. Kontinuirano usavršavanje

znanja i vještina pozitivno utječe na povećanje kreativnosti te inovativnosti mladih ljudi, ali i razvoj poduzetničkih vještina (EU Youth Strategy, bez dat.).

U sklopu strategije za mlade 2019.-2027. provodi se program Erasmus for Young Entrepreneurs. Program je osnovan 2008. godine od strane Europske unije, a za provedbu financiranja odgovorna je Europska komisija. Također, poduzetništvo prema Europskom referentnom okviru pripada u ključne kompetencije cjeloživotnog učenja. Svrha programa Erasmus za mlade poduzetnike jest usvajanje i razmjena poduzetničkih znanja, vještina te ideja s poduzetnikom koji je stručan na području za koje su oni zainteresirani. Program se provodi na način da mladi poduzetnici borave i surađuju s poduzetnikom domaćinom u trajanju od mjesec dana pa do pola godine. Program nudi niz prednosti za mlade poduzetnike, obzirom da poduzetnici imaju priliku vidjeti provođenje dobrih praksi od strane inozemnih poduzetnika. Također, program olakšava proces pokretanja poslovanja poduzeća te poboljšanja poslovanja postojećeg poduzeća. Obje strane koje su uključene u projekt imaju prednosti, s obzirom na to da se programom potiče prekogranični prijenos znanja i iskustava te postoji i mogućnost daljnje suradnje. Poduzetnik domaćin imat će prilike steći nova znanja od mladih poduzetnika, a to može rezultirati novim idejama od strane poduzetnika domaćina. Može se zaključiti kako su sudjelovanjem u ovom programu obje strane dugoročno na dobitku jer im se pruža mogućnost upoznavanja novih europskih tržišta te širenja na ista i stvaranje inozemnih partnerskih odnosa. Do sada je u program uključeno sveukupno 45 zemalja te je provedeno 11.154 razmjena poduzetnika (Erasmus for Young Entrepreneurs, bez dat.).

Osim Erasmusa za mlade poduzetnike, Europska poduzetnička mreža također pruža programe podrške mladim poduzetnicima. Europska poduzetnička mreža pokrenuta je 2008. godine od strane Europske komisije, a financira se pomoću Programa jedinstvenog tržišta (engl. *Single Market Programme, SMP*). Ciljna skupina Europske poduzetničke mreže su mala i srednja poduzeća te mladi poduzetnici. Europska poduzetnička mreža nastoji pomagati mladim poduzetnicima prilikom provedbe inovacija te rasta na međunarodnoj razini. Smatra se jednom od najvećih svjetskih mreža, koja nudi pomoć malim i srednjim poduzećima. U skladu sa Strategijom Europa 2020. nastoji se utjecati na zapošljavanje mladih te gospodarski rast. Kako bi se pružila što čvršća podrška mladim poduzetnicima te malim i srednjim poduzećima, u Europsku poduzetničku mrežu uključene su sljedeće organizacije: gospodarske komore, sveučilišta, razvojni centri te znanstveno-istraživački instituti. Organizacije su aktivne diljem svijeta kako bi stvorile što veću bazu podataka koja će omogućiti razmjenu informacija i dobrih poslovnih praksi partnera. Organizirani timovi stručnjaka, svakom klijentu nude personalizirani pristup. Timovi stručnjaka pokrivaju gotovo sve djelatnosti, uključujući i zdravstvo, poljoprivredu te modnu industriju. Sukladno navedenom Europska

poduzetnička mreža mladim poduzetnicima pomaže prilikom (Enterprise Europe Network, bez dat.):

- poticanja jedinstvenog tržišta EU
- promicanja održivosti
- digitalizacije
- inovacije
- stvaranja partnerstva
- internacionalizacije
- pristupa financiranju
- pristupa financiranju EU.

Europska poduzetnička mreža mladim poduzetnicima pruža podršku prilikom iskorištavanja potencijala jedinstvenog europskog tržišta. Profesionalni timovi stručnjaka savjetovanjem o zakonodavstvu i politikama Europske unije korisnicima pomažu prilikom suočavanja s izazovima izazvanih provedbom međunarodnih aktivnosti te nude pomoć prilikom zaštite intelektualnog vlasništva, prodaje roba i usluga u inozemstvo, poštivanja poreznih i regulatornih pravila te iskorištavanja poslovnih prilika u inozemstvu. Nadalje, Europska poduzetnička mreža mladim poduzetnicima nudi pomoć prilikom razvijanja održivijih poslovnih modela u svrhu poticanja zelenog poduzetništva. Stručni timovi klijentima pružaju podršku prilikom eko-inovacija te razvijanja održivijih poslovnih modela. Održivosti pomaže i proces digitalizacije. Digitalizacija mladim poduzetnicima te malim i srednjim poduzećima predstavlja veliki trošak, stoga Europska poduzetnička mreža skupom mjera i programa pomaže mladim poduzetnicima prilikom financiranja projekata digitalizacije na nacionalnoj razini. S druge strane, digitalizacija poduzetnicima, ali i klijentima nudi niz prednosti poput: bolje i brže usluge, manjih troškova, manjih mogućnosti za pogreške i veće učinkovitosti. Kako bi se povećala inovativnost mladih, Europska poduzetnička mreža pruža informacije o pristupu financijskim sredstvima na lokalnoj razini te informacije o politikama, zakonodavstvu i programima podrške vezanim uz inovacije, a s druge strane nudi mogućnost stvaranja društvenih mreža s drugim inovatorima, što može doprinijeti osnivanju partnerskog odnosa. Prilikom osnivanja partnerskog odnosa, stručnjaci iz Europske poduzetničke mreže stoje na raspolaganju poduzetnicima kako bi ih savjetovali i podržali tijekom partnerskog odnosa. Također, ukoliko poduzeće traga za partnerom, stručnjaci iz Europske poduzetničke mreže pomoći će mu pronaći odgovarajućeg partnera, pritom štedeći poduzetnikovo vrijeme i novac, a uz to Europska poduzetnička mreža raspolaže bazom podataka, koja raspolaže tisućama ponuda poduzeća. Baza podataka klijentima je dostupna potpuno besplatno, a moguće se i pretplatiti kako bi poduzetnici primali obavijesti o novim ponudama ili pak zahtjevima za

partnerstvo. Sklapanjem partnerstva može doći i do internacionalizacije poslovanja, a po tom pitanju Europska poduzetnička mreža pomaže prilikom izvoza proizvoda i usluga, pridržavanja pravila i propisa na inozemnim tržištima, stupanja u kontakt s inozemnim liderima te zaštite intelektualnog vlasništva. Nadalje, Europska poduzetnička mreža mladim poduzetnicima stoji na raspolaganju kako bi im pružila savjete o mogućim vrstama i načinima financiranja, koji su mladim poduzetnicima od velike važnosti, a također stručnjaci pripremaju poduzeća da se orijentiraju na informacije koje su im bitne za financiranje. Osim toga, Europska poduzetnička mreža mladim poduzetnicima nastoji olakšati proces prijave za programe financiranja koji su financirani od strane Europske unije, a pritom i odabira najprikladnijeg programa financiranja te stoji mladim poduzetnicima na raspolaganju u bilo kojem trenutku traženja financijskih poticaja od strane Europske unije (Enterprise Europe Network, bez dat.).

3. Poduzetništvo osoba s invaliditetom

Gotovo 16% odrasle populacije u svijetu suočava se s nekom vrstom invaliditeta. Razlike u vrstama tjelesnih ili pak mentalnih oštećenja imaju utjecaj na stope sudjelovanja osoba s invaliditetom na tržištu rada, vrstu zanimanja te osobne prihode. Diskriminacija od strane poslodavaca ima negativan utjecaj na ponudu poslova te zapošljavanje osoba s invaliditetom, stoga se osobe s invaliditetom odlučuju na pokretanje vlastitog poduzetničkog pothvata (Kitching, 2014). Iako je poduzetništvo osoba s invaliditetom u literaturi slabo istraženo, Dahar i suradnici (2022) navode dva bitna razloga zašto se upravo osobe s invaliditetom odlučuju na pokretanje poduzetničkog pothvata, a to su: samozapošljavanje i postizanje ekonomske samodostatnosti. Osobe s invaliditetom često se isključuju iz ekonomskih, političkih i društvenih procesa, a upravo poduzetništvo im pruža priliku za društvenim uključivanjem. Drugim riječima, poduzetništvo osoba s invaliditetom omogućava ljudima s invaliditetom probijanje društvenih i ekonomskih barijera (Dahar i sur., 2022). Barclay i Markel (2014) navode kako se osobe s invaliditetom češće odlučuju na pokretanje poduzetničkog pothvata kako bi se samozaposlile, nego osobe bez invaliditeta. Valja napomenuti kako poduzetnici s invaliditetom obično rade manji broj sati, nego li poduzetnici bez invaliditeta. Razlog je što su osobe s invaliditetom u nepovoljnijem položaju na tržištu od osoba bez invaliditeta te nižeg stupnja obrazovanja. Pokrenuti poduzetnički pothvat iznimno je težak proces, a za poduzetnike s invaliditetom još je teži.

Poduzetnici s invaliditetom razlikuju se po mnogo čemu no ponajprije po ambicijama. Neki poduzetnici s invaliditetom nastoje proizvode ili usluge nuditi individualno kako bi mogli upravljati vlastitim vremenom, dok drugi poduzetnici s invaliditetom nastoje proširiti svoje poslovanje uz zapošljavanje više ljudi (Dhar i Farzana, 2017). S druge strane podaci iz Ujedinjenog Kraljevstva ukazuju kako postoji veća mogućnost da se poduzetnici s invaliditetom odluče raditi sami, umjesto da zaposle više ljudi. Također, podaci potvrđuju kako 80% poduzetnika s invaliditetom nema drugih zaposlenih te svoj rad obavlja kod kuće (Halabisky, 2014). Obavljanje poslova kod kuće poduzetnicima s invaliditetom uvelike je od koristi, obzirom da se time smanjuje potreba za svakodnevnim putovanjem te je omogućen veći stupanj fleksibilnosti (Maritz i LaFerriere, 2017; Rao i Kumar, 2022). Može se zaključiti kako je promicanje poduzetničke aktivnosti osoba s invaliditetom od velike društvene vrijednosti.

3.1. Problematika zapošljavanja osoba s invaliditetom

Usprkos činjenici da sve osobe imaju jednaka prava na rad, osobe s invaliditetom često se na tržištu rada smatraju neproduktivnim građanima, nesposobnim za izvršavanje svojih poslovnih dužnosti te se često suočavaju s diskriminacijom od strane poslodavaca (Widoyoko i sur., 2018). Jaz u zapošljavanju osoba s invaliditetom još je uvijek postojan, prema podacima stopa nezaposlenosti osoba s invaliditetom gotovo je dva puta veća od stope nezaposlenosti osoba bez invaliditeta. Također, navodi se kako zaposlene osobe s invaliditetom primaju nižu mjesečnu plaću, suočavaju se s razlikama prilikom obuke i velikom diskriminacijom. Osobe s invaliditetom koje su zaposlene svakodnevno se susreću s nizom neizravnih diskriminacija kroz neetične organizacijske kulture kojima se uskraćuje poseban smještaj i tretman za osobe s invaliditetom. Stereotipni stavovi od strane poslodavaca i zaposlenika te nedostatak informiranosti o sposobnostima osoba s invaliditetom, dodatno otežavaju situaciju na tržištu rada osobama s invaliditetom te im stvaraju negativnu sliku tržišta rada. Nedostatak radnog iskustva i vještina glavni su problem kod zapošljavanja osoba s invaliditetom i upravo zbog tog razloga poslodavci nisu spremni zaposliti osobe s invaliditetom (Ameri i sur., 2017).

Gotovo 80% nezaposlenih osoba s invaliditetom nije u mogućnosti pronaći posao u svojoj struci jer taj posao nisu u mogućnosti obavljati. Sukladno tome, osobe s invaliditetom svoja zanimanja trebala bi prilagoditi svojim mogućnostima, obzirom da su osobe s invaliditetom nedovoljno zastupljene u zanimanjima koja obuhvaćaju stručnost u informacijskim, komunikacijskim i nadzornim vještinama (Caldwell i sur., 2016). Velik broj poslodavaca ima percepciju „savršenog kandidata“ za određeno radno mjesto te negativne stereotipe prema osobama s invaliditetom, koji posljedično onemogućuju mogućnost zaposlenja. Bitno je pritom napomenuti kako poslodavci nisu spremni opremiti poslovni prostor potrebama osoba s invaliditetom jer im to ulaganje predstavlja dodatan trošak (Cooney, 2008). Najveći problem zapošljavanja osoba s invaliditetom jest činjenica kako usprkos postojećim mjerama i poticajima za podršku zapošljavanja osoba s invaliditetom, velika većina osoba s invaliditetom i dalje nema ni jedan dan radnog staža ni iskustva na tržištu rada (Vajda Halak, 2014).

3.2. Motivi za ulazak u poduzetništvo kod osoba s invaliditetom

Motivatore koji potiču osobe s invaliditetom na pokretanje poduzetničkog pothvata moguće je podijeliti na dva skupa čimbenika, a to su „push“ čimbenici te „pull“ čimbenici. „Pull“

čimbenici, odnosno čimbenici privlačenja, obično se smatraju pozitivnim motivatorima, dok se s druge strane „push“ čimbenici, odnosno gurajući čimbenici smatraju negativnim motivatorima. „Push“ čimbenici tjeraju osobe s invaliditetom na pokretanje poduzetničkog pothvata obzirom na činjenicu da se na tržištu rada susreću sa stereotipima te diskriminacijom od strane poslodavaca i zaposlenika, a neki od njih su: nedostatak financijskih sredstava, nezadovoljstvo poslom, poteškoće prilikom zapošljavanja i slično. „Pull“ čimbenici su potaknuti željom od strane osoba s invaliditetom da postanu neovisni te pokrenu vlastito poduzeće što u konačnici doprinosi povećanju autonomije (Dhar, 2022; Caldwell i sur., 2016).

Shodno navedenom motivatori koji utječu na ulazak u poduzetništvo osoba s invaliditetom, a pripadaju „pull“ čimbenicima su (Dhar, 2022):

- ekonomska sloboda
- želja za višim prihodima
- želja za samopostignućem
- odbacivanje stereotipa o invaliditetu
- upotreba osobnog znanja i iskustva
- želja za neovisnošću.

S druge strane motivatori u kontekstu „push“ čimbenika su (Dhar, 2022):

- nezadovoljstvo dosadašnjim poslom i radnom okolinom
- nedostatak mogućnosti za napredovanje.

Kitching (2014) također navodi kako osobe s invaliditetom ponajviše motiviraju fleksibilnost, neovisnost i autonomija te želja za razbijanjem društvenih stereotipa o invaliditetu. Fleksibilnost osobama s invaliditetom omogućava prilagodbu radnog vremena, radnog tempa, pristupačan radni prostor te mogućnost za čestom medicinskom skrbi. Posjedovanjem poduzeća poduzetnicima s invaliditetom pruža se kontrola vlastite karijere te ekonomske budućnosti. Međutim, glavni motivi za pokretanje poduzetničkog pothvata kod osoba s invaliditetom su želja za stvaranjem osobnog identiteta, samozapošljavanje te povećanje osobnih prihoda (Dhar i Farzana, 2017; Nordsedt i Germundsson, 2021). Pokretanje vlastitog poduzetničkog pothvata za osobe s invaliditetom predstavlja način suočavanja s nejednakostima na tržištu rada (Ortiz García i Olaz Capitán, 2021).

3.3. Financijska podrška prilikom pokretanja poslovanja

Poznato je da poduzetnici s invaliditetom raspolažu s manjkom radnog iskustva, a samim time nemaju ni dovoljnu ušteđevinu kako bi pokrenuli poduzetnički pothvat. Stoga pristup do financijskih sredstava za osobe s invaliditetom predstavlja jednu od najvećih prepreka prilikom pokretanja poslovanja. Pretpostavka je da će prilikom pokretanja poslovanja za osobe s invaliditetom troškovi biti nešto viši, nego li su za poduzetnike bez invaliditeta, budući da rad osoba s invaliditetom zahtjeva podosta ortopedske opreme i tehnologije, koja je poprilično skupa. Obzirom da su troškovi prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata od strane osoba s invaliditetom poprilično visoki, dolazi do potrebe za vanjskim financiranjem. Međutim, problem je što osobe s invaliditetom nisu dovoljno informirane o poticajima i mogućnostima vanjskog financiranja, stoga ih je potrebno dodatno informirati o prilikama koje im se pružaju. Informacije o mogućim izvorima financiranja zahtijevaju pristupačan format te izbjegavanje diskriminiranja invaliditeta. Međutim, iako je ova vrsta poduzetništva specifična, postoji vrlo mali broj potpora za poduzetnike s invaliditetom od strane Europske unije. Stoga je potrebno povećati dostupnost financiranja u obliku financijskih potpora te kratkoročnih zajmova i smanjiti porezne olakšice za osobe s invaliditetom (OECD, 2014).

Poduzetnike s invaliditetom potrebno je pravovremeno informirati o podrškama koje im se pružaju, kako bi se što bolje pripremili za pokretanje poduzetničkog pothvata te se poslovno umrežili s drugim poduzetnicima, koji bi im također na tome putu mogli pomoći (Martiz i LaFerriere, 2016). Također, potrebno je poboljšati provedbu politika financijske podrške, koje bi trebale osigurati osobama s invaliditetom daljnje primanje beneficija od strane države. Naime, potencijalni poduzetnici s invaliditetom strahuju od gubitka beneficija koji će uslijediti ukoliko se odluče na pokretanje vlastitog poduzetničkog pothvata. Stoga je potrebno stvoriti fleksibilan i uravnotežen sustav, koji će motivirati osobe s invaliditetom na osnivanje poduzetničkog pothvata, ali s druge strane i pružiti financijsku podršku onima koji ne mogu ili ne žele pokrenuti poduzetnički pothvat (Kitching, 2014).

Valja naglasiti kako je proces pružanja financijske podrške osobama s invaliditetom puno učinkovitiji ukoliko im se ponudi mogućnost obuke vezane uz vođenje poduzeća (Todorov i sur., 2019). Dobar primjer takvog pristupa je proveden projekt u Slovačkoj - radi se o projektu za gluhe osobe pod nazivom „Looking for another sense“. Projektom se nastoji dodatno educirati osobe s invaliditetom i biti im potpora prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata, kako bi se izbjegle moguće prepreke vezane za sam početak poslovanja. Također, sudjelovanjem na ovom projektu moguće je razviti partnerstvo s ostalim poduzetnicima. Svake godine nudi se prilika za pohađanje besplatnog tečaja o pokretanju vlastitog poduzeća.

Moguće je obuhvatiti svega 20-ak osoba, koje će odabrati članovi povjerenstva. Tečaj traje sveukupno 45 nastavnih sati, a uključuje: predavanja, radionice, rasprave te studije slučaja uspješnih poduzetnika s invaliditetom. Nakon uspješno provedenog tečaja, polaznici dobivaju mentora koji će im pružati pomoć prilikom izrade poslovnog plana te im biti na raspolaganju prvih godinu dana poslovanja. Polaznici nakon obrane poslovnog plana dobivaju bespovratna sredstva za pokretanje poslovanja u iznosu od 3.320,00 eura. Do sada je ukupno 48 gluhih poduzetnika pokrenulo vlastiti poduzetnički pothvat, što znači da se otvorilo ukupno 50 novih radnih mjesta za osobe koje pate od oštećenja sluha u Slovačkoj (OECD, 2014).

U Sjedinjenim Američkim Državama nastoji se na različite načine poticati osobe s invaliditetom da se bave poduzetništvom. Stoga imaju pravo na različite vrste zajmova, ali i kredita za poduzetnike s invaliditetom, kako bi osnovali vlastiti poduzetnički pothvat te opremili poslovni prostor nužnom tehnologijom i ortopedskim pomagalicama (Gershen-Siegel, 2020). Također se i u Velikoj Britaniji nudi niz različitih financijskih pomoći poduzetnicima s invaliditetom prilikom i tijekom poslovanja. Državnim zajmovima za pokretanje poduzetničkog pothvata osigurava se financiranje mladih poduzetnika s invaliditetom te im se pruža mentorstvo prilikom poslovanja i nude različite ponude koje uvjetuju poslovni uspjeh. Nadalje, zaklada Fredericks omogućava kratkoročno financiranje osoba s invaliditetom, dok s druge strane Kaleidoscope Investments pruža financijsku podršku brzorastućim *start-upovima* koji su u vlasništvu osoba s invaliditetom. New Enterprise Allowance je državna shema kojom se omogućuje mentorstvo i financijska podrška do 1.274,00 britanskih funta prvih 26 tjedana poslovanja. Za poduzetnike s invaliditetom koji su pokazali izniman poduzetnički duh te se suočili s preprekama koje su im bile na putu nudi se nagrada od strane Filantropske udruge Stelios u iznosu od 100.000,00 britanskih funti (McLeod, 2022).

Europska unija također pruža financijsku podršku osobama s invaliditetom tijekom pokretanja poslovanja. Naime Europska komisija nastoji poticati socijalno i inkluzivno, odnosno uključivo poduzetništvo s ciljem da se poveća broj radnih mjesta i omogući uključiv i održiv rast. Provedbom politika uključivog poduzetništva nastoji se pomoći pokretanju poduzetničkih pothvata od strane socijalno isključenih skupina, odnosno u ovom slučaju osoba s invaliditetom. Inkluzivnim poduzetništvom nastoji se podržati samozapošljavanje, neformalno poduzetništvo te poduzetništvo mladih, a pritom uključujući osobe s invaliditetom.

Hrvatski zavod za zapošljavanje nudi potpore za samozapošljavanje, kako mladima tako i osobama s invaliditetom. Potpore za samozapošljavanje dodjeljuju se obzirom na fiksni i varijabilni iznos. Fiksni iznos je unaprijed određen te pokriva troškove registracije i osnivanje poslovnog subjekta, troškove rada te uobičajene tekuće troškove tijekom prvih mjeseci

poslovanja. Fiksni iznos potpore iznosi 5.000,00 eura. Varijabilni troškovi ovise o djelatnosti kojom će se osoba s invaliditetom baviti, a prihvatljive troškove moguće je rasporediti u četiri kategorije: kupnja opreme neophodne za provođenje djelatnosti, kupnja ili zakup licenciranih IT programa, kupnja prijevoznih sredstava, ukoliko su neophodna za provođenje djelatnosti te kupnja franšiza. Kako bi se dokazala održivost poslovne ideje, budući poduzetnik dužan je izraditi poslovni plan. Nakon odobrenja poslovnog plana, financijska potpora se jednokratno isplaćuje na račun poslovnog subjekta. Valja naglasiti kako se potpora isplaćuje samo za opravdane troškove, uključujući i varijabilne troškove, čiji se iznos pravda troškovnikom dostavljenim uz poslovni plan (Hrvatski zavod za zapošljavanje, bez dat).

Prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, mladi poduzetnici s invaliditetom imaju pravo na mjesečnu potporu za samozapošljavanje, koja iznosi 1000,00 kn, odnosno 132,72 eura. Kako bi poduzetnik s invaliditetom ostvario pravo na mjesečnu potporu za samozapošljavanje, treba biti upisan u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom. Osim navedenog, osoba s invaliditetom koja namjerava koristiti potporu za samozapošljavanje dužna je Zavodu za zapošljavanje dostaviti potvrdu da nema nikakvih dugovanja prema državi te potvrdu o samozapošljavanju (ne stariju od 30 dana) (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2020).

Poduzetnicima s invaliditetom pruža se mogućnost kreditiranja od strane Hrvatske banke za obnovu i razvoj. Naime, Hrvatska banka za obnovu i razvoj nastoji svojim poticajima utjecati na razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Kredit se izdaje izravno ili putem poslovnih banaka. Najniži iznos kredita iznosi 50.000,00 eura, dok najviši iznos kredita iznosi 300.000,00 eura. Kamatna stopa iznosi 4% (Hrvatska banka za obnovu i razvoj, bez dat.; IPA Komponenta IV – Razvoj ljudskih potencijala / Program Europske unije za Hrvatsku, bez dat.). Osim financijske podrške od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Centar za razvoj vrijednosti provodi projekt pod nazivom 'Inkluzivna drugačija strana poduzetništva', a financiran je od strane Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade. Glavni cilj ovog projekta je osnažiti stavove osoba s invaliditetom te ih potaknuti na pokretanje vlastitog poduzetničkog pothvata te stvoriti mrežu poduzetnika s invaliditetom i ponuditi im financijsku podršku prilikom pokretanja poslovanja (Lider, 2022). Uz navedene financijske podrške tu je naravno i financijska podrška obitelji, ukoliko je obitelj u mogućnosti pružiti financijsku podršku osobi koja pokreće vlastiti poduzetnički pothvat.

3.4. Prednosti poduzetništva osoba s invaliditetom

Poduzetništvo za osobe s invaliditetom nudi niz prednosti, a neke od njih već su navedene u radu. Naime, stupanjem u poduzetnički pothvat, osobama s invaliditetom pruža se viši stupanj fleksibilnosti te su u mogućnosti prilagoditi rad, ovisno o svojim potrebama, prilikama i radnom tempu. Za neke osobe s invaliditetom stupanje u poduzetnički pothvat predstavlja jedini izlaz iz dugoročne nezaposlenosti, a rezultat je stupanje na tržište rada te uključivanje u društvenu zajednicu. Poduzetnici s invaliditetom mogu ponuditi drugim ljudima s invaliditetom radno mjesto u njihovom poduzeću, što doprinosi socijalnoj uključenosti marginaliziranih skupina (Barclay i Markel, 2014).

Osim fleksibilnosti, poduzetnicima s invaliditetom omogućena je neovisnost i sloboda koja podupire poduzetničku kreativnost i osobni rast. Neovisnost pozitivno utječe na ravnotežu između poslovnog i privatnog života, odnosno posjedovanjem poduzetničkog pothvata smanjuje se potreba za prilagodbom radnom mjestu, osobnom asistencijom te prijevozom. Poticanje poduzetništva osoba s invaliditetom doprinosi smanjivanju stope nezaposlenosti osoba s invaliditetom, povećanju prihoda te poboljšanju životnog standarda osoba s invaliditetom (Cooney, 2008). Uključivanjem osoba s invaliditetom u poduzetništvo probijaju se društvene i ekonomske barijere, a ujedno doprinosi povećanju samopouzdanja osoba s invaliditetom i njihovom zadovoljstvu poslom (Dhar, 2022). Poduzetništvo osoba s invaliditetom doprinosi gospodarskom rastu zemlje te kao što je prije navedeno, povećanju radnih mjesta i smanjenju siromaštva, što u konačnici rezultira povećanim brojem interakcija sa zajednicom. Također, stupanjem u poduzetnički pothvat, poduzetnici s invaliditetom postižu jednakost i socijalnu pravdu (Martínez-León i sur., 2019; Maziriri i sur., 2017).

Poduzetništvo osobama s invaliditetom pruža priliku da usavrše svoje vještine, rade ono što vole i što ih zanima, a u konačnici rezultira srećom i zadovoljstvom produktivnih pojedinaca. Drugim riječima, poduzetništvo osobama s invaliditetom omogućava da se njihove snage i interesi u budućnosti pretvore u poslovni uspjeh (Fultz, 2021). Uspoređujući poduzetnike s invaliditetom i bez invaliditeta, dolazi se do zaključka kako su poduzetnici s invaliditetom puno kreativniji, predaniji poslu i inovativniji u odnosu na poduzetnike bez invaliditeta. Poduzetnici s invaliditetom svakodnevno pokazuju svoju ustrajnost i dinamičnost, što u konačnici rezultira proširivanjem društvenih mreža te doprinosi cjelokupnoj zajednici (Christopher, bez dat).

3.5. Prepreke s kojima se suočavaju poduzetnici s invaliditetom

Upuštanje u poduzetničke vode za sve ljude predstavlja poprilično velik izazov, no samo oni najhrabriji spremni su se suočiti s preprekama prilikom pokretanja poslovanja, ali i tijekom poslovanja. Svakako valja naglasiti da se poduzetnicima s invaliditetom znatno teže boriti s preprekama, nego li poduzetnicima bez invaliditeta. Međunarodne studije pokazuju kako invaliditet ima negativan utjecaj na tržište rada, pritom uključujući stope nezaposlenosti i zaposlenosti te visinu prihoda. Također, kao što je već prije naglašeno u radu, vrsta invaliditeta, ozbiljnost te zdravstveno stanje poduzetnika utječu na pokretanje poslovanja i suočavanje s preprekama prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Većina prepreka s kojima se poduzetnici s invaliditetom susreću duboko je ukorijenjena u društvu te se većinom odnosi na stereotipe koje pojedinci imaju prema osobama s invaliditetom. Ponajprije, najteža prepreka s kojom se svi poduzetnici suočavaju uslijed poslovanja, bez obzira na invaliditet jest pristup do financijskih sredstava. Poduzetnicima s invaliditetom pristup do financijskih sredstava znatno je teži nego poduzetnicima bez invaliditeta. Naime, zbog manjka osobnih financijskih sredstava (ušteđevine, posjedovanja imovine i slično), obrazovanja i radnog staža, banke često diskriminiraju osobe s invaliditetom prilikom upita o kreditiranju. Također, osobe s invaliditetom nisu dovoljno informirane o mogućim financijskim podrškama koje nudi vlada i EU u obliku zajmova (Kitching, 2014).

Osobe s invaliditetom koje su spremne stupiti u poduzetnički pothvat često se boje da će stupanjem u poduzetnički pothvat izgubiti pravo na beneficije koje im pruža država. Po tom pitanju ne pomažu im ni poslovni savjetnici koji im često znaju davati krive informacije te negativne stavove o poduzetništvu. Valja naglasiti kako poduzetnici s invaliditetom nisu informirani o poticajima od strane vladinih i nevladinih institucija, stoga im nedostatak pristupa korisnim informacijama predstavlja iznimno veliku prepreku prilikom pokretanja poslovanja. Poduzetnici s invaliditetom raspolažu s manjkom poslovnog znanja i vještina te nisu uhodani u proces izvršavanja pravnih i poslovnih aktivnosti, zbog čega se često znaju naći u poprilično nepovoljnom položaju prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Drugim riječima, poduzetnici s invaliditetom često ne znaju upravljati troškovima, optimalnim zalihama te kreditima, što im dodatno otežava poslovanje. Nedostatak informiranosti posljedično je povezan s manjkom educiranosti, a obzirom da je educiranost jedna od bitnijih karakteristika poduzetništva presudna za razvoj poduzetničkih vještina, poduzetnici s invaliditetom koji žele uspjeti u svom poslovanju trebali bi usavršiti svoje znanje i vještine u narednim razdobljima (Dhar i Farzana, 2017).

Samopouzdanje osoba s invaliditetom često je narušeno zbog diskriminacija s kojima se susreću na tržištu rada, ali i privatnom životu. Stoga osobama s invaliditetom prilikom pokretanja poslovanja prvenstveno nedostaje samopouzdanja, kako bi na samom početku vodili poslovanje bez straha od neuspjeha, ali s druge strane neke ambiciozne osobe s invaliditetom imaju toliko niski stupanj samopouzdanja da se jednostavno ni ne usude pokrenuti poduzetnički pothvat bez podrške sebi bliskih osoba. Ukoliko poduzetnik s invaliditetom nema podršku obitelji prilikom pokretanja poslovanja, osjećat će se nemoćno i neprihvaćeno, čak i od strane obitelji, pogotovo ukoliko osoba ima poteškoća s mentalnim zdravljem. Nadalje, moguća diskriminacija klijenata također stvara prepreku osobama s invaliditetom prilikom pokretanja poslovanja, ali i u toku poslovanja. Poduzetnici s invaliditetom strahuju hoće li uopće biti potražnje za proizvodima/uslugama koje namjeravaju nuditi na tržištu, obzirom da još uvijek puno ljudi ima stereotipe prema osobama s invaliditetom. Stoga se može zaključiti kako teža pokretljivost te nedostatak umrežavanja negativno utječu na potražnju (Cooney, 2008; Martiz i LaFerriere, 2016).

Ograničenja zadana rokovima za poduzetnike s invaliditetom tijekom provođenja poslovnih aktivnosti predstavljaju popriličnu prepreku. Naime, poduzetnicima s invaliditetom poprilično je teško poštovati zadane rokove u odnosu na poduzetnike bez invaliditeta. Neizvršavanje obveza na vrijeme za poduzetnike s invaliditetom ponekad ima negativnih implikacija pri poslovanju, a kako bi se taj problem riješio poduzetnici s invaliditetom primorani su zaposliti još jednog radnika kako bi se zadaci izvršavali u zadanim rokovima. Zapošljavanje novih radnika doprinijelo bi poštivanju zadanih rokova, ali s druge strane i povećanju troškova poslovanja, a moguće je da će i rezultat poslovanja na kraju poslovne godine biti negativan. Također, web stranice i slične platforme koje nude poduzetnicima s invaliditetom programe podrške nisu prilagođene osobama s invaliditetom, odnosno nisu u formatima koji su njima potrebni (primjerice Braillovo pismo) pa usluge podrške nažalost nisu dostupne široj populaciji osoba s invaliditetom (Halabisky, 2014). Stupanje u poduzetnički pothvat kod poduzetnika s invaliditetom predstavlja suočavanje s nejednakostima na tržištu te izazovima, no u konačnici doprinosi stvaranju društvene vrijednosti te gospodarskom rastu, kao i zadovoljstvu poduzetnika s invaliditetom koji radi ono što voli (García i Olaz Capitán, 2021).

4. Cilj i svrha istraživanja

Kao što je već navedeno u radu, osobe s invaliditetom tijekom svojeg života suočavaju se s bezbroj prepreka. Bez obzira na zakon o ravnopravnosti, osobe s invaliditetom često su isključene iz društva te se susreću s brojnim diskriminacijama, koje negativno utječu na njihovo samopouzdanje i osjećaje. Također, mnogi poslodavci nažalost ne idu u susret osobama s invaliditetom prilikom zapošljavanja i rada u poduzeću, stoga se ambiciozne i hrabre osobe s invaliditetom odlučuju na pokretanje poduzetničkog pothvata, obzirom da im to predstavlja jedan od izlaza iz dugoročne nezaposlenosti. Nažalost, osobe s invaliditetom se i prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata suočavaju s mnogo prepreka koje moraju prevladati, kako bi na kraju postigle zacrtani cilj.

Tema ovog istraživačkog rada je „Poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo“. Šire područje istraživanja je poduzetništvo, dok je uže područje istraživanja poduzetništvo osoba s invaliditetom. Sukladno navedenim činjenicama, glavni cilj i svrha ovog istraživanja jest: ispitati prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom te programe podrške, koji pomažu poduzetnicima s invaliditetom prilikom pokretanja poslovnog pothvata. Nastoji se ispitati s kojim se preprekama suočavaju poduzetnici s invaliditetom, a s krajnjom svrhom pružanja implikacija za poboljšanje politika podrške i programa podrške osoba s invaliditetom, radi poticanja što većeg broja osoba s invaliditetom na razmišljanje o ulasku u poduzetnički pothvat.

Osim glavnog cilja za provedbu istraživanja, potrebno je odrediti i specifične ciljeve. U ovom slučaju definirana su četiri specifična cilja:

- 1) Identificirati prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata
- 2) Ispitati jesu li mladi poduzetnici s invaliditetom upoznati s programima podrške te jesu li programe podrške koristili prilikom pokretanja poslovanja
- 3) Identificirati mogućnosti poboljšanja politika podrške poduzetnicima s invaliditetom
- 4) Identificirati dodatne mogućnosti svladavanja prepreka za uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo.

Uz specifične ciljeve istraživanja postavljena su četiri pomoćna istraživačka pitanja, koja glase:

- 1) Koje su to prepreke s kojima se susreću mladi poduzetnici s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?
- 2) Jesu li mladi poduzetnici s invaliditetom upoznati s programima podrške i koriste li takve programe?
- 3) Koje programe podrške poduzetnika s invaliditetom treba uvesti kako bi se više mladih osoba s invaliditetom uključilo u poduzetništvo?
- 4) Kojim dodatnim mjerama se može potaknuti jače uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo?

5. Metodološki okvir istraživanja

U petom poglavlju definiran je i pojašnjen metodološki okvir istraživanja. Na samom početku poglavlja diskutira se odabrana metoda istraživanja, kao i sudionici istraživanja te izvori i tehnike prikupljanja podataka. Nadalje, slijedi demonstracija postupka uređivanja materijala i analize empirijskih podataka, a na samom kraju definirana su etička pitanja koja su bila relevantna za provedbu istraživanja. Kako bi se izradio metodološki okvir istraživanja, korišteni su nastavni materijali na kolegiju Poduzetničke strategije, koji se izvodi u trećem semestru diplomskog studija Ekonomike poduzetništva na Fakultetu organizacije i informatike Varaždin.

5.1. Odabrana metoda istraživanja

Obzirom na specifičnost teme, u svrhu provedbe istraživanja korištena je kvalitativna metoda istraživanja. Kvalitativna metoda pruža istraživačima uvid u dubinu problema za lakše razumijevanje iskustava i stajališta sugovornika. Navedena metoda istraživanja posebno je pogodna za analiziranje posebno osjetljivih pitanja, a također je pogodna za sugovornike kojima se teško izražavati tijekom provedbe kvantitativnog istraživanja. Osim toga, troškovi provedbe kvalitativnog istraživanja u određenim slučajevima mogu biti izrazito niski, stoga su odličan odabir za pojedince koji nemaju dovoljno financijskih sredstava za provedbu drugih metoda istraživanja (Ajduković, 2014).

Kvalitativno istraživanje zahtjeva mali broj sudionika, što doprinosi boljem razumijevanju iskustava i perspektiva sudionika istraživanja. Također, kako bi rezultati istraživanja bili što vjerodostojniji te prihvaćeni od strane stručnjaka, provedba kvalitativnog istraživanja zahtjeva visoku kvalitetu. Za provedbu istraživačkog dijela ovog rada, korištena je studija slučaja, koja istraživačima omogućuje vrlo detaljno i duboko prikupljanje istraživačkih podataka. Osim navedenog, provedba studije slučaja omogućuje fleksibilno donošenje odluka, a „proizvod“ fleksibilnog donošenja odluka su podaci sagledani iz različitih perspektiva, što doprinosi boljem razumijevanju (Brajdić Vuković i sur., 2021).

Cilj provedbe kvalitativnog istraživanja jest analizirati stavove, mišljenja, iskustva i percepcije od strane sudionika istraživanja. Kao što je već i prije navedeno, kvalitativna metoda istraživanja ne proučava numeričke podatke, već se isključivo bazira na dubinskoj analizi određene problematike, dok je fokus na interpretacijama sudionika istraživanja (Sladović Franz

i sur., 2007). Zahvaljujući visokom stupnju fleksibilnosti i jednostavnosti, kvalitativna metoda pogodna je i za istraživače s manje iskustva (Sabolić i Vejmelka, 2015).

Istraživači koji provode kvalitativna istraživanja smatraju se učinkovitijim te produktivnijim, obzirom da se prije same provedbe istraživanja upoznaju s tematikom istraživanja. Kvalitativna metoda u praksi se posebice koristi prilikom istraživanja mišljenja i stavova. Fokusiranošću na sudionika, istraživač dobiva dublja saznanja o potrebama, željama i načinima za moguća poboljšavanja uvjeta života osjetljivih skupina. Osim toga, kvalitativna metoda istraživanja ima pozitivnih implikacija za marginalizirane skupine jer kao što je već i prije navedeno u radu, osobe s invaliditetom često se isključuju iz procesa odlučivanja, a uključivanje u proces istraživanja može pozitivno utjecati na njihovo samopouzdanje i samopoštovanje (Džombić i Urbanc, 2009).

U svrhu provedbe ovog kvalitativnog istraživanja kao tehnika prikupljanja podataka korišten je dubinski intervju. Ova vrsta intervjuja omogućuje ispitivaču istraživanje intimnijih, dubljih pitanja. Ova metoda posebice je prikladna za teme osjetljive prirode, poput: socijalne isključenosti, zdravstvenih problema i drugih životnih prepreka (Tonković i sur., 2017). Cilj provedbe dubinskog intervjuja jest prikupiti što detaljnije podatke te dobiti što detaljniji uvid u tematiku istraživanja, stoga se sugovorniku postavljaju otvorena pitanja te potpitanja. Prije same provedbe dubinskog intervjuja sastavlja se vodič, kojim se definiraju glavni ciljevi istraživanja i istraživačka pitanja koja će biti razmotrena prilikom provedbe istraživanja. Tijekom provedbe dubinskog intervjuja, istraživač ima veći stupanj slobode prilikom postavljanja pitanja no uz zadržavanje određene razine samokontrole. Također, ispitivač tijekom provedbe istraživanja ima slobodu istražiti određena pitanja dublje ili pak izbjeći koje pitanje, ukoliko u tom trenutku smatra da je potrebno (Vuković i Šmaguc, 2022). Tijekom same provedbe istraživanja, istraživač treba poticati interakciju te koristiti razumljiv jezik, odnosno postavljati sugovorniku jasna pitanja kako bi se dobili što detaljniji odgovori (Mijović i sur., 2018).

Obzirom da se dubinskim intervjuom u obzir uzimaju stajališta sudionika, provedba intervjuja može doprinijeti otkrivanju problema ili nedoumica, koje istraživači prije nisu uzimali u obzir. Nadalje, kako bi proces bio uspješan, istraživač treba omogućiti sugovorniku da se osjeća zadovoljno i ugodno tijekom provedbe intervjuja (Pope i sur., 2002). Tijekom prikupljanja i analize podataka, kod istraživača su prisutne dvije vrste uloga. Prva uloga je pasivna i objektivna, obzirom da istraživač sakuplja i analizira podatke prema već ranije definiranim kriterijima, dok je s druge strane druga uloga aktivno subjektivna obzirom da istraživač nastoji aktivno sudjelovati svojom prisutnošću tijekom prikupljanja potrebnih podataka (Buljan, 2021).

5.2. Sudionici istraživanja

Kao što je ranije navedeno, glavni cilj istraživanja je ispitati prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom te programe podrške koji im pomažu prilikom pokretanja poslovnog pothvata. Obzirom da se radi o specifičnoj temi, sudionike je bilo dosta teško pronaći, stoga je Facebook grupa „Be your own boss“ autorici rada bila od izuzetne pomoći. Zahvaljujući toj grupi, autorica je prikupila kontakte mladih poduzetnika s invaliditetom koji su bili zainteresirani za sudjelovanje u istraživanju. Također, jedna od sudionica ovog istraživanja, gospođa Paula autorici rada navela je još dva mlada poduzetnika s invaliditetom za koje je vjerovala da bi bili voljni pomoći pri istraživanju. Poduzetnici su na kraju pristali sudjelovati u istraživanju. Ispitanici obavljaju različite djelatnosti te dolaze iz različitih dijelova Republike Hrvatske, što doprinosi raznolikosti samog istraživanja. Četiri intervjua provedena su *online* uz pomoć web platformi (Google Meet, Zoom i Skype). Autorica rada smatra kako je poduzetnicima s invaliditetom puno lakše provesti intervju iz udobnosti svoga doma ili ureda, obzirom da se time smanjuje fizičko opterećenje mladih poduzetnika s invaliditetom. Neke od prednosti intervjuiranja na daljinu osoba s invaliditetom su: eliminacija potrebe dolaska na fizički intervju, svladavanje prostorne udaljenosti, veća mobilnost i fleksibilnost za sudionike intervjua. S druge strane, jedan intervju je proveden uživo, odnosno fizički. Sudionik je iz Varaždinske županije, stoga se intervju odvijao u hotelu Turist, točnije u restoranu Nobel 22.05.2023. u 10:00 sati. Naravno, prije same provedbe istraživanja, sudionici su bili upoznati s temom diplomskog rada, ciljevima i svrhom istraživanja, a prije same provedbe intervjua svaki od poduzetnika autorici rada dao je dozvolu za snimanje. Kako bi se realizirao glavni istraživački cilj, u istraživanju je sudjelovalo pet mladih poduzetnika s invaliditetom.

Prvi intervju proveden je s poduzetnicom iz Petrinje koja je vlasnica poduzeća *Mark and Co* koje je prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007. registrirano u: području *M- Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti*, odjeljku *73 - Promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta*, skupini *73.1 - Promidžba (reklama i propaganda)*, odnosno razredu *73.11 - Agencije za promidžbu (reklamu i propagandu)*. Poduzeće je osnovano tek nedavno, točnije 2022. godine. Nadalje, slijedeći intervju proveden je s mladom poduzetnicom s invaliditetom, vlasnicom poduzeća *Do your best*, čije je sjedište u Rukovcu, u Primorsko-goranskoj županiji. Poduzeće je osnovano 2019. godine, a prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007. registrirano je u: području *P- Obrazovanje*, odjeljku *85 - Obrazovanje*, skupini *85.5- Ostalo obrazovanje i poučavanje*, odnosno razredu *85.59 - Ostalo obrazovanje i poučavanje, d. n.* Idući intervju proveden je s mladom poduzetnicom s invaliditetom, vlasnicom škole stranih jezika *Languages*. Poduzeće je osnovano 2021. godine te je također prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007. registrirano u: području *P - Obrazovanje*, odjeljku *85 -*

Obrazovanje, skupini 85.5 - *Ostalo obrazovanje i poučavanje*, odnosno razredu 85.59 - *Ostalo obrazovanje i poučavanje, d. n.* Četvrta intervjuirana osoba je mladi poduzetnik s invaliditetom, vlasnik poduzeća KAZ, čije je sjedište u Turčinu. Poduzeće je osnovano 2018. godine, a prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007. registrirano je u području C - *Prerađivačka industrija*, odjeljku 22 - *Proizvodnja proizvoda od gume i plastike*, skupini 22.2 - *Proizvodnja proizvoda od plastike*, to jest razredu 22.21 - *Proizvodnja ploča, listova, cijevi i profila od plastike*. Posljednji intervjuirani poduzetnik s invaliditetom, vlasnik je prvog inkluzivnog fitness centra u Primorsko-goranskoj županiji. *Fit 4 you* osnovan je 2019. godine, a prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007. registriran je u području R - *Umjetnost, zabava i rekreacija*, odjeljku 93 - *Sportske djelatnosti te zabavne i rekreacijske djelatnosti*, skupini 93.1 - *Sportske djelatnosti*, točnije razredu 93.13 - *Fitnes centri*.

5.3. Izvori podataka i tehnike prikupljanja podataka

U svrhu izrade istraživačkog dijela rada korišteni su primarni i sekundarni podaci. Kao što je navedeno, za potrebe istraživačkog dijela rada proveden je dubinski intervju koji podrazumijeva primarni izvor podataka. Tijekom vođenja intervjuja, autorica rada provodila je i opservacije o sudionicima istraživanja, koje uključuju: promatranje izgleda sudionika, njihovog ponašanja, mimike, gesta i drugo. U ovom radu provedene su nestrukturirane opservacije, koje ne zahtijevaju izradu obrasca u kojem će se bilježiti opažanja istraživača (Vuković i Šmaguc, 2022). Bilješke o opservacijama priložene su na kraju rada. Nadalje, dubinskim intervjuom nastojali su se prikupiti što detaljniji podaci koji nisu dostupni putem sekundarnih izvora podataka. Teme koje se istražuju putem dubinskog intervjuja često su ozbiljnije prirode stoga se intervju provodi individualno, što u konačnici omogućuje dvosmjerni dijalog, otvorenost te opuštenost tijekom provedbe intervjuja. Prije same provedbe intervjuja izrađen je vodič koji sadrži ciljeve istraživanja i istraživačka pitanja te istraživaču služi kao okvir za provedbu istraživanja. Tijekom provedbe dubinskog intervjuja, istraživač ima slobodu postavljati pitanja van definiranog okvira, odnosno vodiča ukoliko osjeti potrebu za istim. Time istraživač može prikupiti neočekivane podatke (Vuković i Šmaguc, 2022; Wattles, 2019).

Dubinski intervju uglavnom se sastoji od otvorenih pitanja, koja omogućavaju sugovorniku da detaljno izražava svoja mišljenja, stavove i percepcije određene tematike. Osim toga, otvorena pitanja istraživaču omogućuju dublje prodiranje u temu te bolje razumijevanje. S druge strane, zatvorena pitanja se većinom odnose na dob, spol i zanimanje sugovornika (Pavić i Šundalić, 2021). Kao što je već napomenuto, dubinski intervju odabran je upravo zbog osjetljive teme rada. Obzirom da se radi o osobama s invaliditetom, upravo ovaj

tip intervjua ispitivačima omogućuje da prodru dublje u samu temu, problematiku, emocije i percepcije sugovornika. Stoga, obzirom da su osobe s invaliditetom često društveno isključene, dubinski intervjui predstavljaju odličnu priliku za razumijevanje njihovih stavova, perspektiva i potreba. Dubinskim intervjuom identificirane su prepreke s kojima se susreću osobe s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata te mogućnosti poboljšanja politika podrške poduzetnicima s invaliditetom, kao i dodatne mogućnosti svladavanja prepreka osoba s invaliditetom. Osim toga, ispitano je jesu li poduzetnici s invaliditetom upoznati s programima podrške te jesu li koji od programa koristili prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata.

Tijekom provedbe istraživanja korišteni su i sekundarni podaci. Naime obzirom na specifičnost teme autorica rada je preko Facebook grupe: „Be your own boss“ pronašla dvije poduzetnice s invaliditetom, koje su bile voljne sudjelovati u istraživanju. Nakon što se skupio dovoljan broj ispitanika, autorica rada je pretražila poduzeća sudionika istraživanja putem web stranice FinInfo te putem društvenih mreža (Instagram i Facebook).

5.4. Uređivanje materijala i analiza empirijskih podataka

Kao što je ranije navedeno u radu, kako bi se provelo istraživanje intervjuom je ispitano sveukupno pet mladih poduzetnika s invaliditetom. Svaki od ispitanika istraživanja dao je različite odgovore na pitanja, što doprinosi raznolikosti mišljenja među sudionicima. Svih pet provedenih intervjua, sveukupno je trajalo 241 minutu. Najkraći intervjui trajali su ukupno 32 minute, dok je najduži intervjui trajali 65 minuta. Prosječno gledano, svaki intervjui trajali su 48 minuta.

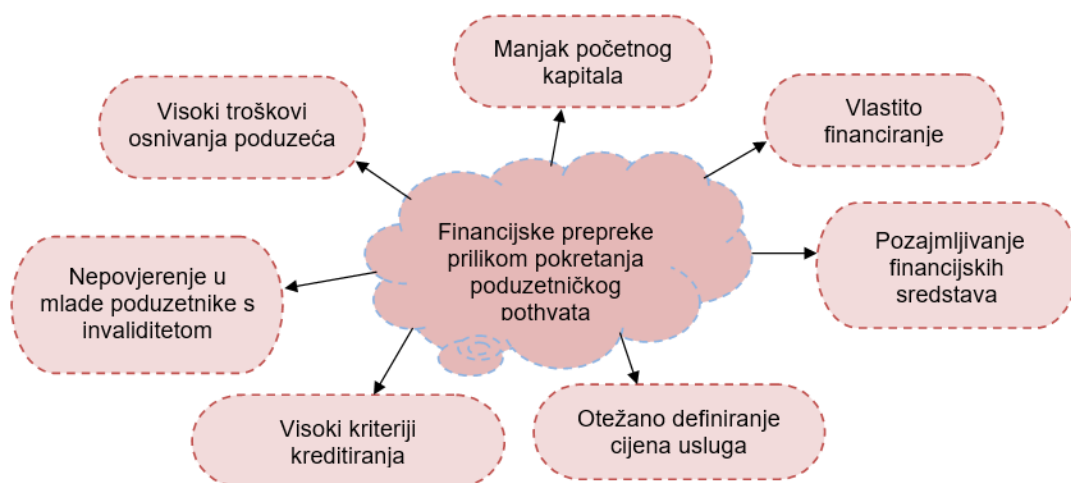
Prije samog intervjua svaki od sudionika istraživanja zamoljen za dozvolu za snimanje, kako bi se kasnije izradio transkript. Budući da je svaki od sudionika istraživanja dao dozvolu za snimanje intervjua, snimalo se uz pomoć aplikacije Free Cam na prijenosnom računaru u slučaju kad je intervjui proveden na daljinu. Intervjui koji su provedeni uživo snimljeni su mobilnom aplikacijom Diktafon. Nakon provedbe intervjua, autorica rada bila je dužna preslušati snimke te napraviti transkript. Transkript je priložen na kraju rada i sastoji se od 35 stranica. Nakon izrade transkripta, slijedilo je kodiranje. Kodiranje se odnosi na skup postupaka kojima se temeljem autorove kreativnosti definiraju kodovi, odnosno sintagme koje reprezentiraju značenje određenih dijelova transkripta, što dodatno olakšava sam proces analiziranja velike količine podataka prikupljene tijekom provedbe intervjua. Prva faza kodiranja odnosi se na otvorene kodove (inicijalno kodiranje) te obuhvaća proces selektiranja podataka i definiranja kodova. Kodovi trebaju biti što jasniji, precizniji i točniji (Vuković i Šmaguc, 2022). Tablica broj 1. prikazuje primjer inicijalnog kodiranja.

Tablica 1: Primjer otvorenog kodiranja

Isječak iz intervjua	Otvoreni kodovi
<p>Andrej: <u>Pa financijske prepreke su najveće... ovaj, prepreke svima. Naravno da jesmo. U svakom startu je to uvijek problem. Mislim da nema.. da ovaj banke i ostale financijske institucije nemaju neke..to jest imaju prekomplicirane neke ulazne parametre da bi se dobila financijska sredstva na početku. Ovaj...zbog nepovjerenja u mlade poduzetnike. Naravno, nemaš iskustva, nemaš nikakav portfelj prije i teško je dobit' neka financijska sredstva, tako da si u početku osuđen na vlastito financiranje. Jednostavno rečeno postavljeni su uvjeti, koje mladi poduzetnici, pogotovo s invaliditetom ne mogu zadovoljiti pa su najčešće osuđeni, eto na vlastito financiranje. Nakon pokretanja poslovanja, opet se nailazi na druge financijske zahtjeve kao što su doprinosi, razni nameti, porezi i drugi troškovi koje je poduzeće dužno snositi.</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Problem financiranja troškova osnivanja poduzeća • Visoki kriteriji bankarskih institucija • Sumnja u mlade poduzetnike s invaliditetom • Nedostatak iskustva • Otežano pribavljanje financijskih sredstava • Vlastito financiranje • Troškovi rada kod poduzetnika

(Izvor: izrada autorice)

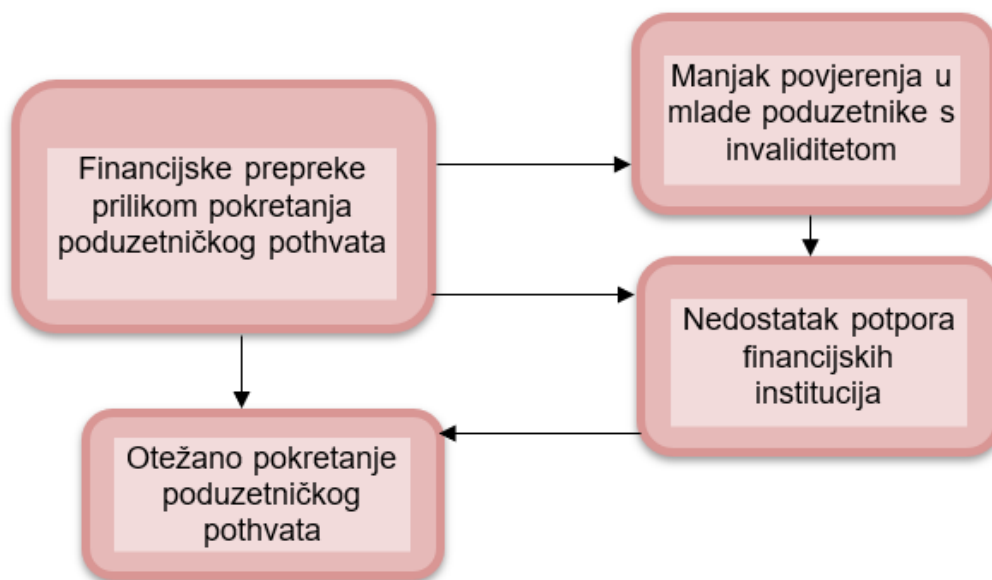
U drugoj fazi kodiranja provodi se fokusirano kodiranje. U ovoj fazi kodiranja prethodno generirani kodovi se svrstavaju u kategorije koje je kasnije moguće dodatno analizirati. Slika 2. prikazuje primjer fokusiranog kodiranja.

Slika 2: Primjer fokusiranog kodiranja

(Izvor: izrada autorice)

Nakon fokusiranog kodiranja provedeno je aksijalno kodiranje. Postupkom aksijalnog kodiranja nastoje se identificirati uzročno-posljedični odnosi između prije definiranih kategorija (Vuković i Šmaguc, 2022). Slika 3. prikazuje primjer aksijalnog kodiranja. Prethodno definirana kategorija financijske prepreke prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata povezana je uz pomoć tri otvorena koda: manjak povjerenja u mlade poduzetnike s invaliditetom, nedostatak potpora financijskih institucija te otežano pokretanje poduzetničkog pothvata. Navedeni kodovi su međuzavisni pa su stoga povezani dvosmjernim strelicama. Tako naime na financijske prepreke prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata utječe manjak povjerenja u mlade poduzetnike s invaliditetom, što uzrokuje nedostatak potpora financijskih institucija za mlade poduzetnike s invaliditetom, a u konačnici otežava pokretanje poduzetničkog pothvata.

Slika 3: Primjer aksijalnog kodiranja

(Izvor: izrada autorice)

5.5. Etička pitanja relevantna za provedeno istraživanje

Etičkim kodeksom nastoji se regulirati odnos te moralnost između istraživača i sugovornika. Načela etičkog kodeksa primarno se odnose na: poštovanje autonomije sugovornika, privatnost i dobrobit sudionika te na načelo ne nanošenja bilo kakve štete. Bitno je istaknuti, pogotovo za ovu temu rada, kako se tijekom istraživanja treba poštovati načelo pravednosti, koje uvjetuje da se svi sudionici istraživanja trebaju jednako tretirati te nije dozvoljena diskriminacija. Osim toga bitno je da za vrijeme istraživanja, istraživač bude svjestan svoje subjektivnosti te da pokuša smanjiti njen utjecaj na samu provedbu istraživanja. Također, ukoliko se sugovornik u bilo kojem trenutku provedbe intervjua ne osjeća ugodno u

bilo kojem trenutku može isti prekinuti (Čorkalo Biruški, 2013). Nekoliko dana prije provedbe intervjua, sugovornicima se šalje vodič kako bi se pobliže upoznali s temom rada, ciljevima i svrhom istraživanja te istraživačkim pitanjima. Prije same provedbe intervjua, sudionike je potrebno zamoliti za pristanak na snimanje intervjua (Vuković i Šmaguc, 2022).

Nekoliko dana prije same provedbe intervjua, sugovornicima je poslan vodič. Na dan provedbe intervjua, odnosno netom prije početka, istraživačica je zamolila sugovornike za dozvolu za snimanje intervjua. Sugovornicima se dalo do znanja kako će snimka biti korištena isključivo za potrebe pisanja transkripta i istraživačkog dijela rada te kako će snimka biti dostupna samo njoj. Nakon što je dana dozvola za snimanje od strane sugovornika, istraživačica je na samom početku sugovornike upoznala s temom istraživanja, ciljevima istraživanja, istraživačkim pitanjima te očekivanim vremenom trajanja intervjua.

Kako bi se zaštitili osobni podaci i omogućio što viši stupanj privatnosti poduzetnika, imena i prezimena ispitanika te imena poduzeća zamijenjena su pseudonimima. Pojam pseudonim odnosi se na izmišljena imena te se koriste u područjima u kojima se nastoji sačuvati anonimnost, a u ovom radu izabrani su slučajnim odabirom.

6. Rezultati istraživanja poticanja i uključivanja mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo

Šesto poglavlje rada sastoji se od rezultata istraživanja poticanja i uključivanja mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo. Prikupljene informacije od ispitanih sudionika istraživanja čine osnovu za rezultate ovog istraživanja. Stoga se ovo poglavlje sastoji od osnovnih informacija o poduzetnicima i poduzećima uključenim u istraživanje, ispitanih prepreka koje su obeshrabrivale mlade poduzetnike s invaliditetom, programa podrške i mogućih poboljšanja politika i programa za poticanje poduzetništva osoba s invaliditetom.

6.1. Osnovne informacije o poduzetnicima i poduzećima uključenim u istraživanje

U prikupljanju podataka u okviru ovog istraživanja sudjelovalo je pet ispitanika, točnije tri žene i dva mlada muškarca. Svaki od poduzetnika, odnosno sudionika istraživanja ima određenu vrstu invaliditeta. Žene koje su sudjelovale u ovom istraživanju su Anita Pleško, Paula Kosi i Jelena Horvat, dok su muški dio sudionika predstavljali Andrej Novosel i Borna Filipović.

Anita Pleško ima 31 godinu. Vlasnica je obrta Mark and Co. Završila je Ekonomski fakultet u Zagrebu, smjer organizacija i menadžment te je stekla titulu magistra ekonomije. Osim toga, svoje znanje je usavršavala na raznim edukacijama i tečajevima. Kako bi se dodatno istakla na tržištu marketinških stručnjaka, Anita je završila edukacije za stručnjaka internet marketinga, voditelja pripreme i provedbe EU projekata te Google digitalnu garažu. Iza sebe ima skoro pa osam godina radnog iskustva. Naime gospođa Anita, prije nego li je pokrenula poduzetnički pothvat, radila je kao pripravnik u jednoj osiguravajućoj kući gdje je stjecala iskustvo u više različitih odjela. Svoje radno iskustvo gradila je u odjelu prodaje, a kasnije je bila premještena u odjel unutarnjeg kontrolinga, gdje je dosta dugo radila. Njezino nezadovoljstvo počelo je kad se vratila s porodiljnog odmora. Bila je nazad vraćena u odjel prodaje te su joj smanjili plaću, što njoj naravno nije odgovaralo. Nakon toga Anita je pronašla novi posao, ovaj puta u državnoj službi u odjelu računovodstva. Prihvatila je raditi posao koji iziskuje srednju stručnu spremu jer ga je bila voljna naučiti i dodatno se usavršiti u tom području. Primijetila je da zaposlenicima i direktoru smeta njezin invaliditet te da je to glavni problem, no također Anita smatra kako hrvatski mentalitet više cijeni rad muškaraca, nego li

žena. Nedugo nakon toga, shvatila je da kod tog poslodavca ipak nema mjesta za nju te se odlučila okušati u poduzetništvu. Anita je još u srednjoj školi zavoljela poduzetništvo, a mjere Hrvatskog zavoda za zapošljavanje dodatno su je motivirale na pokretanje vlastitog poduzetničkog pothvata. Stoga je 01.03.2022. godine sa svojih 30 godina odlučila pokrenuti vlastiti poduzetnički pothvat. Stečeno poduzetničko znanje tijekom srednje škole i fakulteta Anita je primjenjivala prilikom otvaranja vlastitog poduzetničkog pothvata. Anita je 100% vlasnik, odnosno i vlasnik i direktor obrta Mark and Co. Radi se o paušalnom obrtu, budući da taj oblik poslovanja za Anitu iziskuje najmanje troškove. Sjedište Mark and Co-a je u Petrinji, u Sisačko-moslavačkoj županiji. Mark and Co svojim klijentima nudi usluge vođenja društvenih mreža, stvaranje marketinške strategije za poduzeća, izradu web stranica, *branding*, izradu logotipa i poslovna savjetovanja, no Anita je napomenula kako je najtraženija usluga od klijenata pisanje poslovnih planova za potpore za samozapošljavanje. Također je spomenula kako su prošle godine bile traženije marketinške usluge, dok su ove godine traženije usluge pisanja poslovnih planova za potpore za samozapošljavanje te poslovnih planova za financiranje putem EU fondova. Obzirom da se radi tek o novoosnovanom obrtu, Anita je trenutno jedina zaposlena. Vizija Mark and Co jest primjenom stečenih znanja postati regionalni lider u pružanju marketinških usluga te pisanju poslovnih planova. Misija je steći zadovoljstvo klijenata pružanjem kvalitetnih marketinških usluga i pisanjem kvalitetnih poslovnih planova, kao i stvoriti dugoročna partnerstva s poduzećima diljem zemlje. Mark and Co primarno je orijentirano na domaće tržište, iako je Anita napomenula kako ima i par klijenata van granica Republike Hrvatske. Korisnici usluga koje nudi Mark and Co su većinom manja do srednja poduzeća.

Paula Kosi ima 33 godine te je vlasnica obrta Do your best koji nudi privatne poduke osobnog i poslovnog razvoja. Završila je Filozofski fakultet u Rijeci i postala magistrica pedagogije te profesorica engleskog jezika, a uz to pohađala je tečaj za *theta healing* terapeuta te je pohađala financijske edukacije, kao i edukacije osobnog razvoja. Prije samog pokretanja poduzetničkog pothvata, Paula je stekla radno iskustvo, ali je ono bilo neformalno. Studirajući, Paula je davala instrukcije drugim studentima i učenicima, držala radionice za podršku u učenju, a bila je i uključena u različite studentske projekte te projekte za osobe s invaliditetom. Već nakon završene srednje škole, Paula je shvatila da je drugačija od većine svojih vršnjaka, naime krasi je mnoge vještine od kojih je posebno istaknula kreativnost te izrazitu organiziranost. Budući da je Paula bila svjesna da postoje jako male mogućnosti da se zaposli u školi ili pak kojoj drugoj javnoj ustanovi zbog arhitektonskih i drugih prepreka, odlučila je otvoriti vlastiti obrt. Stoga se može zaključiti da je Paulin glavni motiv za ulazak u poduzetništvo bio njen invaliditet, obzirom da joj rad od kuće omogućuje fleksibilnost i neovisnost. Prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata Paula je imala 29 godina te je postala 100% vlasnik

poduzeća, odnosno vlasnik i direktor. Također, i u ovom slučaju radi se o paušalnom obrtu, koji je osnovan krajem 2019. godine, točnije 05.12.2019. Međutim, kad je Paula otvorila obrt Do your best, njena ideja je bila nuditi poduke iz engleskog jezika te književnosti, obzirom da je po struci magistra pedagogije i magistra edukacije engleskog jezika i književnosti. U planu je bilo da će držati srednjim i osnovnim školama prezentacije kako učiti te ostati organiziran, ali desila se pandemija korona virusa te su se baš tog tjedna, odnosno dan ranije nego li je Paula trebala održati svoju prvu prezentaciju, zatvorile škole. Spletom okolnosti, Paula je počela držati poduke na daljinu i cijelo njezino poslovanje odvijalo se mrežno. Međutim, usluge podučavanja nisu joj se pokazale održivim pa je Paula odlučila u svoje usluge uvesti *theta healing* tehnike osobnog i profesionalnog razvoja. Stoga su sada sve usluge koje Paula nudi usmjerene na osobni razvoj, a tu posebice ističe usmjerenost na emocije, ali nudi i financijske usluge. Obrt Do your best ima sjedište u Rukavcu, Primorsko-goranskoj županiji, a Paula je jedina zaposlena u obrtu, iako joj tu i tamo pomaže njen osobni asistent. Međutim, ističe da gotovo sve aktivnosti obavlja sama, iako ima u vidu u skorijoj budućnosti zaposliti još jednu osobu. Vizija Do your best obrta jest postati prepoznatljivi na tržištu, dok je misija pružiti kvalitetne usluge s kojima će u konačnici klijenti biti zadovoljni. Uz to Paula je istaknula kako bi voljela krenuti s motivacijskim seminarima i motivacijskom radionicom koju i sad provodi, samo na ponešto drugačiji način. Voljela bi raditi s poduzećima te svoje poslovanje proširiti na englesko i španjolsko govorno područje, a uz to i proširiti spektar djelatnosti. Trenutačno Do your best svoje usluge nudi na domaćem tržištu, ali i na stranom. Naime, tijekom poslovanja Do your best imao je klijente iz cijelog Balkana, a Paula je istaknula kako je poslovala s klijenticom iz Španjolske. Zahvaljujući tehnologiji, ovakva vrsta usluga dostupna je klijentima širom svijeta. Najkorištenija usluga koju nudi Do your best jest *theta healing* tehnika, koja uključuje rad na podsvjesnim uvjerenjima, emocijama, a vezana je i uz financije i poslovanje, a korisnici ove usluge su obično žene poduzetnice te žene s poduzetničkim sklonostima, nešto manje muškarci u dobi od 35 do 50 godina.

Jelena Horvat ima 38 godina, a svoje je poduzeće Languages osnovala prošle godine. Završila je Filozofski fakultet u Rijeci, nastavnički smjer za hrvatski i engleski jezik. Osim toga, dodatno je završila i studij španjolskoga jezika u Španjolskoj te tamo stekla certifikat za nastavnički modul španjolskog jezika. Također ima diplomu izvornog govornika španjolskog jezika, koju je stekla u španjolskom institutu Instituto Cervantes. Redovite edukacije su za Jelenu od velike važnosti, stoga Jelena i dalje nastoji usavršavati svoje jezične vještine na vlastiti trošak. Zahvaljujući upornosti i trudu, Jelena se može pohvaliti s brojnim certifikatima, a posebno je istaknula certifikate iz španjolskog jezika. Iza Jelene je deset godina radnog iskustva. Međutim, većinu poslova radila je volonterski, nikada nije sklopila ugovor o radu. Shodno navedenom, Jelena se htjela osamostaliti. Radeći za druge uvijek je ovisila o pomoći

druge osobe, a i velika većina radnih mjesta nije bila arhitektonski primjerena za osobe s invaliditetom. S vremenom je bilo sve teže organizirati prijevoz, a kako je Jelena sve više iskustva stjecala u podučavanju, preorijentirala se na rad na daljinu. Tome je dodatno pridonio i Covid-19 jer se u to vrijeme Jelena u potpunosti osamostalila, no prema Jeleninim navodima odlučila je stupiti u poduzetništvo kako bi imala posao na puno radno vrijeme, a uz to plaćeno zdravstveno osiguranje. Stoga se zaključuje kako poduzetništvo Jeleni omogućuje da radi posao puno radno vrijeme, u skladu s njezinim mogućnostima i potrebama. Za vrijeme pokretanja poduzetničkog pothvata, Jeleni je bilo 36 godina, dakle poduzeće je osnovano 2021. godine. Obzirom da je Jelena studirala na Filozofskom fakultetu, poduzetničkog predznanja prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata nije imala. Većinom se samostalno raspitivala o mogućnostima koje joj se pružaju, no međutim Jelena je već u osnovnoj školi maštala da ima školu stranih jezika, danas joj se taj san ostvario. Trenutačno je jedina zaposlena, a ujedno je i vlasnik i direktor poduzeća. Poduzeće Languages nudi različite vrste usluga, a posebice se ističu usluge podučavanja odraslih klijenata. Nude se razni grupni i individualni tečajevi te ostale pomoćne poslovne usluge (npr. komunikacija s klijentima na engleskom, španjolskom ili hrvatskom jeziku). Također, poduzeće Languages nudi tečajeve poslovnog engleskog i španjolskog jezika, kao i pomoć prilikom sastavljanja životopisa i motivacijskog pisma na engleskom, španjolskom ili hrvatskom jeziku. Sjedište poduzeća je u Cerniku, točnije Cerniški 26. Mjesto pripada općini Dražice, a Jelenin ured nalazi se unutar kuće u kojoj stanuje. Misija poduzeća Languages je uvijek slušati glas učenika i raditi s njima upravo ono što njima treba. Cilj poduzeća je naučiti klijente stvarima koje im trebaju kroz život te osigurati da su oni u konačnici zadovoljni pruženom uslugom. Poduzeće Languages u svoj rad uključuje proaktivno učenje pa tako klijenti znaju učiti i putem pjesama, koje prethodno oni biraju. Može se zaključiti kako poduzeće Languages provodi iznimno dobre prakse, koje uključuju interaktivno i zanimljivo učenje stranih jezika te doprinose kvaliteti nastavnog procesa. Osim toga, Jelena surađuje i s govornicima španjolskog i engleskog govornog područja, koje povremeno uključuje u nastavni proces. Na taj način polaznici tečaja, odnosno klijenti uče o drugim kulturama, a pritom vježbaju govor jezika koji uče. Cilj je također pružati usluge i na stranom tržištu. Jelenina želja je podučavati španjolske govornike ili pak engleske govornike s obzirom na to da trenutačno poduzeće posluje samo na domaćem tržištu. Najtraženija usluga koju klijenti traže odnosi se na poboljšanje komunikacijskih vještina. Međutim, Jelena primjećuje kako ponekad klijenti imaju previsoka očekivanja pa ih je dužna usmjeriti na realna očekivanja te osvijestiti o vremenskom razdoblju koje je potrebno kako bi se postigao napredak.

Andrej Novosel 34-ogodišnjak je poduzetnik s invaliditetom. Vlasnik je poduzeća ZAK d.o.o., koje se nalazi u Tučinu, malom mjestu pokraj Varaždina. Završio je Fakultet organizacije

i informatike u Varaždinu, smjer Ekonomika poduzetništva te stekao titulu magistar ekonomije. Nakon što je završio fakultet, Andrej nije pohađao nikakve edukacije ni tečajeve te nije stekao certifikate. Prije nego li je otvorio poduzetnički pothvat, Andrej je svoje radno iskustvo gradio tijekom studiranja, ali i nakon toga. No u jednom trenutku Andrej je 2018. godine sa svojih 28 godina prepoznao priliku na tržištu i odlučio se okušati u svijetu poduzetništva. Motivirala ga je sloboda, samostalnost, neovisnost, fleksibilnost te financijska neovisnost, a također htio je iskoristiti i ostvariti sve svoje kontakte koje je stekao kroz školovanje i druženje. Kontakti koje je stekao školujući se i družeći se u slobodno vrijeme pomogli su mu prilikom samog pokretanja poduzetničkog pothvata, dok mu je znanje koje je stekao kroz fakultet pomoglo tek u kasnijim fazama poslovanja. Andrej je 100% vlasnik, odnosno vlasnik i direktor poduzeća ZAK d.o.o., kojem je sjedište u Turčinu, a proizvodnja se odvija u Optujskoj ulici u Varaždinu. Poduzeće ZAK d.o.o. bavi se proizvodnjom stretch folija za zamatanje paleta u transportu te trenutno broji tri zaposlena, no u planu je nabaviti još novih strojeva kako bi proširili djelatnost, stoga imaju u vidu i zaposliti još ljudskih potencijala. Misija ZAK d.o.o. je potencijalnim partnerima i partnerima isporučiti adekvatne proizvode potrebne za njihovo poslovanje te pritom omogućiti kvalitetno rješenje u segmentu transportne ambalaže. Nadalje, vizija poduzeća ZAK d.o.o. je postati lider na domaćem tržištu u području pakiranja te postati prepoznatljiv po kvalitetnim, inovativnim rješenjima, dok je cilj da većina zaposlenih u poduzeću budu osobe s invaliditetom. Poduzeće djeluje na domaćem tržištu, a klijenti njihovih usluga su najčešće velika poduzeća, koja se bave proizvodnjom, distribucijom i transportom.

Borna Filipović vlasnik je prvog inkluzivnog fitness centra na području Primorsko-goranske županije. Ima 28 godina i po struci je upravni referent. Prije pokretanja poduzetničkog pothvata, svoje radno iskustvo gradio je u riječkoj teretani, gdje je radio na prijemnom pultu. Nedugo nakon toga, kako je i sam počeo trenirati, shvatio je da je teško pronaći odgovarajućeg trenera koji će se usuditi raditi s osobom koja ima invaliditet. U tom trenutku Borna je počeo razmišljati o poduzetništvu. Osim toga, motivi za ulazak u poduzetništvo bili su naravno fleksibilnost i neovisnost, kao i pružanje pomoći drugim ljudima kako bi se bolje osjećali u vlastitom tijelu. Nakon što je Borna analizirao stanje na tržištu te se informirao o poticajima, odlučio je osnivati poduzetnički pothvat. Poduzeće je osnovano 04. prosinca 2019. godine, kada je Borna bilo tek 24 godine. Obzirom da je Borna završio ekonomsku školu, smjer upravni referent već je u srednjoj školi imao predmete s područja ekonomije i poduzetništva. Poduzetničko predznanje mu je olakšalo sam proces pokretanja poduzeća. Međutim, Borna nije jedini vlasnik ovog poduzeća, on je naime suvlasnik u omjeru 50:50, a također je i direktor. Poduzećem Fit 4 you upravlja samostalno i neograničeno, a poduzeće djeluje kao jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću. Kao što je ranije navedeno, radi se o prvom inkluzivnom fitness centru koji je po svim kriterijima prilagođen osobama s invaliditetom. Fit 4 you svojim

klijentima nudi grupne treninge te individualne treninge s naglaskom na posebne programe za osobe s invaliditetom, ali i bez invaliditeta. Sjedište poduzeća Fit 4 you nalazi se u Viškovu, točnije Gornjim Srokima. U poduzeću je zaposleno ukupno šestero djelatnika. Tim se sastoji od ukupno troje stručnjaka: fitness trenera, viših fizioterapeuta te djelatnika koji vode prijavnice fitness centra. Vizija poduzeća Fit 4 you jest postati lider na području sjevernog Jadrana, ali i šire. Cilj poduzeća je stvoriti mjesto na kojem će svi biti jednaki, odnosno imati mogućnost vježbanja. Nastoje stvoriti ravnopravnost. Nadalje, stručni tim poduzeća Fit 4 you nastoji svojim uslugama podići zadovoljstvo klijenata na višu razinu, točnije pospješiti njihovo fizičko i psihičko zdravlje. Obzirom na prirodu djelatnosti, poduzeće djeluje isključivo na domaćem tržištu, a klijenti koji koriste usluge poduzeća Fit 4 you su svih dobnih skupina, iako prevladava mlađa populacija. Najveća potražnja od strane klijenata je za grupnim treninzima, ali i individualnim treninzima uz posebne programe. Međutim, potražnja varira iz mjeseca u mjesec.

Rezultati istraživanja pokazuju kako je gotovo svaki sudionik ovog istraživanja završio fakultet, osim jednog, te je u dvadesetim ili tridesetim godinama pokrenuo vlastiti poduzetnički pothvat. Glavni motivi za ulazak u poduzetništvo bili su im: neovisnost, fleksibilnost, financijska neovisnost te doprinos zajednici. U ovom slučaju većinom se radi o obrtima, dok je samo jedno poduzeće registrirano kao društvo s ograničenom odgovornošću. Većina ispitanika već je tijekom obrazovanja stekla potrebna poduzetnička znanja te su imali mogućnosti spomenuta znanja primijeniti kroz obavljanje djelatnosti, ali ne i prilikom pokretanja vlastitog poduzetničkog pothvata. Tablica 2. prikazuje osnovne podatke o sudionicima istraživanja.

Tablica 2: Osnovni podaci o sudionicima istraživanja

Ime poduzetnika	Spol	Dob	Dob prilikom pokretanja pothvata	Stručna sprema
Anita	Žensko	31	30	VŠS
Paula	Žensko	33	29	VŠS
Jelena	Žensko	38	36	VŠS
Andrej	Muško	34	28	VŠS
Borna	Muško	28	29	SSS

(Izvor: vlastita izrada prema rezultatima istraživanja)

6.2. Prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom

Nakon što se istraživačica upoznala s poduzetnicima i njihovim poduzećima, ispitanice su prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom. Prva ispitanica, gospođa Anita potvrdila je kako nije imala financijskih prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata, ponajviše zahvaljujući financijskoj potpori pruženoj od strane Zavoda za zapošljavanje. Prema Anitinom mišljenju, financijska sredstva koja pruža Zavod za zapošljavanje su i više nego dovoljna, no prepreku joj je stvarao sam proces naplate usluga. Anita je naglasila kako joj je bilo izrazito demotivirajuće kad joj klijenti na vrijeme nisu plaćali njezine usluge te se u tom trenutku susrela s financijskim preprekama. Nakon toga odlučila je sa svakim klijentom sklopiti ugovor i ugovoriti avansno plaćanje. Na administrativne prepreke nije naišla te je pohvalila osoblje koje radi u Uredu za gospodarstvo na području grada Petrinje, iako smatra da za pokretanje poduzetničkog pothvata treba jako puno papirologije. Društvo joj tijekom pokretanja obrta nije pružilo podršku, već je imalo manjih stereotipa po pitanju njezinog invaliditeta. Često su joj nametali pitanja „kako ćeš ti to“, govorili joj „teško je, trebaš se izboriti“, no međutim Anita je usprkos stereotipima od strane društva čvrsto odlučila da će pokrenuti vlastiti obrt. Naravno, imala je i podršku od drugih ljudi s kojima je ranije surađivala i koji su cijevali Anitin rad. Prije samog pokretanja obrta, Anita je detaljno proučila sve mogućnosti koje nude vladine i nevladine institucije, tako da se po tom pitanju nije suočila s preprekama. Saznala je da Zavod za osobe s invaliditetom pruža potporu za samozapošljavanje te je istaknula da to zapravo jako malo ljudi zna. Jedina prepreka s kojom se suočila na tom putu je vještačenje. Naime, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) Aniti nije priznao samo svoje vještačenje, već je morala ponovo ići u Centar za profesionalnu rehabilitaciju kako bi joj priznali određeni postotak financijskih sredstava u obliku potpore. Čitav proces bio je poprilično dugotrajan te prema Anitinim navodima čekanje na odobrenje zahtjeva traje duže od definiranog roka. Prilikom pokretanja obrta, ali i tijekom obavljanja djelatnosti, Aniti invaliditet ne predstavlja nikakvih prepreka. Anita kaže da ukoliko se koji dan ne osjeća najbolje, klijenti imaju razumijevanja te dogovore/odgode termin za dva tjedna. Poduzetništvo joj omogućuje da organizira radno vrijeme prema vlastitim mogućnostima i potrebama klijenata. Nakon obavljenog terenskog rada Anita je svjesna da kad se vrati kući neće moći sjediti za računalom jer joj sam odlazak na teren stvara podosta velik napor. Učinkovita organizacija je ključno sredstvo kojim Anita uspješno prevladava prepreke vezane uz invaliditet. Najveću prepreku predstavljalo bi joj pogoršanje stanja invaliditeta, što bi rezultiralo bolovanjem ili obustavljanjem poslovanja. Ipak, za sada Anita odiše optimizmom i ne razmišlja o negativnim situacijama.

Druga ispitanica, gospođa Paula također se nije susrela s financijskim preprekama jer kao što je i gospođa Anita navela, financijska sredstva koja su dodijeljena u obliku potpora Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, u njezinoj industriji dovoljna su za pokretanje poduzetničkog pothvata. Obzirom kako je Paula otvorila obrt početkom pandemije korona virusa, nije bila sigurna kako će se uopće odvijati poslovanje, stoga joj je pandemija predstavljala prepreku u samom početku poslovanja. Za Paulu je prva godina bila dosta izazovna, ali ju je uspješno savladala. Tijekom pokretanja obrta male prepreke predstavljali su joj kratki rokovi predaje dokumentacije. Također, prilikom pokretanja obrta susrela se s arhitektonskim barijerama pa je opunomoćila majku za donošenje dokumentacije u nadležne institucije. Shodno navedenom, može se zaključiti kako još uvijek vladine i nevladine institucije nemaju prilagođen pristup za osobe s invaliditetom. Paula je navela kako se sa stereotipima od strane društva nije susrela, već samo s pozitivnim šokovima. Naime, određen period Paula je radila za Općinu Matulji kao profesorica engleskog jezika te je od strane roditelja primijetila pozitivan šok. Roditelji su se vjerojatno iznenadili što osoba s invaliditetom predaje engleski jezik. Shodno navedenom, može se zaključiti kako i dalje postoje određena uvjerenja o sposobnostima osoba s invaliditetom u visokom obrazovanju ili specifičnim zanimanjima. Stoga je Paula bila primjer kako osoba s invaliditetom može uspješno obavljati posao profesorice engleskog jezika. Upravo ovaj primjer može pomoći u savladanju predrasuda i širenju svijesti o tome da invaliditet ne bi trebao biti prepreka za postizanje visokog obrazovanja ili bavljenje određenim zanimanjima, a tu je također i iznimno bitna podrška obitelji i prijatelja, koju je Paula naravno imala. Paula nažalost nije imala formalnog radnog iskustva jer je većinom radila volonterske poslove ili pak poslove u obliku sklapanja ugovora o djelu, ali nikada nije sklopila ugovor o radu. Međutim imala je 10 godina iskustva rada s ljudima što joj je pomoglo da se suoči s problemom nedostatka formalnog rada. Usprkos svemu navedenom, Paula smatra kako joj invaliditet ne predstavlja nikakvih prepreka prilikom obavljanja djelatnosti, već upravo suprotno, ona je prilagodila radno mjesto svojim potrebama. Naravno, za neke aktivnosti joj treba više vremena, ali ističe kako joj je za njezinu djelatnost dovoljan samo glas i mobitel. Primjerice, nedavno je imala ozljedu kuka koja je vezana uz njen invaliditet, ali posao je mogla odraditi što je dala do znanja i svojim klijentima. Paula je zaključila kako su najveće prepreke one koje si čovjek sam stvori u svome umu.

Treća ispitanica, gospođa Jelena istaknula je kako se prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata, ali i tokom poslovanja nije susrela s financijskim preprekama. Naravno, kao i svima prihvodi joj variraju iz mjeseca u mjesec. Međutim, tome su pridonijeli i programi podrške za samozapošljavanje koje je Jelena iskoristila od strane Zavoda za zapošljavanje. Shodno tome, Jelena ističe da bi se susrela s financijskim preprekama da nije iskoristila programe podrške koji se pružaju mladim poduzetnicima s invaliditetom. Uz to,

Jelena je istaknula da racionalno upravljanje financijskim sredstvima značajno pridonosi smanjenju troškova jer prihodi poduzetnika nisu fiksni. Nadalje, tijekom pokretanja poduzetničkog pothvata Jelena se susrela s administrativnim preprekama. Tijekom otvaranja poduzetničkog pothvata Jelenina majka trebala je uzeti slobodan dan kako bi je odvela na predaju dokumentacije koja je potrebna za osnivanje poduzetničkog pothvata te ostvarivanje prava na programe podrške. U tom periodu Jelena se susrela s neljubaznim osobljem, kao i arhitektonskim preprekama. Jelena je posebno istaknula kako su stolovi u javnoj ustanovi Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje bili previsoki te nije nikako mogla doseći do stola, budući da je u kolicima. Osoblje joj tom prilikom nije išlo na ruku, već je bilo izrazito neljubazno. Sama mobilnost prilikom obavljanja tih aktivnosti predstavljala joj je veliki problem. Također, prema Jeleninim navodima, većina djelatnika sličnih ustanova još uvijek ima stereotipe prema osobama s invaliditetom te ih smatra manje inteligentnim u odnosu na osobe bez invaliditeta. Spomenuto je poprilično zabrinjavajuće budući da upravo ovakav pristup stručnog osoblja negativno utječe na osobe s invaliditetom i njihovu integraciju u društvo, a posljedično može negativno utjecati i na poslovni uspjeh poduzeća. S druge strane, od svojih bližnjih i od strane društva poduzetnica nije osjetila stereotipe vezane za invaliditet, a tome je zasigurno pridonio i njezin stav o invaliditetu. Naime, Jelena nije invaliditet nikad stavljala na prvo mjesto ni dopuštala da ju invaliditet definira kao osobu. Jasno joj je da je njen invaliditet fizički vidljiv, ali usprkos tome prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata društvo, kao i obitelj pružili su joj neizmjernu podršku. Također, prilikom intervjua Jelena je istaknula kako se ponekad roditelji odnose prezaštitnički prema djeci koja imaju invaliditet te to ponekad sužava granice osoba s invaliditetom. Osobama s invaliditetom prvenstveno je potrebno omogućiti samostalno donošenje odluka. Svaka osoba bez obzira ima li invaliditet ili ne, zaslužuje ostvariti priliku za izražavanjem svojih potreba, želja, aktivnosti te ostvarivanja ciljeva, a ona je to imala. Naravno, Jelena nikad neće znati je li zbog invaliditeta potajno bila omalovažavana, ali prema njenim navodima nikad nije osjetila da društvo ima predrasuda o njenom invaliditetu. Također, već je bila dovoljno zrela i iskusna da pokrene poduzetnički pothvat pa se ni po tom pitanju nije susrela s predrasudama od strane društva. Međutim, prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata djelomično se susrela s izazovima po pitanju informiranosti o vladinim i nevladinim poticajima. Prvenstveno se morala sama informirati o poticajima koje nude vladine i nevladine institucije. Većinom se informirala od strane drugih osoba koje su nedavno osnovale vlastiti poduzetnički pothvat. Razmjenjivala je iskustva s poduzetnicima jer prema Jeleninim navodima informacije na web portalu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje jednostavno nisu dovoljno detaljno opisane te su djelomično nejasne. Najviše joj je pri tom pitanju pomogla kolegica koja je nedavno također otvorila školu stranih jezika, informiravši je o mogućim poticajima. Jelena je također navela kako djelatnici Zavoda za zapošljavanje nisu dovoljno informirani pa preporučuju informiranje od strane savjetnika putem mobilnih uređaja, a taj

proces je poprilično dug i zahtjevan. Nažalost, u silnim informacijama čovjek se lako izgubi i ne zna od čega početi, stoga je potrebno dobro proučiti poticaje i informirati se prije nego što se donese odluka za koji će se poticaj podnijeti zahtjev. Budući da je Jelena već ranije imala neformalno radno iskustvo, manjak formalnog radnog iskustva joj nije predstavljao prepreku prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Deset godina je provela podučavajući klijente, tako da joj je radno iskustvo iznimno pomoglo prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Vještine koje je stekla prije pokretanja samog poduzetničkog pothvata ključne su za uspješno poslovanje poduzeća te prepoznavanje potreba klijenata. Invaliditet Jeleni ne stvara prevelikih prepreka u obavljanju poslova, međutim za neke aktivnosti treba izdvojiti više vremena. Naime, prilikom izrade nastavnih materijala izgubi puno vremena radi motoričkih smetnji, odnosno sporosti u pisanju, ali uspijeva manje smetnje prevladati. Osim toga, ponekad je bole leđa, ali tu situaciju ne povezuje sa svojim invaliditetom jer je to prema njenim riječima normalna pojava kod osoba koje većinu vremena provedu radeći na računalu. Može se zaključiti kako je Jelena svjesna svojih potreba te ih prilikom rada prilagođava, ovisno o svojim mogućnostima. Prema Jeleninim navodima, najteže joj se suočavati s arhitektonskim preprekama, a na njih najčešće nailazi. Upravo zbog toga je pokrenula vlastito poduzeće koje joj omogućuje rad od kuće, potpuno prilagođene njezinim potrebama. S drugim značajnijim preprekama poduzetnica se nije susrela.

Četvrti ispitanik, gospodin Andrej se za razliku od prethodnih sudionica istraživanja susreo s financijskim preprekama prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Nažalost, banke i srodne financijske institucije imaju previsoke ulazne kriterije za dobivanje novčanih sredstava, pogotovo za mlade poduzetnike s invaliditetom. Shodno navedenom, prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata Andrej je troškove osnivanja poduzeća financirao samostalno. Obzirom da su postavljeni visoki uvjeti kreditiranja te otežan pristup izvorima financiranja, velika većina mladih poduzetnika, kao i poduzetnika s invaliditetom, osuđena je na vlastito financiranje. Nakon što je poduzeće osnovano, poduzetnici se opet susreću s financijskim preprekama koje obuhvaćaju doprinose, poreze i druge troškove. Osim toga, Andrej je istaknuo kako se gotovo svakodnevno susreće s administrativnim preprekama jer za bilo koju željenu prijavu na natječaj treba zadovoljiti mnogo zahtjeva te izdvojiti puno vremena. Andrej kao direktor najviše vremena potroši upravo na rješavanje administracije, što mu otežava posvećenost ostalim aspektima poslovanja. Nadalje, prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata Andrej se susreo sa stereotipima vezanim uz njegov invaliditet i mladu dob. Roditelji se na početku nisu ponosili činjenicom da Andrej razmatra postati poduzetnik. Smatrali su da je bolje da nastavi raditi za poslodavca, budući da mu zaposlenje osigurava stalna primanja. Ulazak u poduzetnički pothvat za njih je predstavljao izlazak iz komfor zone. Nakon osnutka poduzeća Andrej se susreo i s predrasudama od strane potencijalnih partnera.

Naime, poslovni partneri u tom trenutku nisu znali koliko je sigurno sklapati partnerstvo s poduzetnikom s invaliditetom, kao i investitori. Međutim, trud i upornost doveli su Andreja do uspješnog svladavanja tih prepreka i danas ima odlične poslovne partnere, kao i investitore. Shodno navedenom, može se zaključiti kako je Andrej odličan primjer koji pokazuje da je unatoč sumnjama i predrasudama moguće ostvariti vlastite želje i postići poslovan uspjehe. Obzirom da je prije pokretanja poduzetničkog pothvata skupio ponešto radnog iskustva, manjak radnog iskustva u njegovom slučaju nije predstavljao prepreku. Što se tiče poticaja nevladinih i vladinih institucija, Andrej je bio informiran samo o poticajima koje pruža burza za samozapošljavanje, dok ostale mogućnosti nije proučavao. Invaliditet za Andreja ne predstavlja prepreku, osim što se ponekad suočava s arhitektonskim barijerama. Primjerice, na svaki sastanak Andrej odlazi u pratnji kolege koji mu pomaže prevladati poteškoće. Također, ukoliko ima zakazan sastanak, Andrej je dužan najaviti da je u kolicima te provjeriti ima li zgrada lift. Međutim, s gledišta obavljanja poslovnih aktivnosti, invaliditet za Andreja ne predstavlja prepreku. Uz financijske, administrativne i arhitektonske prepreke, Andrej nije naišao na drugi oblik prepreka tijekom svog poslovanja.

Peti sudionik, gospodin Borna je također kao i prethodne sudionice iskoristio programe potpore od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje te Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. No budući da ta sredstva nisu bila dovoljna za opremanje teretane, dio troškova financiran je vlastitim financijskim sredstvima. Prema navodima Borne vjerojatno bi se susreo u nekom trenutku s financijskim preprekama, ukoliko ne bi iskoristio potpore od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje te Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Nadalje, prema Borninom mišljenju, proces pokretanja poduzetničkog pothvata izuzetno je zahtjevan te je potrebno uložiti puno vremena. Najveću prepreku za njega su predstavljali rokovi dani za dostavu dokumentacije, kao i opseg dokumentacije. Budući da svaki dan dolaze novi zahtjevi koje poduzeća trebaju ispoštovati, Borna se svakodnevno susreće s administrativnim preprekama. Obzirom da je Borna poprilično rano postao poduzetnik, društvo to nije najbolje prihvatilo. Bilo je što pozitivnih komentara, što negativnih. Međutim, Borna je u tom trenutku bila najvažnija podrška obitelji i bližnjih. Ljudi su smatrali da je vlastito poduzeće izrazito velik korak za osobu koja pritom ima i invaliditet, ali Borna nije obraćao pozornost na takve komentare. Prije nego što je pokrenuo vlastiti poduzetnički pothvat, Borna je radio u jednoj riječkoj teretani na prijemnom pultu te je tamo stekao radno iskustvo. U tom kontekstu nije se suočio s preprekom vezanom za manjak radnog iskustva. Štoviše, neki od klijenata njegova prijašnjeg poslodavca odlučili su postati klijenti teretane Fit 4 you. Prije samog pokretanja poduzetničkog pothvata, Borna se odlučio informirati o mogućim poticajima vladinih i nevladinih institucija, no kao što su već i prethodne sudionice potvrdile, informacije o poticajima na web portalima poprilično su

sažete. Stoga je informacije prikupljao slanjem e-mailova i izravnim kontaktiranjem djelatnika institucija. Borna ima lakši oblik invaliditeta, kojeg on nikada nije posebno isticao. Međutim, naravno za neke stvari mu je potrebna asistencija, ali mu invaliditet tijekom pokretanja poduzetničkog pothvata, kao ni tijekom poslovanja nije predstavljao prepreku. S druge strane, Borna ističe da za poduzetnike s invaliditetom prepreku predstavljaju Udruge koje nisu spremne surađivati s poduzetnicima s invaliditetom. Naime, prvotna ideja poduzeća Fit 4 you bila je obratiti se udrugama na području Primorsko-goranske županije, kako bi se njihovim korisnicima ponudila mogućnost korištenja usluga poduzeća Fit 4 you. Međutim, Udruge nisu pokazale interes, vjerojatno jer su se bojale da će im poduzeće preoteti dio njihovog posla, ukoliko korisnici počnu koristiti usluge poduzeća Fit 4 you. Shodno tome, Udruge bi trebale pokazati više empatije prema poduzetnicima s invaliditetom te ponuditi mogućnost suradnje.

6.3. Programi podrške za osobe s invaliditetom

Kao što je navedeno, prva sudionica istraživanja, gospođa Anita prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata informirala se o programima podrške koji su dostupni za mlade poduzetnike s invaliditetom. Tom je prilikom Anita polazila edukacije za nezaposlene osobe koje vodi Zavod za zapošljavanje. Osim toga, nije polazila dodatna savjetovanja već je sama izradila poslovni plan. Također, nije koristila financijske programe podrške poput zajmova i kredita, već je samo iskoristila program podrške za samozapošljavanje od strane Zavoda za zapošljavanje koji je financiran sredstvima Europske unije. Stoga na svu materijalnu imovinu koju je pribavila za neometano poslovanje, a plaćena je sredstvima iz Programa za samozapošljavanje mora na vidnom mjestom označiti naljepnicom Europske unije, odnosno „Sufinancira Europska unija“. Također, Anita koristi i poticaje od strane Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Potpora koju izdaje Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom isplaćuje se na mjesečnoj bazi, a iznosi 1000,00 kn, odnosno 132,72 eura. Taj poticaj mogu ostvariti i poslodavci koji zapošljavaju osobe s invaliditetom. Anita je istaknula kako joj je taj poticaj od velike pomoći i vjeruje da gotovo svakoj osobi uvelike koristi za pokriće troškova. S druge strane, Anita se do sad nije susrela s odbijenim zahtjevima za programe podrške, ali nije bila prihvaćena u Udrugu osoba s invaliditetom jer prema njezinim riječima „za zdravu osobu nije dovoljno zdrava, za osobe s invaliditetom, nije dovoljno osoba s invaliditetom budući da njezinih 60% invaliditeta njima nije bilo prihvatljivo“. U tom se trenutku susrela s diskriminacijom Udruge za osobe s invaliditetom. Usprkos svemu, Anita je zadovoljna pruženim programima podrške, posebice programom koji izdaje Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom jer smatra da svakom poduzetniku s invaliditetom upravo ovaj poticaj daje motivaciju za ostvarenje ciljeva.

Druga sudionica istraživanja, gospođa Paula prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata nije se ciljano informirala o mogućim programima podrške za poduzetnike s invaliditetom, već joj je programe podrške preporučila profesorica rehabilitacije koja radi u riječkoj podružnici Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Profesorica joj je detaljno ispričala sve o Programu, a na kraju je Paula odlučila podnijeti zahtjev za isti. Također, kao što je već navedeno u radu, Paula koristi i programe podrške za poduzetnike s invaliditetom od strane Zavoda za zapošljavanje. Programe podrške koji uključuju savjetovanja, edukacije i pomoć osobama s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata Paula nije iskoristila jer kako kaže, ne voli svoj invaliditet stavljati na prvo mjesto te se rijetko kad ciljano informira o tome koja prava ima kao osoba s invaliditetom. Stoga je pohađala radionice za samozapošljavanje kao zdrava osoba, a ne u ulozi osobe s invaliditetom. U budućnosti bi Paula voljela napraviti projekt koji bi bio dostupan populaciji širom svijeta, a budući da su troškovi takvog projekta poprilično visoki, Paula ima u planu iskoristiti financijska sredstva iz EU fondova. U konačnici, Paula je zadovoljna programima podrške koji se nude poduzetnicima s invaliditetom te bi svakoj osobi s invaliditetom od srca preporučila da se ne ustručava i krene u poduzetništvo. Programi podrške koji su dostupni poduzetnicima s invaliditetom omogućuju financiranje skupocjene moderne tehnologije, tako da danas poduzetnik može postati bilo koja osoba s invaliditetom, neovisno o stupnju invaliditeta.

Treća sudionica istraživanja, gospođa Jelena prije nego li je pokrenula poduzetnički pothvat informirala se o programima podrške, a na tom putu joj je dodatno pomogla i kolegica koja je također osnovala školu stranih jezika. Od nje je prikupila detaljnije informacije o samom Programu podrške za samozapošljavanje, u odnosu na informacije dostupne na web stranicama Zavoda za zapošljavanje, nakon čega je odlučila i iskoristiti spomenuti program. Nakon što se prijavila za Program, Jelena je pohađala radionice koje organizira Zavod za zapošljavanje kako bi potencijalni poduzetnici s invaliditetom dobili smjernice vezane uz proces pokretanja poduzetničkog pothvata. Međutim, nije u potpunosti zadovoljna spomenutim radionicama jer ističe kako bi na takvim radionicama bilo potrebno poduzetnike s invaliditetom podučiti kako napisati dobar poslovni plan. Shodno navedenom, radionice bi trebale uključivati primjere dobro napisanih poslovnih planova. Naime, Jelena je bila primorana samostalno napisati poslovni plan, bez ikakvih informacija vezanih uz sam postupak izrade istog. Osim spomenutog programa podrške, Jelena nije iskoristila ni jedan drugi program jer joj je bilo rečeno da ne može koristiti dva programa podrške istovremeno. Isto tako, Jelena se nije susrela s odbijenim zahtjevima za programe podrške jer joj je poslovni plan za Program podrške prilikom samozapošljavanja bio prihvaćen. Prema Jeleninom mišljenju, još uvijek postoji prilika da se programi podrške za mlade poduzetnike s invaliditetom poboljšaju,

prvenstveno u smjeru ravnopravnosti s gledišta financiranja. Financijski poticaji koji se pružaju mladim poduzetnicima s invaliditetom morali bi biti transparentniji, kako bi se postigla jednakost, neovisno o vrsti djelatnosti kojom će se poduzetnik baviti.

Četvrti sudionik istraživanja, gospodin Andrej nije pretjerano istraživao programe podrške koji se nude poduzetnicima s invaliditetom, ali ga je motivirala opcija koja je propisana Zakonom, a prema kojoj poduzeća mogu sklopiti suradnju s poduzećem koje zapošljava osobe s invaliditetom, te takva poduzeća tada nisu dužna plaćati neke od naknada državi. Shodno navedenom, Andreju je spomenuti Zakon bio poticaj da pokrene poduzetnički pothvat, a da pritom bude na korist sebi, kao i poslovnim partnerima. Usprkos činjenici da prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata nije istraživao programe podrške za poduzetnike s invaliditetom, Andrej zna da su trenutno poduzetnicima s invaliditetom dostupni programi podrške od strane Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, kao i razni programi koji uključuju poticanje poduzetništva s invaliditetom i programi koji se odnose na samozapošljavanje nezaposlenih osoba od strane Zavoda za zapošljavanje. Poduzetnik je također upoznat i s drugim programima koji poduzetnicima s invaliditetom omogućuju nabavu skupocjenih strojeva i tehnologije, gradnju te proširenje poslovnih prostora. Međutim, svjestan je da su za takve programe podrške visoki kriteriji te ih Andrej nije iskoristio. Prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata također nije koristio programe podrške koji uključuju savjetovanja, edukacije ili pak pomoć prilikom osnivanja poduzeća. Također, kao što je ranije navedeno u radu, Andrej prilikom osnivanja poduzetničkog pothvata nije koristio financijske programe podrške, već je sve financirao vlastitim novčanim sredstvima. Tek kasnije je prilikom nabave strojeva koristio tuđa financijska sredstva u vidu zajmova i *leasinga*. Obzirom da Andrej nije koristio ni jedan oblik programa podrške za poduzetnike s invaliditetom, nije se susreo s odbijenim zahtjevima za programe podrške. U skorijoj budućnosti Andrej planira koristiti programe podrške koje pruža Europska unija, no naglasio je kako takvi programi zahtijevaju jako puno dokumentacije i izvještaja pa takva složenost ponekad poduzetnike odbija od korištenja programa. Također prema Andrejevim riječima takav oblik programa podrške namijenjen je za poduzeća koja namjeravaju proširiti svoje poslovanje na inozemno tržište. Sveukupno gledano, Andrej smatra da programi podrške jednostavno nisu dobro koncipirani. Većina programa je previše općenita. Također u institucijama koje nastoje pružiti usluge i pomoć osobama s invaliditetom radi premalo osoba s invaliditetom pa djelatnici nisu ni upoznati s načinom života, potrebama i mogućnostima osoba s invaliditetom, iako se stanje znatno poboljšalo u odnosu na prethodne godine.

Peti sudionik istraživanja, gospodin Borna se za razliku od Andreja prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata informirao o programima podrške za osobe s invaliditetom. Međutim,

istaknuo je kako su informacije na web stranicama institucija podosta sažete pa se stoga detaljnije informirao uz pomoć djelatnika koji rade u nadležnim institucijama, kao i koristeći osobne kontakte. Borna također, kao ni Andrej, nije koristio poticaje koji uključuju savjetovanja, edukacije ili pomoć prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata, ali je koristio financijske programe podrške prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Naime, iskoristio je program podrške Zavoda za zapošljavanje te Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Osim toga, uzet je i kredit od strane Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) u svrhu proširenja poslovnog prostora za vježbanje. Obzirom da su navedeni programi podrške dijelom financirani iz Europske unije, Borna ističe da je djelomično iskoristio programe podrške koje pruža Europska unija, ali neke kompleksnije programe nije koristio. Borna se također nije susreo s odbijenim zahtjevima za programe podrške, iako je Udruga invalida u Rijeci odbila suradnju s poduzećem Fit 4 you. Međutim, u konačnici je Borna zadovoljan pruženim programima podrške, kao i politikama vezanim uz poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Uvidom u rezultate moguće je zaključiti kako su poduzetnici s invaliditetom informirani o programima podrške koji se pružaju mladim poduzetnicima s invaliditetom te je većina, osim gospodina Andreja, iste iskoristila. Većina poduzetnika koristila je programe podrške od strane Zavoda za zapošljavanje, kao i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Samo jedan poduzetnik odlučio se na kreditiranje od strane Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO). Također, valja naglasiti kako je gospodin Andrej vlasnik društva s ograničenom odgovornošću, dok su ostali poduzetnici vlasnici obrta i jednostavnih društava s ograničenom odgovornošću. Shodno navedenom, različiti pravni oblici zahtijevaju različite uvjete koje je potrebno ispuniti kako bi se ostvarilo pravo na određeni program podrške. U konačnici, poduzetnici su zadovoljni pruženim programima, ali ističu da još uvijek ima mjesta za napredak jer su programi podrške preopćeniti te je nejednaka raspodjela financijskih sredstva u smislu da ovisi o djelatnosti kojom će se poduzeće baviti. Ukoliko bi se financijski programi podrške osiguravali ravnopravno, omogućio bi se raznolik razvoj djelatnosti.

6.4. Prijedlozi za poboljšanja u poticanju poduzetništva osoba s invaliditetom

Kako bi se unaprijedile politike podrške poduzetnika s invaliditetom, prema Anitinom mišljenju potrebno je dodatno educirati osobe s invaliditetom o mogućim programima, ali i osvijestiti poslodavce da sposobnosti i vrijednosti osoba s invaliditetom mogu iznimno

pridonijeti radnom okruženju. Također, prema mišljenju iste poduzetnice, osobama s invaliditetom trebali bi se omogućiti programi podrške koji pružaju mogućnost prekvalifikacije zanimanja osoba s invaliditetom, u slučaju da osoba s invaliditetom ne može obavljati posao koji je ranije radila. Shodno navedenom, prekvalifikacija zanimanja mogla bi pozitivno utjecati na smanjenje broja trajno nezaposlenih osoba s invaliditetom, kao i na poboljšanje socijalne uključenosti osoba s invaliditetom. Jednako mišljenje dijele Paula i Jelena. Naime, prema njihovom je mišljenju potrebno dodatno osvijestiti opću javnost, poslodavce i osobe s invaliditetom kako sposobnosti osoba s invaliditetom istom mjerom vrijede kao i sposobnosti osoba bez invaliditeta. Programi podrške trebali bi sadržavati i primjere dobrih praksi drugih poduzetnika s invaliditetom, kako bi šira javnost dobila sliku o njihovim dosadašnjim postignućima i sposobnostima. To bi također moglo pozitivno utjecati na suzbijanje stigmatizacije i predrasuda koje su još uvijek nažalost prisutne u društvu. Četvrti ispitanik je potvrdio dosad spomenuto te je prema njegovom mišljenju prije svega potrebno osigurati fizičku pristupačnost u svim javnim ustanovama kako bi se osobama s invaliditetom omogućio bezbrižan pristup te uvesti upotrebu tehnologija i alata koje bi osobama s invaliditetom olakšale rad i komunikaciju. Također, prema njegovom je mišljenju potrebno uvesti programe podrške koji potiču suradnju s poslovnim zajednicama, medijima i obrazovnim institucijama, kako bi se u konačnici suzbile predrasude o invaliditetu, što bi dodatno djelovalo kao vjetar u leđa mladim poduzetnicima s invaliditetom. Nadalje, programi podrške trebali bi osigurati pristupačne i ravnopravne financijske programe, subvencije i kredite ili stipendije koje će biti prvenstveno usmjerene prema mladim poduzetnicima s invaliditetom. Peti sudionik, gospodin Borna smatra da se za početak treba riješiti problem neučinkovite administracije jer administrativni zahtjevi mladim poduzetnicima s invaliditetom uzimaju najviše vremena. Preporuka je da se uvede mrežno izdavanje zahtjeva. Nadalje, u okviru programa podrške koji uključuju kreditiranje mladih poduzetnika s invaliditetom trebalo bi se zahtijevati manje potrebne dokumentacije te postaviti niže kriterije za odobrenje kreditiranja. Za početak, programi podrške za mlade poduzetnike s invaliditetom trebali bi imati duže vremenske rokove za provedbu cjelokupnog procesa kreditiranja. Nadalje, prema Anitinom mišljenju potrebno je nastaviti mjere koje pruža Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, budući da ovaj program ove godine završava, a pomaže u velikoj mjeri poduzetnicima s invaliditetom prilikom poslovanja te potiče osobe s invaliditetom da se bave poduzetništvom. Shodno navedenom, može se zaključiti kako ovaj program podrške pozitivno utječe na smanjenje nezaposlenosti osoba s invaliditetom te omogućuje osobama s invaliditetom da iskoriste svoje poduzetničke potencijale. Paula pak smatra kako je prije svega potrebno otkloniti sve arhitektonske barijere s kojima se budući poduzetnici mogu suočiti prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata jer je upravo to prva i osnovna prepreka s kojom će se svaka osoba s invaliditetom susresti prilikom procesa osnivanja poduzetničkog pothvata. U konačnici

otklanjanje arhitektonskih barijera moglo bi potaknuti veći broj osoba s invaliditetom da se bave poduzetništvom. S druge strane, treća sudionica istraživanja, gospođa Jelena smatra kako je potrebno prvenstveno poticati osobe s invaliditetom da se obrazuju i budu kompetentne te konkurentne na tržištu rada. Preporuka je da se stvore mreže osoba s invaliditetom kako na fakultetima, tako i u srednjim školama, gdje bi se redovno provodile radionice i tečajevi koji bi davali smjernice mladim osobama s invaliditetom vezano za ulazak u poduzetništvo. Stvaranje mreža osoba s invaliditetom koje bi uključivale poduzetnički aspekt doprinijelo bi razvoju poduzetničkih vještina osoba s invaliditetom te povećanju konkurentnosti na tržištu rada, a s tim se mišljenjem slaže i peti sudionik istraživanja, gospodin Borna. Alen pak smatra kako je potrebno uvesti asistente u poslu i zapošljavanju koji će poduzetnicima s invaliditetom pomoći prilikom rješavanja administrativnih zadataka, budući da odlazak u institucije zbog arhitektonskih barijera za mlade poduzetnike s invaliditetom predstavlja velik problem. Uvođenjem asistenata budućim mladim poduzetnicima s invaliditetom olakšalo bi se svakodnevno poslovanje te ukoliko bi se ova mjera uvela, zasigurno bi se više mladih osoba s invaliditetom odlučilo pokrenuti poduzetnički pothvat. Peti sudionik istraživanja, gospodin Borna pak ističe kako je u čitav proces poticanja poduzetništva osoba s invaliditetom potrebno uključiti i udruge. Udruge naime imaju velik broj korisnika koje su osobe s invaliditetom, te bi njihov angažman mogao pozitivno utjecati na uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo. Uključivanje udruga u proces poticanja mladih poduzetnika i potencijalnih poduzetnika osoba s invaliditetom zasigurno bi rezultiralo povećanjem poduzetničkog angažmana takvih osoba.

7. Implikacije za politike poticanja poduzetništva i politike potpora za osobe s invaliditetom

Temeljem rezultata provedenog kvalitativnog istraživanja oformljeni su prijedlozi za poboljšanje politika poticanja poduzetništva te politika potpore mladim osobama s invaliditetom koji su iznijeti u nastavku. Većina sudionika istraživanja bila je informirana o programima poticanja i uključivanja osoba s invaliditetom u poduzetništvo. Međutim na web stranicama institucija programi nisu dovoljno objašnjeni pa su sudionici istraživanja bili primorani tražiti informacije na druge načine. U tom smislu prije svega je potrebno osigurati dostupnost svih relevantnih informacija o samim programima te kontinuirano ažurirati web stranice institucija te održavati transparentnost. Uvođenjem korisničke službe, bilo putem e-maila, telefona ili pak chat sustava na web stranici institucija, uz pomoć stručnih djelatnika potencijalnim mladim poduzetnicima s invaliditetom pružali bi se savjeti, kao i informacije o mogućnostima, zahtjevima te vremenskim rokovima vezanim uz programe podrške. Time bi se u konačnici smanjile nedoumice vezane za programe podrške. Također, preporuča se i uvođenje radionica na kojima bi se u potpunosti individualizirao pristup svakoj mladoj osobi s invaliditetom koja namjerava pokrenuti poduzetnički pothvat. Ovakve vrste edukacija prvenstveno bi se trebale usmjeriti na objašnjavanje programa podrške te postupaka izrade poslovnog plana, a preporuča se i dovođenje uspješnih mladih poduzetnika s invaliditetom koji bi budućim poduzetnicima s invaliditetom bili primjer dobrih praksi. Postojeći poduzetnici s invaliditetom mogli bi pomoći budućim mladim poduzetnicima s invaliditetom u stjecanju slike o samom procesu pokretanja poduzetničkog pothvata, kao i vođenju poslovanja. Radionice bi pomogle budućim mladim poduzetnicima prilikom umrežavanja, a u istom smjeru djelovale bi i edukacije. Osim toga, potrebno je u cijeli proces uključiti i udruge, obzirom da je dvoje sudionika navelo kako udruge osoba s invaliditetom nisu spremne na suradnju s poduzetnicima s invaliditetom, a ponekad zbog postotka invaliditeta ni ne prihvaćaju osobu s invaliditetom u svoje članstvo. Shodno navedenom, udruge bi trebale imati jednake uvjete i pristup za sve osobe s invaliditetom, uključujući i poduzetnike s invaliditetom koji bi svojim iskustvom, znanjem i produktivnošću pozitivno doprinijeli udruzi.

U obrazovnim institucijama potrebno je dodatno poticati poduzetništvo, posebice poduzetništvo osoba s invaliditetom budući da ono doprinosi razvoju vještina osoba s invaliditetom. Preporuka je da se u obrazovne institucije uvedu programi koji će poticati poduzetništvo osoba s invaliditetom, a preporučuje se i suradnja s lokalnim poduzetnicima koji bi budućim poduzetnicima s invaliditetom bili primjer dobre prakse, što bi u konačnici doprinijelo i umrežavanju. Također, bitno je napomenuti kako obrazovne institucije trebaju

poraditi na inkluziji osoba s invaliditetom i savjetovati ih o mogućim pravima i zakonima koji su za njih relevantni, kako bi u budućnosti znali iskoristiti prava koja im stoje na raspolaganju.

Osim navedenog, potrebno je uvesti i digitalizaciju institucija. Naime, gotovo svi sudionici istraživanja prilikom osnivanja poduzetničkih pothvata susreli su se s arhitektonskim preprekama zbog čega su u tom trenutku bili ovisni o tuđoj pomoći. Isto vrijedi i u daljnjim fazama poslovanja kada im je tuđa pomoć potrebna u prevladavanju administrativnih prepreka. Stoga, kako bi se osobama s invaliditetom smanjila potreba za fizičkim dolaskom u institucije, neophodno je uvesti elektroničko podnošenje zahtjeva i dokumenata za osnivanje i poslovanje poduzeća.

8. Zaključak

Visoke stope nezaposlenosti mladih i osoba s invaliditetom danas predstavljaju ozbiljan problem za gospodarstvo, što u konačnici dovodi do povećanja socijalnih troškova, a time i visokih troškova državnog proračuna. Iako nezaposlenost mladih i osoba s invaliditetom negativno utječe na inovativnost i može dovesti do socijalne isključenosti, s druge strane može pobuditi ideju o poduzetništvu. Uključivanje u poduzetnički pothvat za mnoge mlade, kao i mlade osobe s invaliditetom može predstavljati alternativni izvor zapošljavanja, a da pritom iskoriste svoje talente, znanje, ideje i vještine te stvore kreativna rješenja na tržištu. Osim toga, poduzetništvo za mlade i osobe s invaliditetom nudi puno prednosti kao što su autonomija, neovisnost, veća razina samopouzdanja i stvaranje novih radnih mjesta, što u konačnici rezultira gospodarskim napretkom.

Proces osnivanja poduzetničkog pothvata podosta je izazovan, posebice za mlade osobe i osobe s invaliditetom. Zbog nedovoljnog radnog iskustva te neinformiranosti, osnivanje poduzetničkog pothvata za mlade i osobe s invaliditetom predstavlja velik izazov. Nedovoljna informiranost budućim mladim poduzetnicima može stvoriti ozbiljne prepreke prilikom osnivanja poduzeća. Osnivanje poduzetničkog pothvata zahtjeva značajnija financijska ulaganja, što mladima i osobama s invaliditetom predstavlja ozbiljnu prepreku prilikom osnivanja poduzetničkog pothvata. Nažalost, zbog nepovjerenja, mladi i osobe s invaliditetom često imaju ograničen pristup tradicionalnim izvorima financiranja. Prema rezultatima istraživanja, tradicionalne financijske institucije imaju iznimno visoke zahtjeve i standarde koje mlade osobe i osobe s invaliditetom ne mogu zadovoljiti. Nedostatak povjerenja u mlade osobe i osobe s invaliditetom često proizlazi iz predrasuda i stereotipa, što u konačnici dovodi do diskriminacije i socijalne isključenosti s kojom se mladi poduzetnici i poduzetnici s invaliditetom često susreću. Kako bi se uspješno savladale navedene prepreke, mladima i mladim poduzetnicima s invaliditetom stoje na raspolaganju programi podrške koji im pomažu u najzahtjevnijim koracima prilikom osnivanja poduzetničkog pothvata.

Rezultatima istraživanja potvrđeno je kako su gotovo svi sudionici istraživanja koristili programe podrške od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koji pruža financijsku podršku mladim osobama s invaliditetom prilikom osnivanja poduzetničkog pothvata. Sudionici istraživanja potvrdili su kako su zadovoljni ostvarenim programima podrške, ali postoje i mogućnosti za poboljšanje. Kako bi se što više osoba s invaliditetom potaknulo na osnivanje poduzetničkog pothvata potrebno je podići svijest društva o sposobnostima mladih osoba s invaliditetom. Obrazovne institucije trebale bi informirati učenike i studente o sposobnostima

poduzetnika s invaliditetom te poticati pozitivnu poduzetničku klimu, a uz to uvoditi programe vezane uz poduzetništvo osoba s invaliditetom usmjerene pojedincima s invaliditetom koji bi jednog dana željeli postati poduzetnici. Sveukupno gledano, programi podrške i socijalna inkluzija imaju bitnu ulogu u poticanju poduzetništva mladih osoba s invaliditetom.

Literatura

1. Ajduković, M. (2014). Kako izvještavati o kvalitativnim istraživanjima? Smjernice za istraživače, mentore i recenzente. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), 345-366. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i2.58>
2. Akkannavar, T. (bez dat.) *Why Most Of The Youth Are Willing To Become Entrepreneur?* Preuzeto 12.04.2023. s <https://www.consultantsreview.com/news/why-most-of-the-youth-are-willing-to-become-entrepreneur-nwid-1651.html>
3. Alam, A. (2019). *Youth entrepreneurship: concepts and evidence*. Office of Global Insights and Policy.
4. Alieva D., Muminov, T. (2021). *Youth Entrepreneurship as a Factor of the Development of the Country's Economy*. Tashkent: Management Development Institute of Singapore in Tashkent
5. Ameri, M., Schur, L., Adya, M., Bentley, F. S., McKay, P., i Kruse, D. (2018). The disability employment puzzle: A field experiment on employer hiring behavior. *ILR Review*, 71(2), 329-364.
6. Arčabić, V. (2020). *Korona kriza: pouke iz dosadašnjih recesija*. Preuzeto 09.06.2023. s <https://arhivanalitika.hr/blog/korona-kriza-pouke-iz-dosadasnjih-recesija/>
7. Baporikar, N. (2016). *Youth Entrepreneurship in India: Outlook and Obstacle. In Entrepreneurship: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (pp. 1511-1534). IGI Global.
8. Barclay L. A., i Markel K. S. (2014). *People with disabilities and entrepreneurship: obstacles and opportunities*. Oakland University
9. Beisland, L. A., Mersland, R., i Zamore, S. (2016). Motivations for Business Start-up: Are There any Differences Between Disabled and Non-disabled Microfinance Clients?. *Journal of International Development*, 28(1), 147-149.
10. Bilić, N., i Jukić, M. (2014). Nezaposlenost mladih – ekonomski, politički i socijalni problemi s dalekosežnim posljedicama za cjelokupno društvo. *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku*. 30(2), 485-505.
11. Bituh, H., Ćorić, G. (2022). Prepreke prilikom pokretanja poduzetničkih pothvata mladih u kreativnoj (modnoj) industriji u Hrvatskoj. *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 12(1), 66-88.
12. Božiković, N. (2021). Tržište rada u Europskoj uniji i Republici Hrvatskoj. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 42(1), 91-109.

13. Brajdić Vuković, M., Miočić, I., Čekolj, N., i Ledić, J. (2021). Kvalitativna studija slučaja: od ideje do realizacije.
14. Buble, M., Kružić, D. (2006). *Poduzetništvo: realnost sadašnjosti i izazov budućnosti*. RRiF plus.
15. Buljan, I. (2021). Izvještavanje o rezultatima kvalitativnih istraživanja. *Zdravstveni glasnik*, 7(2), 49-58.
16. Caldwell, K., Harris, S. P., i Renko, M. (2016). Social entrepreneurs with disabilities: Exploring motivational and attitudinal factors. *Canadian Journal of Disability Studies*, 5(1), 211-244.
17. Chauhan, K., Aggarwal, A. (2017). Youth Entrepreneurship: The Role and Implications for the Indian Economy. *Amity Journal of Entrepreneurship*, 2(2), 1-11.
18. Chidiebere, O. N., Iloanya, K., i Udunze, U. (2014). Youth unemployment and entrepreneurship development: Challenges and prospects in Nigeria. *The Arabian Journal of Business and Management Review*, 4(4), 20.
19. Christopher S. (bez dat). *Spotlight on Disability and Entrepreneurship*. Preuzeto 27.04.2023. s <https://www.meaningful.business/spotlight-on-disability-and-entrepreneurship/>
20. Cooney, T. (2008). Entrepreneurs with disabilities: Profile of a forgotten minority. *Irish Business Journal*, 4(1), 119-129.
21. Čorkalo Biruški, D. (2014). Etički izazovi kvalitativnih istraživanja u zajednici: od planiranja do istraživačkog izvještaja. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(3), 393-423.
22. Dhar S., Farzana T., i Abedin SSI (2022). Pushed or Pulled into Entrepreneurship? Motivations behind Entrepreneurial Entry for Women with Disabilities in Bangladesh. *JWEE*, (3-4), 103-125.
23. Dhar, S., Farzana, T. (2017). Barriers to entrepreneurship confronted by persons with disabilities: An exploratory study on entrepreneurs with disabilities in Bangladesh. *Management*, 31(2), 73-96.
24. Džombić, A., Urbanc, K. (2009). Involvement of persons with disability in the education of social work students. *Ljetopis socijalnog rada*, 16(2), 355-374.
25. Enterprise Europe Network (bez dat.). About the Enterprise Europe Network. Preuzeto 04.05.2023. s <https://een.ec.europa.eu/about-enterprise-europe-network>
26. Entrepreneurs data (2022). *Youth Entrepreneurs Characteristics with Examples of Youth Entrepreneurs*. Preuzeto 03.05.2023. s <https://www.entrepreneursdata.com/youth-entrepreneurs-characteristics-with-examples-of-youth-entrepreneurs/>
27. Erasmus for Young Entrepreneurs (bez dat). *O programu*. Preuzeto 20.04.2023. s <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/page.php?cid=20>

28. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, & Organisation for Economic Co-operation and Development. (2014). *Entrepreneurship for people with disabilities: Entrepreneurial activities in Europe*.
29. European union Youth Strategy (bez dat). *Employment and entrepreneurship*. Preuzeto 04.05.2023. s https://youth.europa.eu/strategy/employment-entrepreneurship_en
30. Europska unija (bez dat). *Inclusive entrepreneurship and microfinance*. Preuzeto 25.04.2023. s <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1560&langId=en>
31. Europski parlament (2021). *Mjere Europske unije za zapošljavanje mladih*. Preuzeto 02.04.2023. s <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/priorities/socijalna-ukljucenost/20171201STO89305/mjere-europske-unije-za-zaposljavanje-mladih>
32. Eurostat (2023). *Unemployment by sex and age – annual data*. Preuzeto 03.04.2023. s https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_RT_A_custom_5646629/default/bar?lang=en
33. Ferdousi, F., Mahmud, P., i Mahmud, K. T. (2022). Fostering Youth Entrepreneurship Development through Social Business—Evidence from Bangladesh. *Sustainability*, 15(1), 756.
34. Fultz, J. (2021). *6 Benefits of Entrepreneurship for People with Disabilities*. Preuzeto 27.04.2023. s <https://celebrateedu.org/resources/6-benefits-of-entrepreneurship-for-people-with-disabilities/>
35. Gershen-Siegel, J. (2020). *The Best Funding Resources for Disabled Entrepreneurs*. Preuzeto 25.04.2023. s <https://www.entrepreneur.com/starting-a-business/the-best-funding-resources-for-disabled-entrepreneurs/344596>
36. Gómez-Araujo, E. (2017). Socio-cultural factors and the entrepreneurship of youths in rural regions. *Revista Brasileira de Gestao de Negocios*, 19(64):200-218.
37. Green, F. (2013). *Youth entrepreneurship*. Background paper for the OECD Centre for Entrepreneurship, SMEs and Local Development, Paris.
38. Grgić, M., Bilas V., i Franc S. (2010). *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*. Zagreb: Sinergija-nakladništvo d.o.o.
39. Halabisky, D. (2014). *Entrepreneurial activities in Europe-Entrepreneurship for people with disabilities*.
40. HBOR (2023). *Poduzetništvo mladih, žena i početnika*. Preuzeto 19.04.2023. s <https://www.hbor.hr/wp-content/uploads/2023/03/Mladi-zene-pocetnici-NPOO-04-2023.pdf>
41. Holienka, M. (2014). Youth entrepreneurship in Slovakia: a GEM based perspective. *Comenius Management Review*, 8(2), 41-50.

42. Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) (bez dat). *O nama*. Preuzeto 19.04.2023. s <https://hamagbicro.hr/>
43. Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) (bez dat). *Tko smo?* Preuzeto 19.04.2023. s <https://www.hbor.hr/naslovnica/hbor/o-nama/>
44. Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) (2020). *Mjere aktivne politike zapošljavanja iz nadležnosti hrvatskoga zavoda za zapošljavanje*. Preuzeto 12.03.2023. s <https://mjere.hr/app/uploads/2022/11/HZZ-Uvjeti-koristenja-mjera-aktivnog-zaposljavanja-u-2021-2202.pdf>
45. Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) (bez dat). *Potpore za samozapošljavanje*. Preuzeto 25.04.2023. s <https://mjere.hr/mjere/potpore-za-samozaposljavanje-2023/>
46. IPA Komponenta IV – Razvoj ljudskih potencijala / Program Europske unije za Hrvatsku (bez dat). *Priručnik za nezaposlene s invaliditetom za aktivno traženje posla*. Preuzeto 11.05.2023. s https://newbeta.hzz.hr/media/2418/manual_for_pwd_hrv-1.pdf
47. Jacocks, C., Bell, G. (2020). Entrepreneurs with disabilities: Making a difference in society through social entrepreneurship. *Social entrepreneurship and corporate social responsibility*, 117-129.
48. Kitching, J. (2014). Entrepreneurship and self-employment by people with disabilities.
49. Kolaković, M. (2006). *Poduzetništvo u ekonomiji znanja*. Zagreb: Sinergija-nakladništvo d.o.o.
50. Kumar, A. (2022). *A study of entrepreneurship as a source of livelihood among people with disabilities*. ISSN: 2320-2882
51. Kvedaraitė, N. (2014). Reasons and obstacles to starting a business: Experience of students of Lithuanian higher education institutions. *Management-Journal of Contemporary Management Issues*, 19(1), 1-16.
52. Lider (2022). *Kako Centar za razvoj vrijednosti potiče poduzetnost osoba s invaliditetom i stvara uvjete za bolju vidljivost poduzetnika s invaliditetom?* Preuzeto 25.04.2023. s <https://lidermedia.hr/aktualno/kako-centar-za-razvoj-vrijednosti-potice-poduzetnost-osoba-s-invaliditetom-i-stvara-uvjete-za-bolju-vidljivost-poduzetnika-s-invaliditetom-142692>
53. Llisterri, J. J., Kantis, H., Angelelli, P., i Tejerina, L. (2006). *Is youth entrepreneurship a necessity or an opportunity*. Washington DC: Inter.-american Development Bank.
54. Lupić, M., Bujan I. (2017), Poduzetništvo mladih – prilike i prepreke, *Obrazovanje za poduzetništvo – E4E: znanstveno stručni časopisi o obrazovanju za poduzetništvo*, Vol.7 No.1 Lipanj 2017.
55. Maebane, M. M. (2023). Performance of youth-owned businesses. *Corporate Governance and Organizational Behavior Review*, 7(1), 64–71

56. Malcienė, Z., Skauronė, L., i Glinskienė, R. (2020). Youth Entrepreneurship Promoting in Rural Municipality Situation and Challenges. *International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*, 7(06), 5988-5994.
57. Maritz, A., Laferriere, R. R. (2016). Entrepreneurship and self-employment for people with disabilities. *Australian Journal of Career Development*, 25, 45 - 54.
58. Martínez-León, I., Olmedo-Cifuentes, I., i Nicolás-Martínez, C. (2019). Entrepreneurship of people with disabilities in Spain: Socioeconomic aspects. *Suma de negocios*, 10(SPE22), 42-50.
59. Maziriri, E. T., Madinga, W., i Lose, T. (2017). Entrepreneurial barriers that are confronted by entrepreneurs living with physical disabilities: A thematic analysis. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 9(1 (J)), 27-45.
60. McLeod, K. (2022). *What Business Resources are Available for People with Disabilities?* Preuzeto 25.04.2023. s <https://www.aabrs.com/business-resources-for-people-with-disabilities/>
61. Mijović, B., Račić, M., Tanasković, M. D., Stanić, S., i Bojanić, J. (2018). Koraci u sprovođenju kvalitativne studije.
62. Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta (bez dat). *Otvoreni javni pozivi i natječaji*. Preuzeto 20.04.2023. s <https://mingor.gov.hr/javni-pozivi-i-natjecaji-7371/javni-pozivi-i-natjecaji-ministarstva/otvoreni-javni-pozivi-i-natjecaji/7390>
63. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2021). *Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom*. Preuzeto 11.05.2023. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_12_145_2804.html
64. Mlikotić, S. (2010). Globalna financijska kriza - uzroci, tijek i posljedice. *Pravnik*, 44 (89), 83-94. Preuzeto 28.03.2023. s <https://hrcak.srce.hr/98006>
65. Ngugi, C. N. (2020). *Characteristics and motivational factors of opportunity driven youth entrepreneurs in Nairobi County* (Doctoral dissertation, Strathmore University).
66. Norstedt, M., & Germundsson, P. (2021). Motives for entrepreneurship and establishing one's own business among people with disabilities: Findings from a scoping review. *Disability & Society*, 1-20.
67. OECD European Commission. (2014). *Policy brief on social entrepreneurship: Entrepreneurial activities in Europe*.
68. Olofsson, J., Germundsson, P., i Norstedt, M. (2022). Företagare med funktionsnedsättning i Sverige – en "bortglömd" grupp i gränslandet mellan arbetslinjen och funktionshinderspolitiken. Nordisk välfärdsvetenskap | *Nordic Welfare Research*, 7(2), 108-120.
69. Olufemi, A. (2020). Entrepreneurship: An option to solving unemployment problem among Nigerian youths. *European Business & Management*, 6(6), 151-163.

70. Oračić, D. (2017). *Hrvatska tijekom prošle dvije recesije*. [Blog Post]. Preuzeto 28.03.2023. s <https://arhivanalitika.hr/blog/hrvatska-tijekom-prosle-dvije-recesije/>
71. Ortiz García P, Olaz Capitán ÁJ. (2021). Entrepreneurship for People With Disabilities: From Skills to Social Value. *Front Psychol*. doi: 10.3389/fpsyg.2021.699833. PMID: 34305761; PMCID: PMC8292768.
72. Paramasivan, C., Kumaresan K. (2017). Conceptual analysis of youth entrepreneurship. *SELP Journal of Social Science* ISSN : 0975-9999 (P) 2349-1655 (O).
73. Pavić, Ž., Šundalić, A. (2021). Uvod u metodologiju društvenih znanosti.
74. Plavi ured (bez dat). *Plavi ured*. Preuzeto 20.04.2023. s <https://plaviured.hr/tvrtka/>
75. Pope, C., Van Royen, P., i Baker, R. (2002). Qualitative methods in research on healthcare quality. *BMJ Quality & Safety*, 11(2), 148-152.
76. Potter J., Halabisky, D. i Thompson, S. (2014). *Supporting Youth in Entrepreneurship*. Summary report of a policy development seminar organised by the OECD and the European Commission, Brussels.
77. Rao, S., Kumar, A. (2022). A study of entrepreneurship as a source of livelihood among people with disabilities.
78. Sabolić, T., Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon: postdisciplinarni znanstveno-stručni časopis*, 5(1), 6-42.
79. Schott, T., Kew, P., i Cheraghi, M. (2015). *Youth are more entrepreneurial than adults: gem report on youth entrepreneurship*. Preuzeto 03.05.2023. s <https://www.gemconsortium.org/news/Youth%20are%20more%20entrepreneurial%20than%20adults:%20GEM%20report%20on%20youth%20entrepreneurship>
80. Shaheen, G. E. (2016). "Inclusive Entrepreneurship": A Process for Improving Self-Employment for People with Disabilities. *Journal of Policy Practice*, 15(1-2), 58-81.
81. Shefiu, R. (2016). Youth empowerment leveraging on entrepreneurship. *Continental J. Sustainable Development*, 7 (1): 45 – 60.
82. Shittu, A. I. (2017). Promoting youth entrepreneurship: The role of mentoring. *IDS Bulletin*, 48(3), 141-153.
83. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K., i Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: kvalitativna analiza izjava mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(3), 553-578.
84. Soldi, R., Cavallini, S. (2017). *Youth initiative: a framework for youth entrepreneurship*. European Union.
85. Syed Marzuki, S. Z., Kadir, A., Bahari, M. A., Buyong, S. Z., i Junid, J. (2016). Motivating factors influencing business among youth in Malaysia. *ASEAN Entrepreneurship Journal (AEJ)*, 2(2), 31-41.
86. Škrčić, M., Mikić, M. (2011). *Poduzetništvo*. Zagreb: Sinergija-nakladništvo d.o.o.

87. Štefanić, I. (2015). *Inovativno poduzetništvo za studente, inovativne poduzetnike i poduzetnike znanstvenike*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.
88. Team ZenBusiness. (2021). *10 Reasons For Young Entrepreneurs To Get Motivated*. [Blog Post]. Preuzeto 28.03.2023. s <https://www.zenbusiness.com/blog/10-reasons-youngentrepreneurs-get-motivated/>
89. Tihic, M. (2019). *Experiences of entrepreneurs with disabilities: A critical disability theory perspective* (Doctoral dissertation). Syracuse University.
90. Tirziu, A., Vrabie, C. (2017). Stimulating youth entrepreneurship in the public sector's organizations. *Global Journal of Sociology: Current Issues*, 7(2).
91. Tkalec, Z. (2011). Definicija i karakteristike poduzetništva kao ključne kompetencije cjeloživotnog učenja. *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), 35-43.
92. Todorov, I., Parvanov, P., Krastev, V., Atanasova, I., & Mirchova, S. (2019). European Union policies for encouraging the social entrepreneurship for people with disabilities. *Economics & Law*, 1(1), 43-51.
93. Tonković, A. B., Holjevac, Ž., Brlić, I., Šimunić, N. (2017). Koga (p) održava održivi razvoj?
94. Uddin, M. M., Chowdhury, M. M., i Ullah, M. M. (2015). Barriers and incentives for youth entrepreneurship start-ups: evidence from Bangladesh. *Global journal of management and business research*, 15(A4), 39-49.
95. Vajda Halak, Ž., Romić, D. i Kolar, J. (2014). Uloga hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u socijalnoj integraciji osoba s invaliditetom. *Pravni vjesnik*, 30 (2), 393-403. Preuzeto 22.04.2023. s <https://hrcak.srce.hr/132110>
96. Vuković, K., Šmaguc, T. (2022.) Kvalitativne metode istraživanja. Poduzetnički strategije. [Moodle]. Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin
97. Vuković, K., i Šmaguc, T. (2022). Analiza podataka u kvalitativnim istraživanjima. Poduzetničke strategije. [Moodle]. Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike Varaždin
98. Vuković, K., Šmaguc, T. (2022). Tehnike prikupljanja podataka u kvalitativnim istraživanjima. [Moodle]. Sveučilište u Zagrebu, Fakultet organizacije i informatike Varaždin
99. Wattles, I. (2019). Intervju kao istraživačka metoda: Teorijski aspekti. *Civitas*, 9(02), 201-213.
100. Widoyoko, S. E. P., Setiawan, B., Sholeh, K., i Shina, M. I. (2018). Model of entrepreneurship for people with disabilities. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 54, p. 06008). EDP Sciences
101. Zrilić, N., Širola, D. (2013). Razvoj poduzetništva mladih – neiskorišteni potencijal Hrvatske, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, Vol.1 No.1 Svibanj 2013.

Popis slika

Slika 1: Stopa nezaposlenosti mladih u EU i Europodručju.....	8
Slika 2: Primjer fokusiranog kodiranja.....	38
Slika 3: Primjer aksijalnog kodiranja	39

Popis tablica

Tablica 1: Primjer otvorenog kodiranja	38
Tablica 2: Osnovni podaci o sudionicima istraživanja	46

Popis grafikona

Grafikon 1: Stopa nezaposlenosti mladih 2022. godine	8
Grafikon 2: Stopa nezaposlenih mladih muškaraca u 2022. godini.....	9
Grafikon 3: Stopa nezaposlenosti mladih žena u 2022. godini.....	9
Grafikon 4: Odnos broja samozaposlenih mladih u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji.....	10
Grafikon 5: Zemlje članice Europske unije s najvećim brojem samozaposlenih mladih.....	11
Grafikon 6: Odnos broja samozaposlenih djevojaka u Hrvatskoj i Europskoj uniji.....	11
Grafikon 7: Zemlje članice Europske unije s najvećim brojem samozaposlenih djevojaka	12
Grafikon 8: Odnos broja samozaposlenih muškaraca u Hrvatskoj i Europskoj uniji	12
Grafikon 9: Zemlje članice Europske unije s najvećim brojem samozaposlenih mladih muškaraca.....	13

Prilozi

Prilog 1. Plan istraživanja s vodičem za intervju

Šire područje istraživanja: Poduzetništvo

Uže područje istraživanja: Poduzetništvo osoba s invaliditetom

Tema: Poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo

Temeljno istraživačko pitanje: S kojim preprekama se suočavaju mladi poduzetnici s invaliditetom te koriste li programe podrške kako bi svladali prepreke prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Glavni cilj istraživanja: Ispitati prepreke koje obeshrabuju mlade poduzetnike s invaliditetom te programe podrške koji im pomažu prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata

Specifični ciljevi istraživanja:

- Identificirati prepreke koje obeshrabuju mlade poduzetnike s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata
- Ispitati jesu li mladi poduzetnici s invaliditetom upoznati s programima podrške te jesu li programe podrške koristili prilikom pokretanja poslovanja
- Identificirati mogućnosti poboljšanja politika podrške poduzetnicima s invaliditetom
- Identificirati dodatne mogućnosti svladavanja prepreka za uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo

Pomoćna istraživačka pitanja:

1. Koje su to prepreke s kojima se susreću mladi poduzetnici s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?
2. Jesu li mladi poduzetnici s invaliditetom upoznati s programima podrške i koriste li takve programe?
3. Koje programe podrške poduzetnika s invaliditetom treba uvesti kako bi se više mladih osoba s invaliditetom uključilo u poduzetništvo?
4. Kojim dodatnim mjerama se može potaknuti jače uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo?

1. UVOD

- upoznavanje s poduzetnikom uz upit za dozvolu snimanja intervjua
- kraći neformalni razgovor kao uvod u područje istraživanja
- predstavljanje teme diplomskog rada poduzetniku te ciljeva istraživanja
- informiranje sugovornika o trajanju intervjua

2. OPIS PODUZETNIKA

- dob i spol
- razina formalnog obrazovanja (stručna sprema, titula)
- stečeno neformalno obrazovanje (tečajevi, edukacije, certifikati)
- radno iskustvo prije pokretanja poslovanja
- motivi za ulazak u poduzetništvo
- dob poduzetnika prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata
- analiziranje stečenih poduzetničkih znanja tijekom obrazovanja poduzetnika

3. OSNOVNE INFORMACIJE O PODUZEĆU

- pozicija intervjuirane osobe u poduzeću (100% vlasnik, većinski vlasnik, direktor i vlasnik)
- pravni oblik poduzeća
- dob poduzeća (godina osnivanja poduzeća)
- kratak opis djelatnosti poduzeća
- lokacija obavljanja djelatnosti poduzeća
- broj zaposlenih u poduzeću
- misija, vizija i ciljevi poduzeća
- tržište poslovanja (domaće/strano)
- definiranje kupca proizvoda/usluga koje poduzeće nudi

4. ISPITIVANJE PREPREKA

- financijske prepreke prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata
- administrativne prepreke
- stereotipi od strane društva vezani uz invaliditet i mladu dob
- informiranost o poticajima vladinih i nevladinih institucija
- manjak radnog iskustva kao prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata
- invaliditet kao prepreka
- ostale prepreke

5. PROGRAMI PODRŠKE

- informiranost o programima podrške poduzetnika s invaliditetom
- korištenje programa podrške (savjeti, edukacije, pomoć pri pokretanju poslovanja)

- korištenje financijskih programa podrške (zajmova, kredita te EU fondova)
- korištenje programa podrške od strane EU
- suočavanje s odbijenim zahtjevima za program podrške
- zadovoljstvo pruženim programima podrške

6. MOGUĆA POBOLJŠANJA U POTICANJU PODUZETNIŠTVA OSOBA S INVALIDITETOM

- unaprjeđivanje politika podrške poduzetnika s invaliditetom
- mjere poticanja poduzetništva osoba s invaliditetom

7. ZAKLJUČAK INTERVJUA

- savjeti za buduće mlade poduzetnike s invaliditetom
- zahvala intervjuiranom poduzetniku na danim informacijama
- pružanje mogućnosti uvida u rezultate istraživanja intervjuiranim poduzetnicima

Prilog 2. Transkripti intervjua

Transkript 1: Anita

1. UVOD
<p>Ines: Dobro jutro! Se čujemo?</p> <p>Anita: Halo, pozdrav! Sad se čujemo.</p> <p>Ines: Odlično! Kako ste?</p> <p>Anita: Ma evo dobro, a vi?</p> <p>Ines: Malo prehladeno, ali dobro. Ako se slažete možemo li početi?</p> <p>Anita: Može, može.</p> <p>Ines: Za početak bih Vam se predstavila. Ja sam Ines i studentica sam diplomskog studija, smjera Ekonomike poduzetništva. Kao što znate tema ovog rada je poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo, stoga je krajnji cilj ovog istraživanja ispitati prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom te je programe podrške koji pomažu mladim poduzetnicima s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Ja sam ovaj intervju dužna snimati, kako bih mogla izraditi transkript. Tako da Vas ovim putem molim za dozvolu snimanja.</p> <p>Anita: Pristajem na snimanje.</p> <p>Ines: Odlično, evo čisto da napomenem, Vaši osobni podaci u radu neće biti navedeni već će oni biti zamijenjeni pseudonimima da Vas se zaštiti.</p> <p>Anita: Odlično, može. Super</p>
2. OPIS PODUZETNIKA
<p>Ines: Pa evo za početak da vas bolje upoznamo. Koliko imate godina? Evo tu sam navela i spol, ali smatram da je to nepotrebno pitanje pa za početak možete reći samo koliko Vam je godina.</p> <p>Anita: Da je evo znači... moje ime, iako ti ne treba je Anita, imam 31 godinu. Inače sam iz Petrinje, diplomirani sam ekonomist. Diplomirala sam ekonomiju, smjer organizacije i menadžmenta na Kennedyjevom trgu, odnosno Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Iza sebe imam sad već skoro osam godina radnog staža s tim da sam od toga punih godinu dana u svom obrtu. Godinu i dva mjeseca, evo sad gledam koji je datum.</p> <p>Ines: Odlično! Evo sad ste me malo preduhitrili i odgovorili na dio planiranih pitanja. Znači vi ste magistra ekonomije?</p> <p>Anita: Pa da, to bi po novom bila magistra ekonomije to jest, ja sam ona zadnja godina prije Bologne. Ja sam diplomirani ekonomist, ali da po novome bi to bila magistra.</p> <p>Ines: Ahm. Super. Jeste li možda nakon fakulteta još svoje znanje usavršavali? Jeste li pohađali kakve tečajeve edukacije? Imate li kakvih certifikata možda?</p> <p>Anita: Je, je jesam jer neminovno je u današnjem svijetu se educirat. Čovjek se mora nadograđivati i educirati ako to ne radi, nažalost, zaostaje. Tako da sam zapravo iza velikog potresa 2020. ostala bez posla i odlučila sam uložiti dodatno još u sebe i svoje edukacije, tako da sam putem Algebre i preko Zavoda za zapošljavanje iskoristila mogućnosti za nezaposlene, pa sam završila za stručnjaka za internet marketing, takozvani digitalni marketing i za voditelja pripreme i provedbe EU projekata. Tako da imam to baš ono što ulazi, što bi se reklo u radnu knjižicu, a dodatno sam ja sebi uzimala neke edukacije. Završila sam i Google digitalnu garažu jer me to zanimalo i time sam se htjela baviti, zato sam to i po završavala.</p> <p>Ines: Evo već ste mi rekli da ste imali radnog iskustva prije pokretanja poduzetničkog pothvata. Pa što ste točno radili? Jeste li bili u konačnici zadovoljni?</p> <p>Anita: Ovaj... Znači nakon fakulteta sam kao pripravnik počela raditi u jednoj osiguravajućoj kući, gdje sam ja zapravo trebala proći sva radna mjesta i naći svoje mjesto pod suncem, što bi se reklo. No, međutim, stavili su me u prodaju, gdje sam godinu i pol radila. Onda spletom okolnosti sam završila u njihovoj tarifi, to je tako reći unutar kontrola i to sam radila dosta dugo, pa sam imala 1 dijete, drugo dijete... porodiljni. No međutim, nakon</p>

drugog porodiljnog je počelo intenzivno šikaniranje gdje su me vratili nazad u prodaju, degradirali, smanjili plaću i tako... s čim ja nisam bila zadovoljna normalno. Onda sam ovaj... imala priliku u državnoj službi u računovodstvu početi raditi. To sam prihvatila posao sa srednjom stručnom spremom jer sam znala da moram krenuti od nule jer nisam taj posao radila i htjela sam ga naučiti i trebala se otvoriti prilika jer je šefica trebala ići u mirovinu. Međutim, eto ni tu nije bilo mjesta za mene, tako da nakon godinu i pol i nakon potresa sam se našla na burzi i to je to.

Ines: Al evo, sada imate svoje poduzeće.

Anita: Mislim kao žena i kao osoba s invaliditetom. Moj problem je bio što sam odlučila imati djecu. I nažalost, sad sam u fazi gdje kažem ženama da se moraju pomiriti s tim da nikad u poslovnom svijetu neće biti izjednačene sa muškarcem, mogu raditi one 10 puta bolje. Nažalost, naš mentalitet i situacije ovdje.. za vani ne mogu utvrditi kada nisam nikad radila, ali znam kako stvari stoje kod nas i nažalost ovdje žena nikad neće biti cijenjena rangu sa muškarcem.

Ines: Da, da. Jasno, razumijem.

Anita: Kažem, dodatni problem je bio što sam ja bila osoba s invaliditetom i ja sam im bila problem. I sad kako sam preko svog obrta u procesu samozapošljavanja i ljudima pišem planove za samozapošljavanje i zapošljavanje preko HZZ-a.. Mislim ljudi ne znaju moju situaciju i kad pričaju sa mnom poslodavci, kad im ja kažem o mogućnostima zapošljavanja osoba s invaliditetom i kad im kažem da imaju pravo na bruto 1 plaću, kažu „A znate, ne ja vam neću nikog s invaliditetom“. Ljudi imaju toliki otpor prema osobama s invaliditetom, ne znam ja stvarno ne znam zašto je to tako.

Ines: Da, ni meni nije jasno. Hvala. Svakako. Možete li mi sad navesti motive za vaš ulazak u poduzetništvo? Koji su to motivi bili?

Anita: Pa da, evo meni je poduzetništvo oduvijek bilo u krvi. Kroz srednju ekonomsku školu sam bolje prihvaćala ekonomske predmete i oduvijek sam imala neke ideje. Kad sam rekla da bi trebalo izmisliti flaširanu vodu, drugi su rekli „što si luda što će ti flaširana voda“? A vidi sad kako flaširana voda ide. Tako da mi je to bilo u krvi. No za bacit se u poduzetništvo, treba jako puno hrabrosti. Jako je to veliki rizik. Svakom bih prije ulaska u poduzetništvo preporučila da stekne radno iskustvo, proba, vidi... Kad se steknu veze, upoznaju te ljudi imat ćeš pozitivnu sliku prema budućim poslovima. Naravno ukoliko se na poslovima iskažeš kao marljiva, ambiciozna osoba, koja izvršava svoje zadatke. Tako da...ovaj kažem tu se desio potres i nije bilo prilike za zapošljavanje. Meni je to jednostavno bio okidač da riskiram, bacim se na glavu i započnem proces poduzetništva. A da je tome pridonijelo što Zavod nudi ove poticaje za samozapošljavanje, je. Vjerojatno da nije bila takva neka mogućnost bi se teže odlučila da idem u ovu priču...jer jako puno pridonosi, mislim ja sam bila svjesna da što se tiče pokretanja poduzetništva minimalno godinu dana vi morate zakotrljat svoju priču da vas ljudi uopće dožive na tržištu. Osim ako niste na crno već radili, mislim budimo realni ima ih dosta takvih.

Ines: Jasno, hvala na odgovorima. Koliko ste godina imali kad ste pokrenuli poduzetnički pothvat?

Anita: 30 godina.

Ines: Obzirom da ste išli u srednju ekonomsku školu i ekonomski fakultet, smatrate li da vam je ranije stečeno poduzetničko znanje pomoglo prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Anita: Je je, puno mi je pomoglo ne mogu reći, iako sam ja kroz sustav rada bila poprilično ogorčena i smatrala sam da sam izabrala krivu profesiju jer na tržištu rada nije bilo nekakve odgovarajuće pozicije, nije se cijenilo ajmo reći moje znanje ii školu koju sam završila i fakultet. Međutim, kad sam ušla u poduzetnički pothvat, ispostavilo se da mi je jako, jako puno pomoglo. Od same komunikacije pisanja tih planova, razrađivanja... smatrala sam da to svakom ide lako, no, međutim, nije to točno. Kad uđete u priču, kad pričate s ljudima onda zapravo vidite da ljudi se ne znaju ni izraziti. Ne znaju kako bi postavili temelje plana, recimo samo primjer. Ovaj tako da stvarno ne mogu reći, puno mi je pomoglo.

Ines: Odlično. Evo sad prelazimo na informacije o vašem poduzeću.

Anita: Ahm, može.

3. OSNOVNE INFORMACIJE O PODUZEĆU

Ines: Evo, pretpostavljam da ste vi 100% vlasnik poduzeća, odnosno i vlasnik i direktor.

Anita: Jeste, jeste. Vlasnik poduzeća.

Ines: U kojem je pravnom obliku registrirano vaše poduzeće?

Anita: Otvorila sam paušalni obrt. Znači to mi je.. pa najmanji trošak budimo realni, a ja sad imam manjih ulaznih troškova, koje bih ja mogla opravdati pa je to bila jedina pozitivna, ajmo reći slika da otvorim paušalni obrt. Druga stvar bi bila da imam neku proizvodnju, gdje bi imala puno ulaznih troškova, koje bi trebala opravdat onda bih razmislila o nekom drugom obliku. Ovako je samo paušalni obrt dolazio u obzir, a i bio je jedino moje osiguranje za slučaj da posao ne bi bio uspješan, a i manji su troškovi.

Ines: Razumijem, hvala. Možete li ponoviti, koje je godine točno osnovano poduzeće?

Anita: 2022., 01.03.2022.

Ines: Odlično, hvala. Možete li mi sad reći kojoj djelatnosti pripada vaše poduzeće, odnosno ukratko opisati u usluge koje vi nudite?

Anita: Može, može, a prvenstveno sam se bazirala na digitalni marketing. Znači obrti otvoren kao marketinška agencija, znači nudim usluge vođenja društvenih mreža, stvaranje marketinške strategije za poduzeća, izradu web stranica, branding, izradu logotipa i poslovna savjetovanja. Znači izrada tih planova za EU fondove, ali u ovom slučaju ovo iskristaliziralo se da najbolje idu potpore za samozapošljavanje. Prošle godine je bolje išao marketinški dio, ali ove godine su aktivnije potpore za samozapošljavanje i pisanje planova.

Ines: Super, hvala. U kojem je mjesto registrirano vaše poduzeće, odnosno gdje je sjedište poduzeća?

Anita: U Petrinji u Sisačko-moslavačkoj županiji.

Ines: I pretpostavljam da ste vi jedina zaposlena u vašem poduzeću?

Anita: Tako je, samo ja.

Ines: Odlično, koja je vaša vizija i misija te je koji su vam neki budući ciljevi u poslovanju?

Anita: Pa s obzirom na prvu godinu i na ajmo reći sad poprilično dobar rast u ove godine, želim da se taj rast nastavi. Znači da budem prepoznata na tržištu kao osoba od povjerenja koja dobro piše planove. Evo, tako se sad okrenulo da su oni u prednosti i to mi je za sad okej, prihvatljivo. Što se tiče marketinga, voljela bih poraditi više na izradi web stranice da me to ljudi prepoznaju kao, ali zapravo moja vizija i misija je prema manjim poduzećima bit njihov partner za marketing i za poslovna planiranja, eto tako. Zato što ne želim konkurirati nekome ko ima veliku tvrtku, zato što oni manje više imaju unutar sebe u svojoj organizaciji marketinški odjel, marketinšku ekipu i ekipu za savjetovanja. Poprilično su naši obrti i poduzetnici po tom pitanju ne mogu reći.. pa da manjak znanja imaju po pitanju marketinga, a i prezentiranju sebe na tržištu, naravno nemaju ni vremena da se razumijemo. Jedan keramičar, građevinar neće se baviti time. Želim da me ljudi prepoznaju u tom segmentu kao svog partnera, koji će im moć pomoć u prezentiranju sebe na tržištu, pozicioniranju sebe na tržištu i naravno ukoliko bude bilo potrebe da me prepoznaju kao osobu koja nudi poslovna savjetovanja te izradu planova. Znači da nemaju potrebu zapošljavanje nekog unutar firme, nego da vrše samo outsourcing putem mojih usluga.

Ines: Super. Možete li mi reći postoji li više na domaćem ili pak stranom tržištu?

Anita: Za sada više na domaćem tržištu, iako ima i klijenata par izvana, ali za sada je više orijentirana samo na domaće tržišta.

Ines: I možete li definirati kupce, odnosno klijente kojima direktno nudite vaše usluge?

Anita: Kao što sam već navela, to su manja poduzeća i obrti. Znači ajmo reći mikro segmenti...ovaj poslovnog tržišta najviše. Do srednje neke tvrtke, ali to je to.

Ines: Odlično, hvala Vam puno na odgovoru. Sada prelazimo na dio vezan uz prepreke.

Anita: Može, može.

4. ISPITIVANJE PREPREKA

Ines: Pretpostavljam da se svaki poduzetnik se ponajviše susreće sa financijskim preprekama pa kako je to utjecalo na vaše na pokretanje poduzetničkog pothvata, odnosno jeste li se susreli sa financijskim preprekama?

Anita: Pa evo, kao što sam već navela, kod samog pokretanja zapravo ih nisam imala jer sredstva od Zavoda su i više nego izdašna bila, i velika potpora. Tako da su što se toga tiče, to ne mogu reći i preporučam svakom ako se odluče na proces samozapošljavanja, definitivno ide na... potpore sa Zavoda. Međutim, druga stvar na koju sam naišla kao prepreku je zapravo bio sam proces naplaćivanja mojih usluga. Mislim da je to što se tiče našeg tržišta kod svih problem veliki. Znači, dogovorite neki posao, isporučite, napravite.. no, međutim ljudi vam ne plate, pa ovaj vam bude poprilično demotivirajuće. Međutim, onda morate sami podvući crtu i reći... recimo, ja sam u startu, bila išla na princip da ne želim od nikog uzimat avans jer ono ako smo dogovorili posao, ako je suradnja dogovorena, ja sam odradim svoj posao. Očekivala sam da će se taj posao uredno i naplatiti, no međutim kad se pokazalo da to nije takva situacija, povukla sam crtu. Došla sam do zaključka da moram sa svakim složiti ugovor i po ugovoru napisati avansno koliko mi čovjek treba isplati da bi ja sebi mogla pokriti svoje troškove, a ne da radim za „đabe“.

Ines: Da, tako je ipak najsigurnije. Hvala. Što se tiče administrativnih prepreka, jeste li tu možda naišli na kakve prepreke, obzirom da puno dokumentacije treba predavati prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Anita: Pa da ovaj mi smo poznati da nam puno papirologije treba. Međutim, što se tiče konkretno mog slučaja, nije mi to predstavljalo neki problem zato što nisam imala neke minimalne tehničke uvjete koje sam morala zadovoljiti i sve to... tako da što se tiče samog procesa i ne mogu reći u uredu za gospodarstvo, imamo izrazito izuzetno susretljivo gospođu s kojom sam stvorila baš lijep odnos, tako da funkcionira to sve super. Tu problema nije bilo, ali kažem kroz svoje poslovanje i svoje neke klijente kojima sam pisala planove zapravo vidim koliko to može biti zamorno i komplicirano, ali kažem da to sve sad ovisi o djelatnosti koja se otvara.

Ines: Super hvala. A kako je društvo reagiralo kad ste im rekli da ćete pokrenuti poduzetnički pothvat obzirom na vašu dob i invaliditet? Je li imalo kakve stereotipe prema tome?

Anita: Je-je, čujte kao društvo, ne mogu reći da sam imala neku potporu. Od strane društva svi su ono bili: „kako ćeš ti to ,znaš ti koliko je teško, trebaš se ti izborit...“ Mislim, sve mene je to bilo jasno, no, međutim, ja sam imala sliku u glavu glavi da ću sebi olakšati život. Imala sam potporu od nekih ljudi s kojima sam kroz neke udruge već prije surađivala i koji su vidjeli da ja to mogu i cijenili moj rad, tako da. Zapravo, na taj način sam si otklonila ove negativne komentare koji su govorili da je to teško i da neću uspjeti, ali zapravo vidim da sam sebi olakšala život jer zapravo s mojim invaliditetom, jako je problematično osam sati sjediti. No, međutim, s obzirom da sad radim na daljinu, ajmo reći.. u kući sam si napravila prostor gdje radim kada mi je toliko problematično da me boli, ja zapravo legnem na garnituru, a laptop mi je u krilu i olakšam si. Znači...napravila sam sve da si olakšam na bilo koji mogući način, svoj rad i da nemam poteškoće koje bi inače imala i koje sam imala prije.

Ines: Amm...Sad sam tu ja kao pitanje stavila manjak radnog iskustva, ali vi ga imate pa vjerujem da vam manjak radnog iskustva nije bio nikakva prepreka?

Anita: Nije- nije bila prepreka, dapače... kažem kroz to svoje radno iskustvo sam stekla veze i poznanstva koje su mi zapravo doprinijele tome da i u početku stvorim određen broj klijenata. Zapravo je više bila pomoć, zato kažem, prvo predlažem svakome da proba da okuša da radi prvo za nekog drugog, da stekne iskustvo i da stvori neku bazu svojih potencijalnih poznanstava, budućih klijenata prije nego što se odluči na tako nešto.

Ines: A koliko ste bili informirani o poticajima vladinih i nevladinih institucija? Je li Vam to stvaralo kakvih prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Anita: Ne-ne, dapače s obzirom na moju situaciju, ali, ali i radoznalo prirodu...ja sam ovaj istražila zapravo koje su moje mogućnosti prije. Tako sam saznala da recimo Zavod za osobe s invaliditetom pruža potporu za osobe koje se samozaposle, što jako malo ljudi zna

zapravo tako da mi je to bio jedan dodatan plus jer sam automatski zatražila i od njih. Morala sam proći još jedno određeno vještačenje. To je ajmo reć' prepreka kod nas. Zato što ja sam već bila na hrpu vještačenja i ZOSI nije priznao samo svoje vještačenje, neg sam morala ponovo ići na vještačenje u centar za profesionalnu rehabilitaciju da bi mi priznali recimo određeni postotak tih sredstava. Tako da u tom smislu, možda je bila prepreka što sam morala čekati i pročitaj cijeli proces jer je bio dugotrajan. Recimo rok je 90 dana da vam oni odgovore na vaš zahtjev. No, međutim, ja sam čekala nekih 130 dana, tako da sam rješenje o tom vještačenju dobila tek početkom ove godine, a predala sam ga kad sam otvorila obrt znači. To je procedura ne mogu reći. Također, mnogo ljudi ne zna to jest nije dovoljno rašireno da je do kraja godine dostupna potpora za samozapošljavanje te im se u vidu toga pruža potpora od 1000 kuna mjesečno za troškove poslovanja.

Ines: Da, da to sam i ja navela u radu u teorijskom dijelu.

Anita: Super. Zato što jako puno ljudi to ne zna i čujte, ja kad sam bila onda u komunikaciji svojom okolinom i nekim od klijenata, pa kad bi naišla na situaciju uputila sam ih na to da znaju jer ljudi to nisu znali recimo.

Ines: Odlično, sad mi je zapravo palo jedno pitanje na pamet. Kako zapravo funkcioniraju beneficije, odnosno invalidnina, primete li je još uvijek? Ima li tu kakvih prepreka?

Anita: Ne, ne nikad meni nije ni odobrena bila invalidnina. Ovaj tu ja u tom rangu nisam imam 60 % su mi priznali na donje ekstremitete. Dalje mi ništa nisu priznavali, sad ne znam šta će biti kroz godine neka nova vještačenja, ne znam, mislim poboljšanja neće biti. Da se razumijemo, to je trajni invaliditet, može biti samo gore ovaj, ali ne, ne, nisam bila kandidat za primanje osobne invalidnine.

Ines: Hvala puno, a je li invaliditet stvarao kakvih prepreka prilikom ili tijekom poslovanja vašeg poduzeća?

Anita: Pa zasad ne mogu reći da sad ne mogu reći ovaj zato što kažem. Mislim, ne uzimam si posla previše koji ne mogu odraditi ako se dogodi, znači situacija da ja nisam zdravstveno baš najbolje, gledam opet da te rokove ispoštujem koje sam dogovorila s klijentima tako da si ne zatrpavam da imam jako puno posla odjednom. Tako da ako su klijenti voljni ovaj da ih odgodim tipa na 2 tjedna ili da dogovorimo posao mjesec dana nakon neki posao i sve to. Za sad kažem to nije bila nikakva problematika, nitko nije bio rekao: „ne moraš baš sad odmah, ne može“ i otišao dalje zato što ja nisam mogla, ali kažem baš zato što sam sam svoj gazda, tempiram si koliko ću posla napraviti u danu. Znam koliko mogu i poznajem svoje tijelo. Recimo ako ja danas imam recimo sastanak s jednim klijentom, ja računam da ja taj dan neću odraditi više ništa jer je za mene sam odlazak na teren, dogovor s klijentom izrazito velik napor i ne mogu više sjediti za računalom. Tako da si onda je već ja planski organiziram kad ću imat nekakve sastanke, kada ću odlaziti na teren...tako da si ne diram ove dane kada ću se baš posvetiti samom radu na laptopu doma, što moram odraditi.

Ines: Razumijem, znači prilagođavate se i fleksibilniji ste, a evo ima li možda još kojih prepreka? A da ih nismo spomenule, a susreli ste sa s njima?

Anita: Pa sad osobno iskreno da vam kažem, ne mogu reći. Baš sam razmišljala o tome što bih vam mogla reći ovaj...aam zasad ne s tim, da ne kažem, svjesna sam toga da može biti svega ne daj Bože da će doći do nekakvog pogoršanja pa da ću morati ići na bolovanje. To definitivno će biti velika prepreka, pogotovo zato što sam samozaposlena i tu onda primanja neće biti...tako da. Iskreno da vam kažem uopće se nisam bazirala na to i ne želim se bazirati tako negativne stvari. Mislim pozitivno, ali evo to vidim kao jednu veliku prepreku za osobe s invaliditetom. Tu okolnosti nisu na našoj strani i veća je vjerojatnost da mi završimo na bolovanju nego zdrava osoba neka tako da to bi mogla biti jedna od velikih prepreka, ali kažem zasad uopće ne želim o tome razmišljati na taj način tako da.

Ines: Tako je, treba razmišljati samo pozitivno. Evo, mi prelazimo na programe podrške.

Anita: Može.

5. PROGRAMI PODRŠKE

Ines: Evo već ste mi rekli da ste bili informirani o samim programima podrške pa Vas ne bih onda opet isto ispitivala. Jeste li iskoristili neke od programa u vidu potpora tipa: savjetovanja, edukacija i pomoći prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Anita: Nisam-nisam, kažem jesam ove edukacije što sam već navela preko Zavoda za zapošljavanje to samo ono prošla edukacije kao nezaposlena osoba. To sam iskoristila, ali kakva dodatna savjetovanja nisam, sama sam izradila plan i tako...

Ines: Super, a jeste li koristili kakva financijske programe podrške u vidu zajmova, kredita i EU fondova?

Anita: Ne, ne za sad još ništa.

Ines: Znači vjerojatno niste ni koristili programe podrške koje su pružene od strane Europske unije?

Anita: Pa zapravo ovo preko HZZ-a za samozapošljavanje je u sklopu Europske Unije i moram imat na laptopu naljepnicu jer je bio skuplji od 10,000 kuna. To su neki od uvjeta bili kad sam ja potpisivala ugovor na opremu koja je skuplja 10,000 kuna da se stavlja.

Ines: Da, da, a jeste li se, možda suočili sa kakvim odbijenim zahtjevima za programe podrške?

Anita: Evo ovako.. mislim nije, sada je to neki. Ne znam kako bi to sad sročila... da ovaj, kod nas postoje udruge osoba s invaliditetom te sam se ja javila čim sam dobila rješenje svoje. No, međutim, bila sam odbijena što ja uvijek kažem, smijem sa tome, al' šta ću: „za zdravu osobu nisam dovoljno zdrava, za osobe s invaliditetom, nisam dovoljno osoba s invaliditetom jer mojih 60% njima nije bilo prihvatljivo. Kao šta ću ja udruzi, mislim, na žalost, susrela se jesam tu sa ajmo reći diskriminacijom i od strane udruge sa osoba s invaliditetom. Ja sam nadobudno htjela se učlaniti u udругu pa ono pomoć svojim znanjem, iskustvom, pričom... drugim osobama. Mislim nebitno, ali htjela sam kroz njih saznati moja neka prava i obveze. Na kraju sam morala istraživati sama. Nažalost, takva je situacija.

Ines: A u konačnici jeste li zadovoljni pruženim programima podrške?

Anita: Pa da ovo je recimo što se tiče...ovo preko Zavoda za osobe s invaliditetom mogu reći da je to poprilično poticajno. Lijepa je to svota, čujte oni vam vraćaju postotak određeni plaće, znači imati tih 1000 HRK za potporu, vraćaju vam vaše zdravstveno, putne troškove vam isto mogu isplatiti ukoliko ih imate. Mislim da je to stvarno lijepo i poticajno, ne samo za mene, kao svog vlastitog poslodavca.. kao samozaposlenu osobu, već za svakog poslodavca jer imaju i poslodavci koji zapošljavaju osobe s invaliditetom te poticaje i mislim da bi to trebalo biti stimulativno za svakog poslodavca da zaposli osobu s invaliditetom. Međutim, vidim, kao što sam već i navela i sama, da postoji određeni otpor nažalost. Nisam dovoljno istraživala da bi sama znala zašto taj otpor postoji jer ni meni nije bilo jasno jer moj posao nikada nije trpio radi nekog mog zdravstvenog stanja ili to... no međutim. Valjda sam bila stigmatizirana od početka samo zato što sam osoba s invaliditetom. Barem sam ja tako na svojoj koži doživljavala.

Ines: Hvala. Vjerujem da se puno osoba s invaliditetom susreće sa time. Ostalo nam je još 7 minuta na Zoom-u pa evo, prelazimo na iduće poglavlje.

6. MOGUĆA POBOLJŠANJA U POTICANJU PODUZETNIŠTVA OSOBA S INVALIDITETOM

Ines: Prema Vašem mišljenju na kako bi se mogle unaprijediti politike podrške poduzetnika s invaliditetom?

Anita: Pa ovako, amm... zapravo mislim da nisu.. da se prvo i osnovno treba probuditi svijest u ljudima. Mislim da ljudi nisu dovoljno educirani i informirani. To je prvo i osnovno kažem, eto iz vlastitog iskustva vidim što ljudi nisu znali za ove mjere. To je prvo i osnovno, a drugo mislim da bi se trebalo poraditi na edukacijama i-i, recimo promjeni zanimanja ako osoba s invaliditetom ne može više raditi svoj posao koji je radila do sad, mislim da treba na sve načine tu osobu ponovo vratiti na tržište rada pa makar i promjenom zanimanja i-i olakšavanjem, jel dopuštanjem lakšeg radnog mjesta ili da se educira za nešto što ćemo predstaviti manji problem kod rada, samoj osobi s invaliditetom. Tako da mislim da mislim

da postoje takve stvari. Postoje na tržištu, meni je to jasno. Međutim.. u praksi se pokazalo da se to baš i ne prakticira u onoj određenoj količini kojoj bi trebalo pa u većini slučajeva osobe s invaliditetom završe na zavodu za zapošljavanje kao nezaposlene i ne upuštaju se više u proces rada. To je ono što sam uspjela saznati i krećući se među ljudima i pričajući s ljudima, tako da mislim da treba ipak malo to više potaknut i osvijestiti ljude i poslodavce da treba zaposliti osobu s invaliditetom. Da se ne stavlja stigmatizacija na osobe s invaliditetom i naravno edukacija i poslodavaca i samih osoba s invaliditetom.

Ines: Odlično, hvala Vam na ovome. Koje je mjere potrebno uvesti kako bi se što više osoba s invaliditetom odlučio pokrenuti vlastiti poduzetnički pothvat?

Anita: Pa s obzirom da evo recimo ova mjera od ZOSI-a ove godine završava, mislim da je to jedna jako dobra mjera, koja bi se trebala nastaviti, ako ne u tom obliku bar u nekom drugom obliku. Mislim da vam neko da da si pokrijete dio svojih doprinosa, da je to fantastično... jer ovaj to je veliki trošak, naravno za svakoga, ali onda imate mogućnost, jel. Da, zaboravila sam da reć', ima čak i ona arhitektonska prilagodba radnog mjesta koji oni daju. Znači, ako imate osobu u kolicima pa da joj olakšate pristup radnom mjestu, dal to sad poslodavci znaju, ne znaju... Mislim da je to isto.

Ines: Ah, da mislim da ih mnogo ne zna.

Anita: Da, da, da. Tako da kažem, vraćamo se na tu edukaciju i širenje svijesti o svemu tome i šta postoji. Valjda zato što ne znam, možda zato što nas malo ima pa ljudi se uopće ne raspituju. Ne da mu se za jednu osobu sad toliko gubit vrijeme da se ispita koje mogućnosti ima, valjda je to problem isto, evo.

Ines: Hvala, da to nažalost tako je.

7. ZAKLJUČAK INTERVJUA

Ines: Za kraj, imate li kakvih savjeta za buduće mlade poduzetnike s invaliditetom? Što biste im rekli, poručili?

Anita: Pa.. rekla bih da grade sebe prvenstveno i svoje znanje, svoju bazu podataka i znanja koje imaju da se iskušaju i da se ne boje novoga. Znači, ako žele nešto probati, iskušati.. neka probaju, neka se educiraju. Ukoliko treba iz korijena promijeniti svoje zanimanje, neka ga promjene. Neka probaju u današnjem svijetu dostupnosti informacija i podataka mislim da nema stvarno nikakvih prepreka da netko nauči nešto drugo i nešto novo za radit. Nije kraj svijeta ako nešto ne zna i kažem ne onda sebe pokolebati, nego vjerovati u sebe i u svoje znanje i iskustvo koje ima od prije. Neka to samo prenese na svoj posao i mislim da tu onda uspjeh neće izostati.

Ines: Super, hvala Vam puno. Došli smo do kraja intervjuja. Ja bih Vam se od srca zahvalila hvalila jer ste mi puno pomogli. Bez vas se taj dio ne bi realizirala. Ukoliko želite, naravno kad se rad finalizira, mogu Vam dati uvid u rezultate istraživanja i evo hvala vam još jednom na pomoći.

Anita: Dapače, bilo bi mi drago da dobijem rezultat. Na kraju krajeva, i meni će pomoć kroz moje neke studije i poslovanje, koje imam. Želim ti puno sreće da diplomiraš i da to bude uspješno te da se uspješno predstaviš na tržištu rada.

Ines: Hvala vam puno.

Anita: Ništa. Ugodan dan ti želim.

Ines: Također želim, doviđenja.

Anita: Denja, bok.

1. UVOD

Ines: Dobro jutro draga Paula! Čujete li me dobro?

Paula: Dobro jutro Ines! Dobro Vas čujem.

Ines: Super! Za početak kako ste?

Paula: Odlično, a vi?

Ines: Dobro, bila bih i bolje kad ne bi padala kiša ha-ha. Malo mi je slabiji Internet tako da ukoliko će doći do tehničkih poteškoća, odnosno nećete me čuti, samo recite da ponovim pitanje. Ako se slažete možemo li početi?

Paula: Nema problema, meni je isto slabija veza kad pada kiša. Možemo početi.

Ines: Moje ime je Ines i studentica sam diplomskog studija, smjera Ekonomike poduzetništva. Već sam vam i rekla da je tema ovog rada poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo, stoga je krajnji cilj ovog istraživanja ispitati prepreke koje obeshrabuju mlade poduzetnike s invaliditetom te je programe podrške koji pomažu mladim poduzetnicima s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Ja sam ovaj intervju dužna snimati, kako bih mogla izraditi transkript. Tako da bih Vas ovim putem zamolila, jeste li voljni dati mi dozvolu za snimanje?

Paula: Da, da. Naravno, pristajem na snimanje.

Ines: Odlično, evo čisto da napomenem, Vaši osobni podaci u radu neće biti navedeni već će oni biti zamijenjeni pseudonimima.

Paula: Super, hvala!

2. OPIS PODUZETNIKA

Ines: Za početak mi se predstavite, koliko imate godina, spol sam tu navela, ali to nije potrebno, pa evo...

Paula: Može. Dakle, moje ime je Paula Kosi, imam 33 godine, poduzetnica sam već nešto više od tri godine. Imam, odnosno vlasnica sam obrta Do your best za privatne poduke koji se bavi osobnim i poslovnim razvojem, ali zapravo po struci sam pedagoginja i profesorica engleskog jezika.

Ines: Mhm, znači sad smo tu pokrili i taj dio s raznim formalnog obrazovanja. A recite mi jeste li možda nakon što ste završili fakultet pohađali kakve tečajeve, edukacije, imate li kakvih certifikata?

Paula: Jesam, jesam. Inače sam theta healing terapeut, dakle završila sam 4 stupnja theta healing tehnike. To je inače tehnika reprogramiranja podsvjesnog uma, i završila sam razne financijske edukacije i edukacije osobnog razvoja, i nastavljam se, naravno, educirati svakodnevno.

Ines: Da, jer život je cjeloživotno učenje, bravo. Jeste li imali kakvog možda radnog iskustva prije samog pokretanja poduzetničkog pothvata?

Paula: Pa ovako, znači ja zapravo radim od kad, ajmo reći znam za sebe, to jest nakon što sam krenula na studij uvijek sam podučavala onako sa strane, kroz nekakve studentske projekte, projekte za osobe s invaliditetom. Dosta sam znači bila aktivna i za vrijeme studija, no međutim to nije onako formalno zaposlenje bilo, nego više nekakvi projekti, sudjelovanje na projektima. Tako da, može se reći da sam imala radnog iskustva, ali ne formalnog.

Ines: Da, niste se baš zapošljavali preko ugovora, razumijem. A koji su onda vaši bili motivi za ulazak u poduzetništvo, što Vas je motiviralo?

Paula: Pa zapravo ja još od srednje škole, od kraja srednje škole ja sam onako dosta drugačija od većine ljudi, barem mislim, i nekako sam znala da ću imati nešto svoje, zato što dosta sam ovako kreativna, organizirana i to. A sam glavni motiv je bio zapravo invaliditet, jer ja sam znala da su mogućnosti zaposlenja u školi ili nekoj drugoj javnoj ustanovi zapravo, neću reći minimalne, ali su dosta onako skučene i imam onako ograničen izbor. A ovako u poduzetništvu, koliko god je nekad naporno i izazovno, imam veći spektar

mogućnosti, tako da mi je to bio glavni motiv da otvorim svoj obrt i krenem u poduzetničke vode.

Ines: Pa da, fleksibilniji ste, neovisniji ste, radite kada Vama odgovara, doma ste, ugodnije Vam je, bravo, super. Znači, koliko ste imali Vi godina kada ste pokrenuli poduzetnički pothvat?

Paula: 29, otprilike.

Ines: 29, dobro. Mislim, već ste to pitanje malo potkrijepili, ali ajde idemo i na to. Jeste li već tijekom svog obrazovanja stekli ponešto poduzetničkog znanja, poduzetničkih vještina?

Paula: Pa zapravo da, u srednjoj školi smo imali baš predmet koji se zvao poduzetništvo, jer inače sam završila Ekonomsku školu Mije Mirkovića u Rijeci prije Filozofskog fakulteta, tako da i to je bio smjeru upravni referent, tako da smo mi imali neke predmete i uredsko poslovanje i, ne znam, daktilografiju, i samo poduzetništvo i gospodarstvo, tako da sam ja već imala neka znanja recimo iz srednje škole koja su me možda, ne znam, tad u tom trenutku nisam znala, ali možda su me nesvjesno pogurali u te vode nekako.

Ines: Mhm, razumijem, super. Ja sam isto imala te predmete, tako da Vas razumijem. Uvijek mi je zanimljivo bilo poduzetništvo, pa sam zato i uzela takvu temu. Evo, idemo malo upoznati Vaše poduzeće.

3. OSNOVNE INFORMACIJE O PODUZEĆU

Ines: Vi ste pretpostavljam 100%-tni vlasnik, vjerojatno i vlasnik i direktor vašeg poduzeća.

Paula: Tako je, tako je.

Ines: U kojem je pravnom obliku registrirano poduzeće?

Paula: Dakle, to je paušalni obrt.

Ines: Super. Znači Vi ste prije 4 godine osnovali poduzeće, tako da od 2019.?

Paula: Malo manje, krajem 2019., točnije 5. prosinca 2019. je osnovan.

Ines: Super, hvala. Pa evo, dajte mi sad malo recite o vašoj djelatnosti, kojoj djelatnosti pripada vaše poduzeće, koje usluge nudite?

Paula: Može. Dakle, moram malo ispričati priču kako je tekla od početka, jer sadašnje djelatnosti nisu iste kako su bile u početku, a za sve je zapravo zaslužna cijela ova globalna situacija koja se događa. Dakle, ja sam, kao što sam rekla, po struci magistra pedagogije i magistra edukacije engleskog jezika i književnosti i moja prvotna ideja kada sam otvarala obrt je bila da držim poduke iz engleskog jezika jer sam to radila tijekom studija, dakle imala sam iskustva rada s djecom različitog uzrasta i kao pedagoginja da radionice za podrške u učenju, zato što smatram da je to nešto što djeci i mladima treba da nauče zapravo kako učiti i tako sam tu ideju prenijela na papir i predala u poslovni plan. Inače, smatram da je važno spomenuti da sam ostvarila pravo na potpore HZZ-a od mjere do karijere i tako sam otvorila obrt. No međutim došla je globalna situacija koja je došla i ja sam imala već ugovoreno sa školama prezentacije, da krenem u suradnje sa školama, da dođem prezentirati i odraditi svoje aktivnosti. Ali, kako se to sve brzo odvijalo, tako su se škole zatvorile. Bila je situacija, evo ja sam u utorak imala dogovoreno sa prvom školom prezentaciju, a u ponedjeljak su zatvorili škole, tako da je bilo jako izazovno i onda kako se sve nekako preselilo online preselila sam se i ja, ali poduke kao takve su, barem u mojem slučaju, nisu se pokazale kao održivima. I onda kako sam se pred kraj studija počela obrazovati za theta healing koji sam spomenula, to je više područje osobnog razvoja i rasta, i onda sam aktivnosti preusmjerila u tom sjeru jer sam otkrila u međuvremenu da je to moj istinski poziv zašto sam ja ovdje. Tako da su sada aktivnosti usmjerene na osobni razvoj, prvenstveno na emocije, i isto tako na profesionalni i financijski razvoj, jer sam u međuvremenu surađivala s jednom kompanijom na području financija, Smart money, ne znam dal' ste čuli za nju. Oni su inače smješteni u Sloveniji, ali djeluju i širom Balkana i njihova misija je financijska pismenost. Kako sam se ja krenula tada baviti osobnim razvojem, financije su jedan dobar dio našeg života i našeg osobnog razvoja, tako da sad imam unutar obrta i financijske usluge.

Ines: Super, odlično.

Paula: Svašta nešto.

Ines: **Baš ste dinamični, jako ste dinamični, pokrivete puno područja. Evo, pa recite mi još gdje se nalazi sjedište vašeg poduzeća?**

Paula: Dakle, sjedište se nalazi u Rukavcu, to vam je blizu Matulja, u Primorsko-goranskoj županiji.

Ines: **Znam Matulje, ali Rukavac evo ne znam. Znači, Vi ste jedina zaposlena u vašem poduzeću?**

Paula: Da, za sad. Tako da, mislim imam osobnog asistenta, ali on nije zaposlen baš u obrtu, iako mi pomaže.

Ines: **Aha, pomaže nešto?**

Paula: Da, ali manje-više sve što se tiče aktivnosti, pa čak i administracije radim sama, sve sam naučila, od upravljanja društvenih mreža, marketinga, sve sam naučila sama, tako da za sad sve još stižem, ali imam u planu uskoro krenuti i uživo raditi radionice, tako da vjerojatno ću u skorijoj budućnosti nekoga i zaposliti.

Ines: **Super. Koja je vaša vizija za poduzeće, misija, možda neki daljnji ciljevi osim što bi zaposlili još nekoga?**

Paula: Pa, vizija je svakako da proširim svoj spektar djelatnosti, iako i sad već dosta pokrivam, kao što ste rekli, područja. Zapravo, krenula bi i sa motivacijskim seminarima i motivacijskom radionicom koju sad imam, ali nešto na drugačiji način, krenula bi raditi sa poduzećima i širim se na englesko i španjolsko govorno područje.

Ines: **Odlično, bravo.**

Paula: Tako da iskoristim sve što znam, budući da sam na fakultetu sudjelovala u programu Erasmus +, tako da sam bila 5 mjeseci u Madridu i to je onako ljubav na prvi pogled i na prvi posjet, tako da planiram se vratiti tamo i zapravo i preseliti Do your best obrt.

Ines: **Znači vi planirate u Španjolsku?**

Paula: Da haha.

Ines: **Znači, ljepša je Španjolska? I meni je ljepša Španjolska. Jednom sam bila u Barceloni i ono – wow.**

Paula: Da, pa u svakom slučaju kad smo već kod prepreka za osobe s invaliditetom puno je lakše funkcionirati nego u Hrvatskoj. Mislim, ja sam dosta snalažljiva i super mi je ovdje, nebi to mijenjala nizašto, ali kad sa osjetila tamo kolko je lakše...

Ines: **Aha, mislite da vladine i ne vladine institucije bolje djeluju u odnosu na hrvatske?**

Paula: U svakom slučaju da. Mislim, ja se nisam previše stigla baviti tamo njihovim zakonima, ali recimo tamo, ono što sam uspjela izvidjeti, ja sam ovdje 100% invalid, a tamo bi bila možda 50% ili 30%, drugačije je to sve kategorizirano. Tamo sa 30%, ono što sam ja uspjela vidjeti, a to je malo – vjerujte mi, sa 30% ostvarujete već puno više prava nego ovdje sa 100%.

Ines: **Da, tu ljudi od 60% - 70% ne ostvaruju prava. Jučer sam baš imala jednu gospođu koja, nažalost, ne prima invalidninu jer ima 60% invaliditeta.**

Paula: Eto, što da Vam kažem...

Ines: **Da, nažalost je to tako.**

Paula: Ali nema veze, ja ću se preseliti tamo i onda ću uvesti polako u Hrvatsku politiku...

Ines: **Da, malo bolju politiku.**

Paula: Pa može se, zašto ne.

Ines: **Super. Znači, za sad vaše poduzeće djeluje na domaćem tržištu, a u mogućnosti planirate...?**

Paula: Da, polako se širim... Ja stvarno imam tu sreću da sam tijekom ovih tri godine surađivala sa cijelim Balkanom i šire. Čak sam imala i klijenticu iz Španjolske. Tako da, ja sam zahvalna tehnologiji i svim blagoslovima koje donosi, jer zaista mi je to puno olakšalo. Ne samo što se tiče situacije i invaliditeta, nego općenito cijele ove situacije.

Ines: **Da, bliži smo si. Znači, uglavnom je to domaće, ali i kombinirate i malo dio stranog tržišta.**

Paula: Da, tako je. Ne ograničavam se.

Ines: Super. Možete li definirati kupce, odnosno klijente koji koriste vaše usluge? Jesu to stariji ili mlađi? Koja je usluga možda najkorištenija?

Paula: Mogu, mogu. Dakle, prvo su bili učenici, jer tako sam i započela. Onda kako su se vrata otvarala sama najviše radim sa ženama. Ima nešto i muškaraca i to vam je negdje dobna skupina od 35 najviše do nekakvih 50-ak godina, iako zna se desiti i varijacija naravno, ali nekako je moja skupina od 30/35 do 50 godina i tu su najviše poduzetnice i osobe, odnosno ženi koje imaju tako neke poduzetničke sklonosti. Najviše radimo theta healing, to je onako zvijezda od usluge. To vam je inače rad na podsvjesnim uvjerenjima, emocijama i dosta je toga vezano zapravo za financije i poslovanje. Zato sam i osmislila tako mentorske programe koje će objединiti sve te zapravo stvari na kojima radimo, dakle na emocijama, na podizanju samopouzdanja, ali posebno i na tim stvarima što se tiče financija, novca općenito, ograničavajućih uvjerenja, emocionalnih blokada. U svakom slučaju, baš je onako zanimljivo.

Ines: Super, odlično. Baš odlično.

4. ISPITIVANJE PREPREKA

Ines: Evo, sad prelazimo na prepreke, pa jeste li se možda tokom pokretanja vašeg poduzetničkog pothvata susreli sa kakvim financijskim preprekama?

Paula: Pa, kako sam ja već spomenula, dakle ja sam napravila poslovni plan i imala sam potpore od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Ali, najveći problem zapravo nije bio vezan toliko za invaliditet koliko je bio vezan za ovu cijelu situaciju koja nas je snašla jer sam baš otvorila neposredno prije nego što će doći sve one restrikcije, zatvaranja i sve tako da mi je tu bilo malo zeznuto jer nisam znala kako ću se izvući jer praktički tek sam počela raditi, a već je sve stalo, a

međutim, nisam imala nikakvih financijskih poteškoća upravo zato što sam imala te potpore. Da nisam imala potpore vjerojatno bi situacija bila malo zeznutija, ali evo, uspjela sam se izvući. Prva godine je bilo zaista izazovna, ali evo, uspjela sam.

Ines: Znači, iznos koji nudi HZZ je zapravo dovoljan za pokrivanje troškova pokretanja poduzeća i daljnje poslovanje?

Paula: Pa, barem se u mojem slučaju tako pokazalo. Ja ne mogu generalizirati, plus ako će osobe se odlučiti uzeti tu mjeru, svake godine hrvatski Zavod za zapošljavanje mijenja uvjete i kako se to ostvaruje tako da ja zaista sada ne mogu govoriti da li je to dovoljno ili ne. Meni se pokazalo da je, pretpostavljam da to ima veze i sa djelatnošću koju obavljate. Tu može biti dosta šakljivo, ali ja sam se prilagodila najbolje što sam mogla i dan danas to tvrdim, tako da zaista sam imala sreće, ali i odvažnosti.

Ines: Da, svakako. Ja sam u radu kako sam pisala teoretski dio naišla na podatak da postoje znači potpore za samozapošljavanje i da se mjesečno daje 1000 kuna poduzetnicima s invaliditetom. Koristite li možda to?

Paula: Da, koristim, ali to vam je, sad ja ne znam da li je to od hrvatskog zavoda za zapošljavanje...

Ines: Ako se ne varam to je u sklopu Zavoda za zapošljavanje i ZOSI-ja.

Paula: Tako je, to se skraćeno zove ZOSI, to vam je Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Tako da vam ja te mjere koristim. Ja ne koristim više od HZZ-a, nego njihove. Znači, koristim to - tih 1000 kuna, odnosno sada bi to bilo sto i nešto eura i imam još jednu mjeru, to morat ić', dakle, na posebnu kategorizaciju, to vam je za smanjenu radnu sposobnost. Dakle, to nije da vi ste nesposobni za rad, nego vam je to naknada što su vam neke mogućnosti, ipak, na osnovu invaliditeta uskraćene. Onda ja dobivam recimo 60% prosječne plaće. Dakle, to morate ići na posebnu kategorizaciju, ispunjavate različite upitnike, razgovarate sa različitim stručnjacima. Dakle, oni moraju utvrditi koliko vi možete, koliko ne možete, što možete, a što ne možete i onda vam se donosi rješenje i onda ja na mjesečnoj bazi dakle dobivam te potpore.

Ines: Odlično. Bolje išta nego ništa, jel da?

Paula: U svakom slučaju, da, mislim što se toga tiče, stvarno je super jer recimo ne moram brinuti o nekakvim troškovima i plaćanju doprinosa. Dakle, ono što ja dobijem na osnovu invaliditeta to sve zapravo ide na ulaganje u obrt. Mislim, mogla bi ja to i potrošiti recimo i

na neke osobne troškove, ali zapravo ne trošim, osim na gorivo, jer gorivo mi isto treba da bi obavila ove neke tekuće stvari što se tiče posla. Dakle, to sve dajem ili u marketing ili u opremu ili evo sad radim nove vizitke i kemijske, sama sam napravila web, pa sam sad domenu kupila i tako neke stvari.

Ines: A što se tiče administrativnih prepreka, jeste li možda na njih naišli kad ste pokretali svoje poduzeće?

Paula: Pa zapravo, da, mislim nisu to toliko administrativne koliko su administrativne koje su povezane sa arhitektonskim barijerama. Opet se vraćam na te potpore hrvatskog Zavoda za zapošljavanje zato što sam imala dosta kratak rok za to sve ostvariti, jer vi ne smijete otvoriti obrt prije nego što vam bude odobren poslovni plan i sve ostalo. Meni se baš potrefilo da sam predala sam sve u roku jer morate i ponude i sve i hrpu papira morate predati i onda sam imala doslovno dan i pol za otvoriti obrt. Ja i dan danas ne znam kako sam to uspjela, ali nekako sam uspjela. U većini slučajeva na riječkom području su vam svugdje stepenici i onda sam ja morala opunomoćiti mamu da ide obavljati sve fizički, sve te stvari umjesto mene. Ja sam potpisivala u autu i davala sam njoj upute iz auta. Znači, sjedila sam na mobitel u autu i njoj govorila sve što treba napraviti. Tako da, nije to bilo, ne mogu reći da su to administrativne poteškoće, ali jesu vezane.

Ines: Je, jer nije prilagođena ustanova za osobe s invaliditetom.

Paula: Ne znam, prva stvar došli smo kod javnog bilježnika i tražili smo neki koji ima lift i rekli su mi, ne znam više ni kako se zvao, da ima i dođemo u zgradu i ima lift, ali lift ne radi. Tako da eto, mislim, to vam je svakodnevica osobe s invaliditetom tako da...

Ines: Znam, znam, bez brige. A kako je društvo reagiralo kad ste im rekli da bi pokrenuli vlastiti poduzetnički pothvat? Obzirom na vašu relativno mladu dob i vaš stupanj invaliditeta? Jesu li imali kakvih stereotipa možda? Jel' to možda bila kakva prepreka koja vas je kućila pa ste si vi mislili „o joj pa kak ću ja sad to...“?

Paula: Ne, mislim ja i jesam zaista drukčija od ostalih. Ja ni ne čujem što mi drugi kažu, mislim okej, mogu prihvatiti nečiji savjet i sve je to 5, ali ja se ne zamaram što će drugi reći, ja znam koje su moje mogućnosti, što mogu i ne mogu. Imam tu sreću da imam podršku svoje obitelji, na čemu još i 2 starija brata i zaista uskaču svi kad treba negdje prevesti i nešto tako. A za ove ostale i naravno, kolege su me podržale sa fakulteta i prijatelji zato što me znaju, i znaju da ću ja napraviti bilo šta. Evo, pred godinu i nešto sam si sama organizirala put na poslovnu konferenciju u Zlatibor. Tako da, išla sam 3 dana na poslovnu konferenciju vezanu za financijsku pismenost. Dakle ja, ja sam takva, ja ako vidim da imamo financijske i ostale mogućnosti da ću napraviti nešto, ja ću to napraviti i gotovo. Tako da ja se ne zamaram previše što će drugi reći.

Ines: Znači, nije bilo nikakvih prepreka što se tiče stereotipa?

Paula: Pa ne, ali kad sam počela raditi, jer sam u početku radila za općinu Matulji na jednom projektu kao profesorica engleskog jezika kod djece nikad nisam osjetila nekakve predrasude ili nešto, ali su roditelji znali biti onako iznenađeni pozitivno, zapravo šokirani jer nisu očekivali da ja predajem engleski. Tako da jedino to, ali to ne mogu čak uzeti kao predrasudu, već više kao pozitivni šok. Nisu navikli.

Ines: Super. A koliko ste bili informirani o samim poticajima vladinih i nevladinih institucija? Dal Vam je to bila kakva prepreka jer niste dovoljno znali?

Paula: Ne, ja inače sam osoba koja funkcionira ovako – ja kad dobijem neku ideju, ja ću ić' istražiti, ali neću ić' se pretrpavat informacijama, nego ću ić' ciljno. Možda sam mogla iskoristiti puno više jer sam recimo tek kasnije saznala da se mogu ostvariti još neka dodatna sredstva u okviru te mjere baš vezan uz invaliditet, ali zaista mi nije trebalo i ja sam osoba koja neće iskoristiti, pod navodnicima, svoj invaliditet ako nije nužno, a što se tiče ostalih informacija – ne, ja kad nešto odlučim, neke osnovne korak koji trebam napraviti i onda zapravo učim u hodu. Zato što smatram da ako se odmah u startu bombardiram svim informacijama koje su mi dostupne, vrlo često iz osobnog iskustva i iz iskustva mojih klijenata, to zna paralizira osobu. I onda ne napravi niti onaj prvi korak koji zapravo treba napraviti.

Ines: Da, jer ima puno informacija u glavi, ni sama ne zna što bi.

Paula: Tako je, tako je. Tako da smatram da se treba informirati, naravno nećeš ići skakati odmah u nešto, a da baš ništa ne znaš, ali treba i dozirati informacije.

Ines: **Da, suziti krug i uzeti ono baš što je za Vas potrebno.**

Paula: Tako je.

Ines: **A je li Vam možda manjak radnog iskustva predstavljao kakvu prepreku prilikom pokretanja poduzetničkih pothvata?**

Paula: Pa zapravo ne, ne, jer, ne znam, ja kad sam dobila tu ideju i kako sam već imala, dakle ja nisam imala formalnog iskustva, ali evo ja od svoje 22., tako nešto, 23. godine, dakle, ja već 10 godina imam iskustva rada s ljudima, tako da zaista, bez obzira što to nije onako formalno iskustvu da mi se bilježi kao radni staž i da imam neki ugovor, dakle ja sam imala iskustvo i ja sam ono, znala sam, imam puno povjerenja u svoje sposobnosti i sve ono što sam naučila, jer ja kad nešto naučim, ja to automatski primjenjujem i zato ono što sada prezentiram svojim klijentima i potencijalnim klijentima zapravo ja njima predstavljam svoj svakodnevni život.

Ines: **Mhm, odlično. Da su barem svi ustrajni tako kao vi. A što se tiče invaliditeta, je li vam invaliditet i vaša vrsta invaliditeta predstavljala kakvih prepreka u poslovanju, osim toga što ste morali angažirati mamu da vam sve te dokumente odnese na HZZ?**

Paula: Pa zapravo ja sam si tak koncipirala, možda nekima da, ali ja sam si tako koncipirala radno mjesto. Trenutno radim od kuće i to sve. Ja sam si koncipirala, tako da zaista nemam nikakvih poteškoća, okej, nekih stvari možda mi treba više vremena i malo me, inače sam u glavi onako ja bi to sve brzo odmah da se riješi, a nekad fizička razina ne ide baš tako, ali u suštini i moje usluge su takvi da ako mi invaliditet i zasmeta u nekom trenutku, ja mogu praktički raditi iz kreveta, jer meni recimo za jedan theta healing tretman nije potrebno ništa drugo nego moj glas i mobitel. Tako da zaista evo imam tu sreću da mi je korona pomogla osmisliti aktivnosti koje zapravo mogu raditi na bilo kojem kraju svijeta u bilo kakvim mogućnostima. Recimo, nedavno sam imala prehladu i nekakav zdravstveni izazov sa kukom, to je baš vezano za invaliditet, ali nitko nije primijetio da imam, osim što sam pričala da ljudima pokažem da se može funkcionirati i u tim uvjetima, ali nitko od mojih klijenata nije primijetio da se ja susrećem s tim jer su mi aktivnosti tako posložene da nema potrebe.

Ines: **Aha, odlično. Super. Bravo. A osim ovih prepreka koje smo navele, jeste li se možda susreli sa još kojima da ih nismo navele?**

Paula: Pa ne, mislim što se tiče općenito prepreka to su najveće prepreke one koje si mi stvorimo u umu, jer sve drugo se može, ja sam vam spominjala onu konferenciju na Zlatiboru i u tom trenutku recimo se poklopilo da nisam imala podršku asistenta jer nešto nije se moglo izrealizirati. Znači, ja sam doslovno angažirala taksi službu i otišla i obavila sve kako treba. Zapravo, kad ste osoba s invaliditetom samo morate imati jako dobru organizaciju i jak mentalni sklop. Ovo drugo, onda barijere se same miču.

Ines: **Odlično, super. A sad prelazimo na programe podrške.**

5. PROGRAMI PODRŠKE

Ines: **Pa, mislim, već ste mi naveli da ste bili podosta informirani, ali ajde idemo još da to napišem u transkriptu. Koliko ste zapravo bili informirani o samim programima podrške koji se nude poduzetnicima s invaliditetom?**

Paula: Zapravo, nisam se ja ciljano informirala o tome, nego sam vam ja do tih informacija došla na jednom susretu. Ja još uvijek volontiram u Uredu za studente s invaliditetom i dosta sam aktivna na tim nekim ciljanim događanjima gdje mislim da mogu doprinijeti svojim iskustvom i onda sam sreća bivšu defektologinju, odnosno profesora rehabilitatora, kako se to kaže sada. Ona me informirala o tome zato što ona radi u riječkoj podružnici ZOSI-ja, i onda sam saznala koje su sve mogućnosti iz prve ruke zapravo. I mislim da je to najbolji način informiranja. Dobijete direktno od osobe koja je u tome, jer ovako tražiti po internetu, to je dobra stvar da zagrebete ali internet vam oduzme puno vremena...

Ines: **Puno vremena potrošite na traženje informacija, a na kraju su dosta sažete, jel da? A gospođa vam je vjerojatno rekla puno detaljnije.**

Paula: Direktno ono što si tiče mene, tako da uvijek bi savjetovala ako imaju mogućnost da pitaju osobu s invaliditetom. Ja sam nakon što sam se zaposlila puno, puno svojih, ajmo

reći tako kolega po dijagnozi ili s drugim dijagnozama, kako su čuli, jel', da sam se samozaposlila, da imam obrt, onda su me znali kontaktirati za neke informacije pa sam ja onda isto tako prosljedila neke kontakt informacije koje sam imala i mislim da je to u našem slučaju kad je riječ o invaliditetu, puno puno bolji način informiranja nego društvene mreže i internet jer vam olakšava stvar.

Ines: Razumijem. Što se tiče programa podrške s aspekta edukacija, savjeta, pomoći prilikom pokretanja poslovanja. Jeste li to možda iskoristili?

Paula: Ne, zato što sam ja išla specifično. I to je jedna zanimljiva priča. Ja vam ne volim zapravo stavljat invaliditet u prvi plan i zato vam ja rijetko kad zapravo idem ciljano informirati se o tome što imam pravo kao osoba s invaliditetom. Možda bi to trebalo promijeniti, možda bi bilo lakše, nemam pojma, zaista, ali nikad ne stavljam to u prvi plan. Možda zato i ne znam neke stvari, ja sam do ključnih informacija došlo preko osobe kod koje sam išla na edukacije za theta healing, dakle kod moje učiteljice, zato što je ona bila prva osoba u Hrvatskoj, čini mi se davnih dana još, koja je otvorila obrt preko mjera, recimo za zapošljavanje, odnosno samozapošljavanje. Tako da sa ja išla se informirati, išla sam na njihove radionice, ali kao zdrava, pod navodnicima osoba, znači nisam se išla ciljano informirati kao osoba s invaliditetom...

Ines: Da, to nije bio kao nekakvi program, nego već za sve poduzetnike i one koji to žele postati da im se pomogne.

Paula: I mislim tako ja inače postupam, ako kasnije u priči, jel, kad me osoba vidi, kad priča sa mnom, ako mi kaže neku informaciju koja se odnosi na invaliditet, a mogla bi možda dobro doći u tom slučaju idem vidjet šta o čemu se radi, kako mi može pomoći, ali nikad ne idem zapravo s invaliditetom u prvom planu.

Ines: Odlično, a osim HZZ-ovih potpora, jeste li koristili kakve druge financijske programe podrške tipa zajmovi, krediti, možda kakva sredstva iz EU fondova?

Paula: Ne, iako mi EU fondovi često u zadnje vrijeme zvone, ne toliko zato što mi je potrebna financijsku podrška, nego jednostavno želim napraviti nekakav projekt koji bi bio možda dostupniji većem broju ljudi, jer želim služiti većem broju ljudi, tako da možda dobijem financijska sredstva, a da polaznicima bude besplatno ili tako nešto u tom smislu.

Ines: Znači, imate u vidu.

Paula: Da.

Ines: Super. Znači onda ovo pitanje o korištenju programa podrške ne trebam pitati jer ste rekli da niste iskoristili, ali planirate?

Paula: A da, vidjet ćemo što donosi budućnost..

Ines: Odlično. A jeste li se možda susreli s odbijenim zahtjevima za programe podrške?

Paula: Ne, ne, zato što kažem zaista idem ciljano, educiram se zaista na svim područjima, čak sam puno, puno svojih kolega, čak i ne znam, recimo, surađivala sam sa svojom kozmetičarkom koja je iste mjere koristila, a ja sam joj u okviru svojih aktivnosti i edukacije znači pomogla da napiše poslovni plan, tako da...

Ines: Odlično, svima od koristi.

Paula: Jer zaista ono što negdje naučim i prođem neko iskustvo, zaista nastojim pomoći i drugim ljudima da naprave to isto, ako ne još i bolje.

Ines: To je super da niste onak sebični i da samo držite informacije za sebe. Odlično.

Paula: Ne, pa nema smisla.

Ines: Odlično. Jeste li u konačnici zadovoljni pruženim programima podrške ili smatrate da tu postoje kakva daljnja poboljšanja?

Paula: Ja sam zadovoljna. Sad, dal' sam ja sve istražila trenutno - to ne znam, vjerojatno nisam i kažem nastojat ću u budućnosti istražiti, pogotovo Europske fondove. To mi je sad nekako, baš mi je zazvonilo jer sam se trenutno bavila webom i sad sam konačno to završila. Tako da ću se sad ciljano pozabaviti europskim fondovima, zato što i tražim i mogućnost suradnje sa Španjolskom, ono što smo pričali. Tako da ja sam zadovoljna i ono što bi zapravo nekako preporučila, ako budu ljudi, pogotovo osobe s invaliditetom, čitali vaš rad i vjerujem i nadam se da hoće, zaista bi im od srca preporučila da se usude zapravo i da kopaju samim sebi i da ne odustaju jer ima puno puno, koliko god je situacija možda kod

nas na Balkanu drugačije nego što je možda u Španjolskoj, koju sam spomenula, a može se, može se i u teškim situacijama, čak i u težim stupnjevima invaliditeta nego što ga ja imam, jer ja imam cerebralnu 100%, ali pokretna sam dosta i mogu, ali čak i oni koji imaju govorne teškoće i, ne znam, puno više toga nego ja danas mogu iskoristiti i modernu tehnologiju i znači sve-sve mogu iskoristiti za svoje dobro i ući u svijet poduzetništva i to bi mi preporučila zato što će im to pomoći i u fizičkom zdravlju i u emocionalnom i u mentalnom, tako da zaista ono, preporuke...

Ines: Hvala! Evo, tu ste mi pokrili i savjete za buduće mlade poduzetnike pa to nećemo pitati, odlično, a sad prelazimo na moguća poboljšanja za poticanje politika za poduzetnike s invaliditetom.

6. MOGUĆA POBOLJŠANJA U POTICANJU PODUZETNIŠTVA OSOBA S INVALIDITETOM

Ines: Pa prema vašem mišljenju, koje je programe potrebno uvesti kako bi se unaprijedile politike podrške poduzetnika s invaliditetom?

Paula: Pa sad ne znam koliko su to programi, zapravo ono što sam pričala da planiram motivacijske govore i sve uvesti, zapravo mislim da se više treba ući u javnost s ovakvom jednom temom, da prvo osobe s invaliditetom shvate da mogu to napraviti. Kasnije će oni iskoristiti sve moguće potpore i sve što im treba - doći do toga, ali prvi korak je da se nešto promijeni i da se više priča o tome, tako da hvala Vam što radite ovaj rad, mislim da će to biti jedan veliki korak i zapravo trebalo bi se raditi na osvještavanju mogućnosti osoba s invaliditetom. Jer kad osoba s invaliditetom shvati da može, kad joj se upali ona lampica u glavi da može nešto postići na tržištu rada, onda će sve ovo drugo samo se otvoriti, kao što se meni otvorilo.

Ines: Odlično. Super, hvala. A koje je možda mjere potrebno uvesti kako bi se što više osoba uključilo, odnosno odvažilo pokrenuti poduzetnički pothvat?

Paula: Mjere, sad kao financijske ili ovako poslovne, ne znam koliko bi sad bilo pametno pričati o tome dok se ne riješe arhitektonskih barijere. Jer prije svega, ako osoba ne može ući u neku zgradu ili ako nema sanitarni čvor riješen, a treba recimo za neke stvari bit dobar dio dana, jer nije to baš onako da ćemo puknut prstima i riješit. Dobro, sad ima dosta toga online, ali nekad vam internet zaštekta ili tako nešto. Znači, trebaju su prvo riješiti arhitektonske barijere, a onda se ovo drugo sve da dalje riješiti. Jer, ako vi ne možete biti prisutni na mjestu gdje trebate biti, mislim, nemamo o čemu pričati dalje.

Ines: Da, i onda opet idete k javnom bilježniku što vam opet predstavlja trošak, a država vam ga ne pokriva, jel da?

Paula: E mislim, ja moram reći zaista što se tiče ove mjere koju sam ja iskoristila preko Zavoda za zapošljavanje, ja sam im dostavila račune, znači sve sam ja to imala negdje u poslovnom planu jer mi je, dakle, ja sam se za to ciljano informirala i osoba mi je zaista pomogla da što temeljitije poslovni plan napišem i pogotovo onaj troškovnik, tako da... Tu morate jako, jako dobro planirati, najveći benefit koji mi je donio invaliditet je zapravo vještina planiranja, jer osobe koje imaju invaliditet možda nemaju toliko razvijeno da razmišljaju unaprijed. Koliko god je to nekad opterećujuće, to jako dobro i možete predvidjeti neke stvari koje inače prosječnom čovjeku, ono, ne padaju na pamet.

7. ZAKLJUČAK INTERVJUA

Ines: Evo, došli smo do kraja intervjua, ako imate još što za reći slobodna, oprostite što sam vas prekinula.

Paula: Ne, sve u redu, ja nemam ništa više za reći. Savjete sam rekla, sve sam rekla, tako da hvala Vam još jedanput.

Ines: Ja se Vama zahvaljujem i zahvaljujem se što ste mi dali kontakte od još dva potencijalna sudionika u ovom istraživanju. Tema je podosta specifična i bilo mi je dosta teško naći ljude, tako da Vam se od srca zahvaljujem. I zahvaljujem se što ste danas došli i priključili se na Meet i što ste mi pomogli jer taj cilj se ne bi realizirao, ne bih napisala istraživački dio rada bez Vas i bez sudionika, tako da...

Paula: Drago mi je da sam Vam mogli pomoći, tako da, eto idemo zajedno napraviti nekakav boljitak za generalno društvo.

Ines: E to bi bilo dobro, ja se nadam da budemo, haha, u skorijoj budućnosti.

Paula: Evo ja se isto nadam i želim puno, puno sreće.

Ines: Ukoliko želite ja nakon što napišem rad, mogu vam dostaviti. Mislim, rad je uvijek dostupan javnosti pa ako želite uvijek možete pogledati. Evo, ja vam još jednom od srca zahvaljujem i nadam se da ćemo se imati prilike još jednom negdje susresti i podružiti.

Paula: Hvala, hvala puno. Ništa, hvala Vama, možemo biti svakako u kontaktu tako da, evo sretno dalje.

Ines: Hvala, hvala vama. Pozdrav!

Transkript 3: Jelena

1. UVOD

Jelena: Bok Ines.

Ines: Bok. Dobro jutro.

Jelena: Možemo na ti slobodno.

Ines: Može, može. Kako ste za početak?

Jelena: Pa dobro, evo.

Ines: Me čujete dobro?

Jelena: Da, da. Sve je okej.

Ines: Odlično. Možemo početi?

Jelena: Da, slobodno mi možeš govoriti ti. Nema problema,

Ines: Haha, može, potrudit ću se, al' nemojte me držati za riječ. Evo da Vam se predstavim, ja sam Ines. Studentica sam diplomskog studija, smjera Ekonomike poduzetništva i tema mog rada je poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo. Pa evo, ja bih Vas zamolila za dozvolu za snimanje jer se ovaj intervju treba snimati kako bi kasnije napravila transkript ovoga našega intervjua i napisala rezultate u konačnici istraživanja.

Jelena: Može, može. Nema problema.

Ines: Može? Hvala Vam puno. I samo evo još čisto da navedem, Vaši osobni podaci neće biti navedeni u radu već će biti zamijenjeni pseudonimima tako da po tom pitanju nema straha.

2. OPIS PODUZETNIKA

Ines: Pa evo idemo malo Vas za početak upoznati.

Jelena: Slobodno možeš mi i na ti. Jako mi je čudno kad mi pričaš na vi.

Ines: Može, evo. Reci mi malo nešto više o tebi. Pa za početak koliko imaš godina?.

Jelena: Pa evo ovaj, ja imam 38 godina. Što se tiče poslovanja, znači otvorila sam obrt prije evo ove godine će biti dvije godine.

Ines: Ahm.

Jelena: Išla sam na poticaje Zavoda za zapošljavanje i to je to. Mislim fasciniraju me ovaj jezici. Profesor sam engleskog, španjolskog i hrvatskog i u Saltu trenutno radim samo ja i imam sva ta tri tečajeva za odrasle. Eto tako. Volim putovat. Dosta sam ovako društvena tako da eto to je otprilike to. Ne znam dal te još nešto zanima posebno.

Ines: Hvala, hvala puno. Evo pa odgovorili ste mi. Znači rekli ste mi za dob, razinu formalnog obrazovanja.

Jelena: Samo si stavi snimati, znaš. Stavi si snimati ak' se ne snima.

Ines: Je, jesam već ha-ha. Ja sam vam prije već.

Jelena: Aham, jer nema oznake da se snima paa.

Ines: Pa imam aplikaciju Free Cam. Ne znam. To ja imam skinuto preko laptopa. Nisam baš tu snimala.

Jelena: Aa jer na Skype -u ti inače ako hoćeš baš snimati ovo ovdje je.

Ines: Da vidim baš da ima i tu za snimanje.

Jelena: Tu možeš snimati i to ti je sigurnije jer ti onda ostane 30 dana dostupno na samom Skype-u i možeš si onda skinuti na kompjutor ako hoćeš.

Ines: Da, da. Tak funkcionira i ta aplikacija koju imam.

Jelena: Okej, ako ti se snima. Jer ja inače kad sebi snimam nastavu, ja radim preko Skype-a, pa onda kad sebi snimam znam da mi je uvijek kužiš pa onda vidim, no nema veze.

Ines: Je, je i Zoom ima tak. Mi smo koristili tu aplikaciju kad smo radili smo vježbe u Excelu i onda smo morali snimati kak' mi to rješavamo pa smo s tim Free Cam-om snimali, zato sam ga , evo sad isto uzela.

Jelena: Evo ako ti funkcionira. Ali ako se oćeš osigurati možeš još i Skype stavili.

Ines: Imam Vam još i sastrane na mobitelu diktafon tak da ha-ha nema straha.

Jelena: Aha, okej. Oprosti što sam te prekinula.

Ines: Nema problema. Što se tiče tečajeva, jeste li možda pohađali kakve edukacije imate li kakvih certifikata?

Jelena: Naravno, naravno. Što se tiče toga, ja sam završila Filozofski fakultet, ovaj u Rijeci, nastavnički smjer – hrvatski, engleski jezik. I još sam znači dodatno, budući da nisam bila u mogućnosti ići studirati u Zagreb španjolski jer tada nije bilo mogućnosti. Znači osobna asistencija, nije nitko iz obitelji mogao dati otkaz da bi živio tamo sa mnom. Onda sam se u Španjolskoj obrazovala po pitanju znači španjolskoga. Tamo sam stekla certifikate znači završila nastavnički modul. Isto tako imam diplomu znači izvornog govornika španjolskog jezika koju sam stekla u španjolskom institutu Instituto Cervantes. To je međunarodno priznati institut koji daje diplome od ovoga znači od Ministarstva obrazovanja Španjolske. I ja imam nivo C2 položen. I još sam završila programe za profesora baš. Tako da imam brdo certifikata baš po pitanju španjolskoga i dalje se znači obrazujem, kako za španjolski tako i za sva tri jezika sama si plaćam edukacije. Jer me to sve jako interesira u uvijek želim napredovati. Tako da, nikad ono da sam završila faks i to je to.

Ines: Da, uvijek moramo nastaviti učiti, istina. Bravo, odlično. Jeste li imali kakvog radnog iskustva prije samog pokretanja poslovanja?

Jelena: Imala sam radnog iskustva u smislu volontiranja. Znači volontirala sam godinama u Klubu mladih u Rijeci održavala sam tečajeve španjolskoga. Isto tako sam radila za druge škole. Znači online nastavu, isto hrvatski za strance i engleski. I ovoga, imala sam i suradnje za prevoditeljstvo različitog tipa pa sam simultano prevodila i tako. Otprilike prije nego što sam otvorila obrt sam imala deset godina radnog iskustva.

Ines: Ahm, odlično. Super.

Jelena: Tako da mi je to super pomoglo za dalje.

Ines: Koji je zapravo bio motiv da pokrenete vlastito poduzeće?

Jelena: Paa, najviše da budem samostalna. Znači, jer kada sam radila tako za druge onda u principu sam najviše ovisila o tome da me netko negdje otpelja. I većina škola znači stranih jezika kako škola državna me uopće nije interesirala zbog toga što su većinom nepristupačne. Znači potrebna je velika organizacija da bi se nešto uopće moglo po tome pitanju izvesti, a ja sam se nekako kako bih to rekla usavršavala u smislu da vodim tečajeve za odrasle. U tome imam najviše iskustva i to me počelo jako interesirati. Tako da sam onda ovaj odlučila s vremenom da mi je sve teže i teže znači organizacijski pitati nekoga ili roditelje ili kombi organizirati da me vozi negdje da radim. Ovoga, a i Klub mladih mi je zapravo bio jedini izbor što se tiče pristupa jer ima relativno malo stepenica na ulazu. Znači ja svaki put kad sam došla tamo, morao me čekati asistent ili netko da me ovoga digne po tim stepenicama i da me ostavi dok ne odradim i da dođu po mene. Tako da mi je to s vremenom organizacijski postalo malo problematično i kako sam počela imati sve više i više iskustva u online podučavanju ovoga jednostavno sam prešla na online. 2020 kada je došao COVID i u Klubu mladih je tako bilo. I onda sam se osamostalila. Ali najviše sam zapravo se zaposlila, odnosno samo zaposlila da si riješim pitanje posla općenito. Jer kada radite negdje znači za neke škole većinom imate volonterski ugovor ili ugovor o djelu. Znači rijetko tko vam nudi zapravo ugovor o radu. Tako da onda ja više nisam htjela biti u toj situaciji i htjela sam si riješiti znači to pitanje da imam normalan posao na puno radno vrijeme, da imam plaćeno zdravstveno i sve ostalo što ide ovaj. Ali najviše u principu da se osamostalim.

Ines: Da, da budete fleksibilni jel da?

Jelena: Da, i to što imam online mi pruža jako veliku mogućnost. Znači radim od kuće. To mi je jako velika ovaj olakotna okolnost zbog toga što moram znači ne moram se mučiti oko WC-a i ničeg takvog i mogu si raspored prilagoditi kako mi odgovara.

Ines: Jasno. Super. Hvala Vam.

Jelena: Pruža mi potpunu neovisnost po tom pitanju.

Ines: Da, da, jasno. Odlično. A koliko ste imali godina prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Jelena: 36.

Ines: Ahm. A jeste li možda već tokom obrazovanja, tokom fakulteta stekli ponešto poduzetničkog znanja i poduzetničkih vještina?

Jelena: Pa nisam baš tijekom fakulteta. Više kako sam se sama raspitivala o toj temi. Nakon fakulteta. Ali zapravo sam uvijek ja imala ideju, čak još i u osnovnoj školi da ću ja imati svoju školu stranih jezika. I na kraju se to ostvarilo. A što se tiče poduzetničkih nekakvih inputa ajmo to tako nazvati na samom fakultetu je to vrlo slabo.

Ines: Da, da vi nemate...

Jelena: To uopće, mislim mi smo završili za profesora. To uopće ta tema nije bila u doticaju nijednog kolegija ni ništa.

Ines: Jasno, hvala.

Jelena: Zato čak ni kako podučavati odrasle, a kamoli šta drugo. Tako da, sve u biti se moraš sam informirati.

Ines: Da. I je li vam to predstavljao kakvi problem?

Jelena: Pa u smislu mislim ja ono što sam naučila tijekom ove dvije godine još uvijek se učim po tom pitanju je da je općenito za poduzetnika nebitno sad da li je osoba s invaliditetom ili ne. Bitno je da bude informiran. To je jako bitno da on sam prati znači različita različita događanja po pitanju poduzetništva, web stranice i tako. Sve treba biti informiran jer vrlo lako ako si neiskusni može, može zbog neinformiranosti doći do problema. Znači, to ja mislim da je najbitnije. Što se tiče samog invaliditeta i poduzetništva nisam imala nikakvih prevelikih problema po tom pitanju budući da imam takve okolnosti da radim od kuće i ovoga znači nemam problema sa prostorom jer mi je sve mislim prilagođeno. Imam ured u svojoj sobi. Međutim, ono što mi je bilo problematično je kad sam išla, znači kada sam ostvarila poticaje, kada sam išla ostvariti te sve administrativne zadatke otvaranja obrta i to. To mi je bilo sve problematično zbog toga što je mama trebala uzeti slobodan dan da idemo u grad to sve obaviti. Znači i tamo sam se kao i uvijek susrela

sa neljubaznošću ovih djelatnika i sa ovim arhitektonskim barijerama. Tako da mi je to bilo vrlo vrlo problematično. To je nešto što ne možeš sam, a nema fleksibilnosti da se te stvari mogu obaviti online. Dio može, ali dobar dio se mora fizički. Znači ovoga u banku moraš ići sam, ne možeš znači to obaviti online. Moraš ići na mirovinsko i zdravstveno se to upisati. Tako da mi je to bilo dosta teško po tom pitanju. Tu bi po meni trebalo biti malo više fleksibilnosti.

Ines: To je i gospođa Paula navela. Znači i ona je bila u autu i sa mamom je razgovarala na mobitel: mama daj sad to, mama daj sad to.

Jelena: Da, da, da to je vrlo problematično jer i sami recimo meni je bio problem ja se nisam mogla potpisati znači u mirovinskom je to bilo jer nisam imala adekvatan stol jer su svi bili visoki. Znači kako su im tamo ovi pultovi na šalterima i znači ja nisam mogla doseći jednostavno iz kolica nije ista visina, jednostavno niža su kolica. I uglavnom kad sam pitala da li imaju mislim neki stol da mogu potpisati ili barem neku nešto neku fasciklu da dobijem da si stavim da mogu to ovaj obaviti. I bili su iznimno neljubazni i rekli su pa kao šta vi mislite pa nemamo kakvi stol. I onda sam ja išla sama tražiti. I ovaj ono što bih još istaknula, što se tiče ovih javnih službi kada dođete negdje u banku ili bilo gdje u bilo koju javnu ustanovu ono što sam primijetila i što još uvijek primjećujem. Znači ja dolazim tamo kao potpuno zdrava mentalna osoba poslovno sposobna i sve i oni se obraćaju mojoj pratnji. A ja sam vlasnik, a ja sam vlasnik znači firme koja je došla otvoriti firmu i ovaj osim toga čak nisu toliko ni kako da kažem fleksibilni da bi se ustali pa pogledali tko te nešto pita, već iz sjedećeg položaja ti se obraćaju. I onda naravno ja ništa ne čujem jer ne mogu doći do pulta da vidim što mi netko govori. Mislim tako neke stvari. To su neke stvari na kojima bi zaista trebalo poraditi i koje nažalost su još uvijek veoma prisutne iako mi mislimo da ne. Ali u stvarnosti nije baš tako kao što mi mislimo. A zapravo je vrlo malo potrebno mislim da se to promjeni. To je žalosno da to ovisi o dobroj volji nekog djelatnika, odnosno pojedinca kako ćeš ti uspjeti nešto obaviti.

Ines: Istina

Jelena: Mislim to je jako žalosno u biti.

Ines: Sad ste već malo vi meni naveli administrativnih prepreka. Malo smo se ubrzali, ali evo dajte mi sad malo o Vašem poduzeću.

Jelena: Ahm.

3. OSNOVNE INFORMACIJE O PODUZEĆU

Ines: Pa evo, već ste mi naveli Vi ste 100% vlasnik poduzeća, vlasnik ste i direktor i jedina ste zaposlena.

Jelena: Da, trenutno je to tako, da.

Ines: A u kojem je pravnom obliku registrirano Vaše poduzeće?

Jelena: Kako mislite? Imam obrt.

Ines: Je li to paušalni obrt?

Jelena: Paušalni obrt imam, da.

Ines: Ahm, koja je godina osnivanja poduzeća?

Jelena: Ove godine će biti točno dvije godine. Dakle, 2021.

Ines: Ahm, odlično. I bi li sad mi mogli bi malo onak opisati, odnosno kojoj djelatnosti pripada vaše poduzeće i možete li malo opisati usluge koje nudite?

Jelena: Naravno. Znači ja se bavim znači podučavanjem. To je djelatnost ostalo obrazovanje i podučavanje. I dakle nudimo tečajeve za odrasle, znači engleskog, španjolskog i hrvatskog jezika za strance. Dakle, to su grupni i individualni tečajevi, i jedno i drugo znači. I još uz to nudimo, i znači to se zove znači ostali pomoćni poslovni u obrazovanju, odnosno korespondencija tipa ako vas netko zove na telefon i sad vi ne znate nešto iskomunicirati na engleskom ili španjolskom ili hrvatskom. Onda sam ja tu znači da pomognem. Isto tako za službenu komunikaciju. Znači, nudimo tečajeve poslovnog engleskog i španjolskog. Isto tako, ovoga također pomoć pri sastavljanju životopisa i motivacijskog pisma na tim stranim jezicima.

Ines: Ahm, odlično.

Jelena: Eto to bi otprilike bilo to. I to je isključivo za odrasle.

Ines: A gdje se nalazi lokacija samog poduzeća?

Jelena: Znači lokacija je na Cerniku, Cerniški 26. To spada pod općinu Dražice. To je dakle moj moja privatna kuća u kojoj ja živim.

Ines: Ahm, razumijem.

Jelena: I unutar nje imam svoj ured iz kojeg radim.

Ines: Jasno. Koja je misija Vašeg poduzeća, vizija i možda neki daljnji ciljevi?

Jelena: Pa ovako što se tiče same misije uvijek je kao što sam bila u jednoj prigodni napisala na internetu na društvenim mrežama zapravo uvijek je cilj slušati glas učenika, odnosno radi se na tečaju ono što...Dakle, ima postoji kurikulum koji ja pratim u skladu sa Europskim okvirom za jezike i sve je to u redu. Međutim, ono što ja želim postići je nekakva kompetentnost s njihove strane, znači da oni budu kompetentni, znači da se radi ono što njima treba. Ne ono što meni ulazi ili ne ulazi u neki nivo. Naravno, to je sve u okvirima, ali da sve to nekako bude komunikacija ili stvari neke koje njima trebaju za stvarni život. Tako da je to nekakav cilj. I da sve znači bude jako vizualno, zanimljivo jer pošto radimo online uvijek koristim i određene platforme da nastava bude zanimljivija. Ne znam, slušamo recimo učimo putem pjesama. Pa onda oni odabiru pjesme koje žele slušati i onda na taj način učimo jezik. Pa onda ne znam, dovodim izvorne govornike pa tako znači učimo o kulturi i na taj način znači mogu i komunicirati na jeziku koji uče i naučiti nešto o kulturi. Onda, raspravljamo o filmovima i tako neke ovaj stvari. Tako da u nekoj budućnosti bi svakako voljela se malo orijentirati i na strano tržište zbog toga što jednostavno mi hrvatski nije potreban kao posrednički jezik pa bi htjela probati poučavati španjolske govornike ili engleske. To bi mi onako bio jedan izazov za budućnost.

Ines: Super, bravo. Znači to Vam je sad neki daljnji cilj da se proširite na strano tržište. Možete li mi reći postoji li više na domaćem ili pak stranom tržištu?

Jelena: Da, cilj mi je da se želim znači ustaliti na hrvatskom tržištu malo pomalo i onda s vremenom nekako ostvarivati i suradnje iz inozemstva.

Ines: Ahm, odlično. Samo malo. Aa znači sad Vi poslujete primarno na domaćem tržištu za Hrvate?

Jelena: Tako je. Budući da sam još uvijek u početku mislim da sam po tom pitanju vrlo realna i malo uzorno za očekivati da za nekoga tko je tek počeo, a nitko te još vani ne zna da ćeš ti sad krenuti odmah. Treba se prvo konsolidirati na tržištu s kojeg jesi i onda krenuti dalje. To ne znači da nisi ambiciozan nego zapravo...

Ines: Da, realan si, ali i racionalan.

Jelena: Racionalan, da.

Ines: Istina. A možete li definirati kupce kojima nudite svoje usluge, što najviše oni traže od Vas i tako?

Jelena: Ovako, tu moramo jako ih moram spuštati na zemlju što se tiče očekivanja, ali to nije samo u slučaju ove škole jezika nego općenito kako pričam sa kolegama jer danas svi bi htjeli pričati na nekom jeziku, a da preskoče. Znači ne poštuje se baš proces učenja jezika i onda po tom pitanju moram malo ovaj postaviti ja s moje strane realne ciljeve da i oni malo shvate da to nije baš tako da ćeš u mjesec dana naučiti pričati neki jezik kao što neki ljudi očekuju. Ali, u biti najviše, ono što me najviše traže su komunikacijske vještine.

Ines: Odlično, hvala i sad možemo prijeći na dio sa ispitivanjem prepreka. Vi ste mi administrativne prepreke već rekli, a možete li mi reći jeste li možda prilikom pokretanja

Jelena: Ahm.

4. ISPITIVANJE PREPREKA

Ines: Vi ste mi administrativne prepreke već rekli, a možete li mi reći jeste li se možda tijekom pokretanja poduzetničkog pothvata susreli sa financijskim preprekama?

Jelena: Pa nisam se susrela sa financijskim preprekama mislim u smislu da jako pazim što radim štedim novac. Po tom pitanju sam vrlo racionalna, ali zbog toga što uvijek imam plan. Uvijek unaprijed znam što ću i koliko potrošiti i zbog toga nemam još uvijek financijskih poteškoća. No, međutim da nisam išla na poticaje za samozapošljavanje bih vjerojatno imala i teže bih se odlučila na tako nešto. Ovoga, dakle vrlo je bitno sve planski raditi jer što se ovoga posla tiče znači nikada ne znaš, nemaš nekakva fiksna primanja u smislu da ti je svaki mjesec isto jer nikad ne znaš koliko će ti ljudi biti. Zarađuješ onoliko koliko imaš ljudi. I znači neki ljudi znači ostanu, neki ne, to je sve vrlo promjenjivo. Tako da je različito od mjeseca od mjeseca. Tako da u biti da ne štedim novac i da nisam racionalna po pitanju toga imala bih financijskih poteškoća sigurno. Jer u nekom mjesecu možda zaradim tek toliko da...tipa ljeti kad baš nema posla za škole jezik općenito tu je vrlo mislim komplicirano jer se samo zaradi tek toliko da se plati troškovi poslovanja. Dakle, doprinosi knjigovodstvo i ostalo što treba. Tako da mora čovjek biti spreman pogotovo na početku što se tiče novaca da ima realna očekivanja i da ne očekuje neku...

Ines: Sad mi je malo prekinulo. Ne znam da li se čujemo.

Jelena: Kažem ovaj da u početku osoba kada nešto otvara svoje da zapravo mora imati vrlo realna očekivanja i ne očekivati neku zaradu jer dosta puta se desi da zaradiš samo da pokriješ nešto, svoje troškove. To je jednostavno tako u početku. Onda s vremenom kako se posao malo ustali kako više ljudi sazna za tebe za tvoje poslovanje onda nekako se sve to malo više...Kažu da su prve tri godine najteže. Tako da sam ja još uvijek u nekom početku, ali kažem imala bih većih financijskih poteškoća da nisam racionalna i da imam neka velika očekivanja što se tiče moje zarade i da nisam išla na poticaje. Onda bi mi bilo znatno teže. Ali naravno i taj novac se isto s vremenom potroši tako da mislim uvijek treba unaprijed planirati takvo što.

Ines: Hvala puno. A što se tiče društva, jeste li možda imali kakvih stereotipa od strane društva? Kako Vas je društvo, kako je društvo zapravo reagiralo kad ste im Vi rekli....?

Jelena: Da, ja tijekom cijelog svog obrazovanja i općenito postojanja kako ja valjda imam takav stav da je moj invaliditet samo jedna od mojih karakteristika, to mi nije glavna karakteristika, to mi je najvidljivija karakteristika fizička. Međutim, imam ih još masu kao i svaki drugi čovjek. Tako da ja iskreno nikada nisam osjećaju nekakvu stigmatu ili nekakve predrasude od strane okoline. Dapače, ja sam i u obitelji imala ovaj podršku i mislim da je to jako bitno općenito za osobe s invaliditetom da imaju podršku. Znači, prvo da sami sebi u glavi raščiste neke stvari...da ti je invaliditet okolnost, ali ona te ne definira ako ti njoj ne dopustiš da te definira. I tu mislim da je jako bitan odgoj jer puno roditelja se prezaštitnički odnosi prema osobama s invaliditetom i samim time nisu samostalne te osobe. Što se tiče, ne mislim sad iznimno na fizičku samostalnost, nego mislim na jednostavno na mogućnost samostalnog donošenja odluka. Tako da tu mislim da je ključ. Prvo počinje sve od odgoja, znači dalje onda se to prenosi na tvoj stav koji ti imaš prema samom sebi i onda jednostavno to prema mojem iskustvu. Ja sam imala iskustvo da kako ti doživljavaš samog sebe, odnosno da kako ja doživljavam samu sebe da me takvu doživljava i okolina. Znači ja sam uvijek i dok sam radila u Klubu mladih i tako uvijek sam to osjećala i mislim da je to još i dalje tako da ljudi zapravo da njima nije bitno to što ja ne mogu hodati zato što ja oko toga ne radim neki problem. Znači meni nikada nije bio u nastavi problem ako ja nešto ne mogu napisati na ploču da njima kažem da oni napišu...nego od toga napravim aktivnost. Sad smo se opet mali izgubili bili, jesi me čula sada?

Ines: Da, da, čula sam Vas.

Jelena: Tako da što se mene tiče ja sam osjećala ovaj podršku uvijek i nadam se da će tako i ostati jer ja nekako mislim da u ovome što ja radim da nisu toliko bitne moje okolnosti nego ono kako ja to prenosim ono što znam i da li znam svoj posao raditi.

Ines: Odlično.

Jelena: Tako da to bi bilo to.

Ines: **Odlično. Znači niste imali stereotipa od strane društva jedino od...**

Jelena: Ja osobno to nisam osjetila. Sad ja ne znam da li je netko meni iza leđa amo tamo govorio, ali kažem ja na svojoj koži to osjetila nisam.

Ines: **Odlično, super. A koliko ste zapravo bili informirani o samim poticajima koje nude vladine i nevladine institucije prije nego što ste pokrenuli poduzetnički pothvat i prilikom?**

Jelena: Da, što se tiče toga što sam prije navela tu sam se isključivo morala sama informirati. Znači, najčešće je to bilo tako da bih pitala nekoga tko je već nešto otvorio pa mi onda kažu svoja iskustva i što sve treba i tako jer dosta šturo se sve to predstavlja na webovima od Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje i to tako da jednostavno to nije bitno tako da to nije dovoljno, to sam htjela reći a ne bitno. I onda jednostavno tako moraš tražiti druge kanale, odnosno ljude koji već imaju iskustva u tome da te informiraju. Evo to je bio moj slučaj. Znači konkretno mi je najviše pomogla jedna kolegica koja ima isto školu jezika. Znači, potpuno nam je ista djelatnost i sve i ona me u biti najviše uputila u to koji korak šta po tom pitanju moram napraviti. Jer si dosta zbunjen, prepušten sam sebi i onda ovoga si u panici da nešto ne napraviš kako valja i tako. I onda budući da sam prošla to iskustvo i znam kako je u početku imaš brdo informacija i svatko ti priča svoju priču i od pet ljudi pet ljudi ti kaže pet različitih verzija...

Ines: **I onda ne znaš ni sam što bi.**

Jelena: Da, ne znaš što bi, ne znaš kome bi se obratio i onda je u biti najbolje naći nekoga tko je takav slučaj tko ima već nešto takvo slično ili isto. To je najpouzdanije nekako. Ako nema onda u biti moljakti ljude sa Zavoda za zapošljavanje, zvati 100 puta da ti pojasne stvari jer oni su isto malo u svom svijetu po tome pitanju

Ines: **Razumijem.**

Jelena: Tako da ja sad evo recimo samo da kažem pokušavam ja isto kad me neko pita evo isto znači dati konkretnu informaciju: to trebaš tako tako i tako. Ne zbunjivati ljude jer evo ga mislim da je to dosta bitno. Je kao izgubljen si pa ja pokušavam isto kad mene netko pita mu pomoći jer znam kako je meni bilo pa pokušavam to nekako vratiti nazad.

Ines: **Pa da, a i mislim da ljudi više vjeruju tako nekoj malo bliskijoj osobi nego sad zaposlenici Zavoda. Mislim ona je stručna u tome segmentu, ali vjerujem da ljudi više vjeruju nekome tko se baš okušao u tome.**

Jelena: Ljudi koji već imaju iskustva u tome zapravo daju praktične savjete. Međutim, najgore je to što ti misliš da bi ljudi koji su zapravo za to plaćeni, odnosno u ovom konkretnom slučaju ljudi u Zavodu za zapošljavanje trebali biti informirani, oni uopće nisu informirani o tome i znači ti kako se zovu savjetnici koje ti dobiješ bi se trebali u biti tobom baviti kada ti njih nešto pitaš. No, međutim ništa u stvarnosti nije tako, samo te otpile i prosljede te dalje na sljedeću liniju i onda ti moraš...

Ines: **...čekati, čekati dok se ne spojiš opet.**

Jelena: Da. Jako su oni samo neinformirani. Mislim da je to zbog toga što se sve iznimno brzo mijenja. Tako da možda ni oni ne stignu pratiti, a plus tu su neljubazni. Pa to u kombinaciji... Općenito sa službama nisam imala dobra iskustva.

Ines: **Aham. Okej. Sad tu imam za pitanje da ispitam manjak radnog iskustva, ali Vi ste rekli da ste imali radnog iskustva pa ne vjerujem da Vam je to radilo ikakvih problema.**

Jelena: Da, da...

Ines: **Znači to nije bila prepreka, Vi ste se već uhodali...**

Jelena: Da, ja sam to namjerno tako napravila da imam radno iskustvo da budem spremna jer to je veliki korak u svim smislovima. Tako da ovaj sad mi je zapravo jako jednostavno što se tiče samog mog posla jer 10 godina iskustva u podučavanju je dosta godina tako da... A što se tiče poduzetništva tu se učim kao i svi drugi koji tek počinju tako da ništa posebno.

Ines: **Je li Vam možda invaliditet stvarao kakvih prepreka, osim tih administrativnih, prilikom samog pokretanja poduzeća? Je li Vam to možda predstavljalo kakve prepreke? Čujete li me?**

Jelena: Nisam čula ovaj prvi dio pitanja.

Ines: Je li Vam možda invaliditet stvarao kakvih prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Jelena: U kojem smislu da li mi je stvarao prepreke?

Ines: Pa da Vam je možda nekad prenaporno sjediti u kolicima po 5 ili više sati?

Jelena: Mislim posla sad zaista imam dosta i znam raditi po cijele dane, ali to je jednostavno tako. Mislim sad sam u početku i moram sama sa sobom malo još naučiti kako sad taj svoj raspored da imam neke ne znam da mi je prenatrpano ili nešto da se malo stignem odmoriti. Ono što ja osjećam, ne osjećam neke velike probleme što se tiče invaliditeta. To mi nije, ne predstavlja mi to nekakvi problem. Mislim bole me leđa kad puno sjedim, ali svakoga tko puno sjedi bi boljela tako da to ne povezujem nužno sa invaliditetom. Ono što je vezano za invaliditet je npr. kada moram raditi neke materijale što se tiče nastave ili tako nešto. To mi oduzima puno više vremena zbog motoričkih poteškoća, odnosno sporosti u pisanju nego što bi nekom drugom. Pa po tome pitanju jedino mi je možda malo teže. Međutim, nije nesavladivo jer je to nešto što je oduvijek sa mnom tako da sam već naučila. Ali, uvijek ako sam baš jako umorna i to...imam i divne učenice koje uvijek kažu pa pitaj nas mi ćemo ti pomoći tako...Pa onda ili prijateljice netko mi nekad tako zna uskočiti kad mi baš teško, ali to su rijetki slučajevi. Znači više sve radim sama.

Ines: Odlično. Super. Ima li kojih drugih prepreka, a da ih nismo naveli? Jeste li na koje druge naišli?

Jelena: Pa ne. Mislim što se tiče prepreka općenito su u mom slučaju najveće prepreke arhitektonske. Znači to je bio glavni razlog zašto sam uopće i otvorila svoje nešto. Zato što sam vidjela s vremenom da u školi, kako u državnoj tako i u nekoj školi stranih jezika ja jednostavno nema što tamo tražiti zbog tih stepenica i to. A i uvijek vam je to organizacijski komplicirano. Netko vas treba voziti, ovisni ste znači o nekome.

Ines: Da, razumijem.

Jelena: U ovome sam znači načinu podučavanju online ja pronašla kako da budem, ovaj način kako da budem potpuno neovisna. Što se tiče...samo sam htjela naglasiti da mislim da je dosta bitno, to sam već nešto prije spomenula, da se osobe s invaliditetom ne propuštaju samosažaljenju i da ne misle sad ja moram ići u tu i tu školu jer nemam drugdje mogućnost ići. Okej, ali ti iz toga možeš izvući maksimum. Znači, sve je to u glavi. Znači, danas postoje puno mogućnosti da se čovjek obrazuje i online, može se završiti fakultete. Dakle, sve je stvar volje i kapaciteta, odnosno sposobnosti. Zato mislim, zato mislim da je podrška tu najbitnija od obitelji. Ako toga nema teže je, ali opet ako si dovoljno jak u glavi možeš sam jer u principu dok ne shvatiš da se zapravo moraš osamostaliti jer neće uvijek netko biti uz tebe u bilo kojem smislu. Znači meni je ovo omogućilo da zarađujem svoj kruh i da budem financijski neovisna. Nikoga ne moram pitati kad mi nešto treba, nego sama zarađujem svoj novac kojim sama raspolažem. Tako da mislim da je to bitno da se ljudi ne prepuštaju nekakvim kako bih rekla slučaju i nekakvim sad ću ja zato što ne mogu hodati biti doma i ništa neću raditi nego uvijek se može nešto samo što je stvar kako ćeš si to postaviti u glavi.

Ines: Hvala.

5. PROGRAMI PODRŠKE

Ines: Evo i sad bi mogli prijeći na programe podrške. Pa evo ja sam Vas već zapravo i pitala koliko ste Vi bili informirani. Rekli ste da niste bili baš, nego ste sami proučavali.

Jelena: Da.

Ines: Pa sad da Vas pitam jeste li možda koristili kakve programe podrške u smislu savjeta, edukacija, možda pomoći prilikom pokretanja poslovanja?

Jelena: Što se tiče toga, nisam ništa izvan onoga što je bilo obavezno. Odnosno kada vi pokrećete svoj vlastiti posao, vi ako idete na poticaj Zavoda za zapošljavanje vi ste obavezni ići na radionicu koju oni organiziraju i tamo vas kao, daju vam informacije neke što se tiče samoga pokretanja posla, kako ide, gdje se trebete obratiti, što, koje su cifre, kako...mislim trebali bi vam pokazati kako napisati poslovni plan jer da bi ste uopće dobili poticaj morate

to napisati. Međutim, to u mojem slučaju u mojoj generaciji to nije ovaj konkretno bio slučaj. Znači, samo smo dobili općenite informacije, znači koja djelatnost koliko novaca dobije i tako. Znači nije, znači ništa konkretno određeno na tim radionicama tada bilo. Tako da mislim da bi se po tom pitanju trebalo poboljšati. Znači, kad ti dođeš na radionicu za zapošljavanje, a tebi se ne spomene kako ti trebaš napisati poslovni plan mislim da je to jako loše jer kako ti možeš znati kako napisati poslovni plan ako nikada u životu nisi to radio. Mislim... Tako da, tu su neke stvari koje bi trebalo malo ukazati da se poboljšaju.

Ines: Odlično. Sad ste me malo opet preduhitрили pa ste možda dijelom i pokrili jedno pitanje. Aa što se tiče možda programa podrške od strane Europske unije, jeste li možda i tu koristili?

Jelena: Ovo već jesu koliko ja znam iz Europske unije...

Ines: ...da povezano je HZZ-om.

Jelena: ...a ja sam pitala na početku i rečeno mi je, mislim pitala sam da li je na osnovu invaliditeta imam pravo još na nekakve poticaje što se tiče samozapošljavanja i onda mi je rečeno da ne mogu koristiti dvije mjere istodobno, odnosno da prvo mora proći razdoblje poticaja HZZ-a koje traje 2 godine i onda tek znači ako ja želim mogu tražiti neke druge ovaj poticaje. Znači ne mogu istovremeno koristiti 2 mjere. To mi je tako bilo rečeno. Tako da osim toga nisam ništa jer jednostavno nisam mogla, odnosno tako mi je rečeno da ne mogu.

Ines: Odlično, a jeste li se, možda susreli sa odbijenim kakvim programima podrške, odnosno poticajima?

Jelena: Pa ja osobno se nisam susrela zbog toga što je isključivo program na koji sam se ja prijavila je bio Zavod za zapošljavanje i tamo mi je poslovni plan prihvaćen. I nakon toga...odnosno skupila sam određeni broj bodova koji je trebao za to i nakon toga sam jednostavno administrativno mogla ići u otvaranje obrta. Tako da nikakvo odbijanje nisam doživjela, ali mogla sam doživjeti da mi poslovni plan nije bio dobar da su mi mogli odbiti to.

Ines: Jasno.

Jelena: Znači, to ide prema tome. Da nisam predala svu dokumentaciju, da mi poslovni plan nije bio dobar, da su oni vidjeli da ta ideja nije realistična i tako. Jer su kad to pišete morate vrlo precizno sve što se tiče poslovanja i financije i koji su vam ciljevi i što time želite postići i zašto i kako sve to morate precizirati točno u detalje da bi oni vas uopće prihvatili kao kandidata za samozapošljavanje.

Ines: Ahm, odlično. A u konačnici jeste li zadovoljni pruženim programima podrške ili smatrate da znači tu ima još nekih prilika za poboljšanje?

Jelena: Pa mislim da svakako ima prilika za poboljšanje zato što sada ide većinom po, znači iznosi koji se daju ideju po djelatnostima. Znači, što znači za određene djelatnosti dobijete jako puno novaca tipa 100.000,00 kn i preko toga ako imate neke strojeve i tako, dok za ove neke djelatnosti koje su recimo to tako di vam ne treba tolika ne znam kako da kažem neka nekakvi aparati dobijete manji iznos. Tako da mislim da bi malo to trebalo možda ravnopravnije ovoga

Ines:raspodijeliti

Jelena: ...ravnopravnije podijeliti po tom pitanju što se tiče, ne znam koliko u kojoj mjeri je to. Nisu mi jasni kriteriji po kojima se dodjeljuju te svote. Samo da to malo možda bi trebalo.

Ines: Razumijem. Sad mi je palo još jedno pitanje na pamet. Ja sam u radu navela da je moguće koristiti i potporu od 1000 kn mjesečno za samozapošljavanje od strane ZOSI-a za osobe sa invaliditetom pa koristite li možda tu mjeru?

Jelena: Ja ne koristim to ništa, to ne znam. Ja jedino što imam to je beneficirani radni staž. Međutim, rečeno mi je što se tiče knjigovodstva da dok mi traju poticaji da ne mogu koristiti u smislu da mi budu umanjeni doprinosi. Na to imam pravo. Međutim, kako sam još uvijek pod poticajima, dakle do 11. mjeseca ove godine ću biti, onda ne mogu to kao koristiti to da mi bude umanjeno pravo. A to za 1000 kn., to što vi navodite nisam čula stvarno. Ne znam točno na što se to odnosi. Jer ja sam prijavljena na mirovinskom i na zdravstvenom najnormalnije 8 sati. Međutim, tamo ja nisam na nikakvom Zavodu za rehabilitaciju. To nisam. I ništa mi tamo na zdravstvenome nije rečeno ovoga, jedino kažem što sam ostvarila je beneficirani radni staž. A za to sam isto morala ponovno neka rješenja o invaliditetu ganjati jer kao nije bilo važeće, što ja znam. Iako je trajni invaliditet, mislim to su apsurd, ali

dobro. Tako da ovo što vi konkretno navodite za taj Zavod za rehabilitaciju to nisam upućena.

Ines: Razumijem, jasno. Hvala Vam

6. MOGUĆA POBOLJŠANJA U POTICANJU PODUZETNIŠTVA OSOBA S INVALIDITETOM

Ines: Sad krećemo na zadnje poglavlje o mogućim poboljšanjima za poticanje poduzetništva s invaliditetom. Recite mi, prema Vašem mišljenju koje programe je potrebno uvesti kako bi se unaprijedile politike podrške poduzetnika s invaliditetom?

Jelena: Pa ja bih rekla da prvenstveno u školama dakle bi trebalo nekakve radionice i na fakultetima da se uopće ljudima otvori kao ta mogućnost da je to moguće. Jer ljudi ako ne čuju od neke stručne osobe po tom pitanju onda ne znaju. Onda samo čuju od nekoga tko je otvorio ili nešto ako nekoga poznaju. Ako ne poznaju onda niti to ne čuje, nego misle da to nije moguće jer ti imaš invaliditet pa sad ne možeš ništa. Tako da mislim da bi po tom pitanju trebalo raditi edukacije u školama i fakultetima. Baš gdje je vidljivo da su osobe s invaliditetom, baš samo ne preko udruga za osobe s invaliditetom nego baš suradnja sa školama srednjim i fakultetima od strane stručnih osoba kojih je moguće ostvariti te neke poticaje i dobiti informacije da se je moguće samozaposliti.

Ines: Odlično. Koje mjere je možda potrebno uvesti kako bi se što više osoba s invaliditetom odlučilo na pokretanje vlastiti poduzetničkog pothvata?

Jelena: Pa što se mjera tiče najprije treba krenuti od početka, a to je da se radi što više na obrazovanju osoba s invaliditetom da budu konkurentne i kompetentne na tržištu rada. Znači, prvo to i onda mjere same ne bi znala sad imenovati koje bi to bile, ali prvenstveno bih ja istaknula edukaciju. Znači, edukaciju i informiranost. Znači da postoji neka mreža između fakulteta i srednjih škola za osobe s invaliditetom gdje se njih može informirati. I dakle isto tako da postoje programi gdje im se mogu dati da recimo ekonomski fakulteti to mi je sad palo na pamet budući da unutar ekonomskog fakulteta postoji poduzetništvo. Zašto se recimo tamo ne bi organizirale neke radionice i tečajevi općenito za mlade ljude koji imaju namjeru krenuti u poduzetničke vode pa tako i za ljude s invaliditetom o tome kako, što i na koji način se to može ostvariti. Evo možda bi to bila jedna mjera, znači da se što više stručnih osoba umreži u takvu neku akciju, a ne da ostane sve na pojedincu i na njegovoj informiranosti ili neinformiranosti.

Ines: Super. Odlično. Ova ideja Vam je stvarno odlična i meni se jako sviđa ova ideja.

7. ZAKLJUČAK INTERVJUA

Ines: I evo mi smo došle do kraja intervjua.

Jelena: Da a niste me pitali ništa da li, mislim s obzirom da je to bilo tamo u onom planu pa ne znam da li je to bitno ili ne, da li u budućnosti planiram ja nekoga zaposliti.

Ines: Aha, joj da. To Vas nisam pitala.

Jelena: Ako želite mogu Vam to na to odgovoriti.

Ines: Namjeravate li?

Jelena: Da, tijekom ove dvije godine sam isto, javljali su mi se ljudi i dobivala sam ajmo to tako reći kurikulume i to sve. Znači nađu me na internetu pa mi se jave. Međutim, sada trenutačno dok sam u početku znači imam dovoljno posla za samu sebe, ali nema dovoljno financijskih sredstava za nekoga zaposliti. Tako da, još sada ne, ali u budućnosti ako se posao poveća i bude takva potreba zašto ne. Ovoga, s tim da vjerojatno ne bih otvarala nove jezike, nego bih tražila nekakvo pojačanje što se tiče stručnog kadra za ove jezike koje trenutačno imamo.

Ines: Razumijem. A i ukoliko će te se proširiti na strana tržišta onda Vam bude dobro došao još jedan pomoćnik.

Jelena: Mislim o tom po tom. To je nešto što je moguće, ali evo u nekoj budućnosti za sada još ne. Jer kažem prvenstveno je bila ideja da ja riješim sebi egzistencijalno pitanje i pitanje zapošljavanje općenito tako da sam to ostvarila i s time sam sada zadovoljna. A naravno ja kao i svi drugi želim biti konkurentna pa evo tko zna. Ako se obujam posla toliko poveća da

ja više ne mogu sve sama ili da vidim da mi treba više vremena za odmor jer raditi isto cijeli dan svaki dan nije baš.

Ines: Iscijedi te, i ovo i ono. Da, nije baš.

Jelena: Tako da, tko zna evo u budućnosti se ne zna nikad što se može dogoditi.

Ines: Super. I za kraj, imate li kakvih savjeta za buduće mlade poduzetnike s invaliditetom?

Jelena: Pa da ne odustanu, da budu uporni. Znači da si jasno zacrtaju ciljeve, da traže podršku ako je to potrebno i jednostavno da budu informirani. To općenito imam za poduzetnike savjet, a ne samo za osobe s invaliditetom, nego općenito za poduzetnike da je najbitnije informiranost. I uvijek kontrolirati što ti netko radi, bio to knjigovođa ili netko treći. Znači ti si sam odgovoran za svoje poduzeće i ako se nešto desi posljedice snosiš ti, ne knjigovođa ili netko treći. Tako da tu je jako bitno da se uvijek nadgleda što ti netko radi i da se ti ako ti netko npr. ako ti knjigovođa nešto kaže i ti u to nisi siguran da se 100 puta ta informacija provjeri. Tako da to je najbitnije da se izbjegnju nekakve poteškoće.

Ines: Super.

Jelena: Da sve bude čisto i transparentno.

Ines: Odlično. I evo mi smo došli do kraja intervjua. Ja se još jednom ispričavam na ovim malim tehničkim poteškoćama, ali uspjele smo savladati.

Jelena: Nema problema.

Ines: I ja se zahvaljujem Vama na samoj pomoći jer evo bez Vas se taj dio ne bi realizirao. Ja istraživački dio ne bih napisala jer mi je trebalo 5 sudionika istraživanja, a tema je specifična.

Jelena: Jeste našli 5 osoba?

Ines: Imam ih, da. Još trebam odraditi dva intervjua i to je onda to, nadam se da ću stići ovaj tjedan dogovoriti termine i odraditi taj dio. Ukoliko želite, naravno kad se rad finalizira, mogu Vam dati uvid u rezultate istraživanja i evo hvala vam još jednom na pomoći.

Jelena: Ma hoćeš, sigurno. Da, vjerujem, vjerujem da je teško. Ja iskreno osim Paule, osobno ne znam nikoga. Čula sam za još jednu osobnu na Matuljima koja je kao IT stručnjak i ima suvlasništvo. Znači nije ovaj, ne znam zapravo koja je vrsta poslovanja.

Ines: Za njega ne znam, znam samo za dečka kojeg mi je Paula navela.

Jelena: Ništa, meni je drago. Ako bude nekad trebao neki tečaj znate...

Ines: Naravno! Oduvijek mi se posebno dojmio španjolski jezik, tako da kad se malo odmaknem od faksa i tih obaveza, imam Vas na umu!

Jelena: Da, da možete mi se slobodno javiti. Evo imate moj kontakt pa ako nekada Vi ili netko Vaš ili tko već, slobodno mi se možete.

Ines: Može

Jelena: Možete i pratiti društvene mreže. To je sad sve nešto friško pa evo koliko god da pratitelja imam jedan mi uvijek dobro dođe više. Tako da evo ako vam se sviđa stranica možete i to. A vama sretno želim vam da uspješno diplomirate, nađete posao i voljela bih da mi javite kada rad bude objavljen i pošaljete da mogu pročitati.

Ines: Može, super. Može, ja ću Vam ga poslati. Čujemo se, to bude negdje u 7. mjesecu, tak smo se dogovorili za termin. Hvala Vam puno na sudjelovanju.

Jelena: Pa se čujemo. Pozdrav, bok. Ništa. Ugodan dan ti želim.

Ines: Pozdrav, bok! Također.

1. UVOD

Ines: Evo da Vam se još jednom predstavim, iako me već i znate. Ja sam Ines i tema mog' diplomskog rada je poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo. Cilj ovog istraživanja je ispitati prepreke s kojima se suočavaju mladi poduzetnici s invaliditetom te programe podrške, koji pomažu mladim poduzetnicima s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Intervju će trajati najviše do nekih 50-ak minuta, zapravo ovisi o Vašim odgovorima ha-ha. Evo, prije nego što počnemo s intervjuom, zamolila bih Vas za dozvolu za snimanje ovog intervjuja?

Andrej: Ahm, naravno, može.

Ines: Odlično! Kako ste?

2. OPIS PODUZETNIKA

Ines: Pa evo za početak bih Vas zamolila da se malo predstavite. Koliko imate godina?

Andrej: Ja sam Andrej i imam 34 godine. Trebam navesti i prezime?

Ines: Ahm, super! Da, zaboravila sam Vam naglasiti u radu Vaši osobni podaci neće biti navedeni, već će biti zamijenjeni pseudonimima.

Andrej: No, no oke. Može, super.

Ines: Pa evo koja je Vaša razina formalnog obrazovanja?

Andrej: Ja sam magistar ekonomije, to što ćeš ti biti, uskoro jel tako?

Ines: Super, tako je! Jeste li možda osim fakulteta pohađali kakve edukacije, tečajeve? Imate li kakvih certifikata?

Andrej: Ne, ne. Samo to, formalno obrazovanje.

Ines: Ahm...dobro, a jeste li već prije pokretanja poduzetničkog pothvata radili? Imate li kakvog radnog iskustva?

Andrej: Jesam, jesam. Radio sam razne poslove na studentski ugovor i tijekom studiranja i nakon toga, tako da ono.

Ines: Ahm, super. Što Vas je onda motiviralo da uđete u svijet poduzetništva? Koji su bili Vaši motivi?

Andrej: Pa osnovni neki motiv je prepoznavanje neke prilike na tržištu. Otvorila se jedna opcija, ovaj koju sam ja uvidio i prepoznao da bi se tu moglo nešto napraviti. Nakon toga ide neki motiv, ajmo reć' onaj samostalnosti, neovisnosti i fleksibilnosti, a na kraju i financijski. Prilika da se nešto značajnije financijski napravi. Također, htio sam iskoristiti i ostvariti sve svoje kontakte koje sam stvarao kroz školovanje i druženje.

Ines: Da, da. Jasno, a koliko ste godina imali prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Andrej: Aaam.. 28.

Ines: Odlično, a pošto ste studirali ekonomiju, vjerojatno ste već i na fakultetu stekli poduzetničkih znanja. Jel Vam to u stvari pomoglo prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Andrej: Pa više u nekom smislu kasnije. Ne u samom startu kad sam krenuo, nego kasnije kroz same kontakte osobne, koje sam stekao kroz.. ovaj studiranje i kroz svoje kolege i to. S nekim od njih i danas surađujem, tako da više u tom nekom pogledu, nego ono.. da sam sad samo zbog toga.

Ines: Ahm, jasno. Evo možemo početi sa informacijama o Vašem poduzeću.

3. OSNOVNE INFORMACIJE O PODUZEĆU

Ines: Pa jeste li Vi 100% vlasnik poduzeća, odnosno vlasnik i direktor ili ste većinski vlasnik?

Andrej: Jesam, jesam. Ja sam 100% vlasnik poduzeća, vlasnik i direktor.

Ines: Odlično, a u kojem je pravnom obliku registrirano Vaše poduzeće?

Andrej: D.o.o.

Ines: Ahm, hvala. Koje je godine osnovano poduzeće? 2018. ako se ne varam?

Andrej: Tako je, 2018.

Ines: Odlično. Možete li mi sad reći kojoj djelatnosti pripada vaše poduzeće te bi li mi mogli opisati koje usluge Vi nudite klijentima?

Andrej: Pa znači..mi se bavimo proizvodnjom stretch folije za zamatanje paleta u transportu, to nam je primarna djelatnost. Imamo vlastitu proizvodnju i radimo i neku distribuciju mimo toga. Uglavnom u sektoru tih materijala za pakiranje.

Ines: Super, hvala, a gdje se nalazi sjedište Vašeg poduzeća?

Andrej: Pa sjedište je u Turčinu, malo mjesto pored Varaždina, a proizvodnja nam je u Optujskoj ulici u Varaždinu.

Ines: Odlično, a koliko imate zaposlenih u Vašem poduzeću?

Andrej: Trenutno, tri.

Ines: Odlično, a planirate li možda još zaposliti koga?

Andrej: Da, evo upravo smo sad u nekim projektima nabavljanja novih strojeva i širenja neke djelatnosti, tako da ćemo kroz ovu godinu širiti.

Ines: Odlično, a koja je vizija i misija poduzeća te koji su Vam budući ciljevi u poslovanju?

Andrej: Pa neka misija je da su naši potencijalni.. potencijalnim partnerima i partnerima nastojimo isporučiti neki adekvatni proizvod za njihovo poslovanje, a uz to omogućili im kvalitetno rješenje u segmentu transportne ambalaže. Tako bi unaprijedili i njihovo poslovanje i donijeli im neke financijske uštede. Što se tiče vizije.. pa vizija nam je postati lider na domaćem tržištu u pogledu segmenta pakiranja, želja nam je postati prepoznatljiviji po kvalitetnim rješenjima, ali i da većina zaposlenih budu osobe s invaliditetom, to nam je ovaj.. cilj i misija.

Ines: Super. Poslujete li na domaćem ili pak stranom tržištu?

Andrej: Većinom na domaćem.

Ines: Ahm. Možete li definirati kupce, odnosno klijente koji koriste vaše usluge? Jesu li to poduzeća?

Andrej: Pa da. To su poduzeća, velika. Najčešće velika poduzeća, koja se bave proizvodnjom, distribucijom i transportom. Zapravo svi, koji imaju potrebe svoju robu zapakirati prije nekog slanja. To su naši kupci.

Ines: Super, jasno. Sada prelazimo na dio vezan uz prepreke.

Andrej: Može.

4. ISPITIVANJE PREPREKA

Ines: Jeste li možda naišli na financijske prepreke prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata, obzirom da se puno poduzetnika na samom početku sa time susreće?

Andrej: Pa financijske prepreke su najveće... ovaj, prepreke svima. Naravno da jesmo. U svakom startu je to uvijek problem. Mislim da nema.. da ovaj banke i ostale financijske institucije nemaju neke.. to jest imaju prekomplikirane neke ulazne parametre da bi se dobila financijska sredstva na početku. Ovaj...zbog nepovjerenja u mlade poduzetnike. Naravno, nemaš iskustva, nemaš nikakav portfelj prije i teško je dobit' neka financijska sredstva, tako da si u početku osuđen na vlastito financiranje. Jednostavno rečeno postavljeni su uvjeti, koje mladi poduzetnici, pogotovo s invaliditetom ne mogu zadovoljiti pa su najčešće osuđeni, eto na vlastito financiranje. Nakon pokretanja poslovanja, opet se nailazi na druge financijske zahtjeve kao što su doprinosi, razni nameti, porezi i drugi troškovi, koje je poduzeće dužno snositi.

Ines: Jasno, hvala. Što se tiče administrativnih prepreka, jeste li tu možda naišli na kakve prepreke?

Andrej: Ha-ha. Najviše je administrativnih prepreka. Da, ovaj najviše se vremena gubi na to, tako da ovaj.. zapravo k'o direktor ili neka odgovorna osoba u društvu više provodiš vremena rješavajući te administrativne stvari, nego se baviš sa svojim privatnim poslom. Gotovo svaki dan dolaze neke nove administrativne prepreke. Bilo što da želiš aplicirati na bilo koji natječaj, bilo koji program.. prvo moraš zadovoljiti sto i jednu stavku za zahtjev pa tek onda prijaviti.

Ines: A kako je društvo reagiralo kad ste im rekli da planirate pokrenuti vlastiti poduzetnički pothvat? Jesu li imali kakvih stereotipa obzirom na vašu mladu dob i invaliditet?

Andrej: Pa.. zapravo više nekih možda doma. Zato što sam ja ono.. tad radio, imao stalna primanja i znate kak to ide. Bilo je više kao taj izlazak iz te neke komfor zone u samom početku, ali ono nakon mjesec, dva tri kad se već to vidlo da funkcionira, nije, nije. No naravno na početku sam se suočio sa predrasudama od strane društva, potencijalni partneri nisu znali bi li sklopili partnerstvo sa poduzetnikom sa invaliditetom, kao i investitori. No trudom i upornošću sve se nekako poklopilo i danas moji partneri na mene više ni ne gledaju kao osobu s invaliditetom.

Ines: Amm...Vi ste već spomenuli da ste radili pa pretpostavljam da manjak radnog iskustva kod Vas nije predstavljao prepreku?

Andrej: Pa nije, imao sam nekog iskustva. Mislim ne, ne puno, ali ovaj dovoljno da počnem.

Ines: A koliko ste bili informirani o poticajima vladinih i nevladinih institucija? Je li Vam to stvaralo kakvih prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Andrej: Pa ne. Što se tiče poticaja, jedino sam bio informiran o poticajima koje daje burza za samozapošljavanje, a osim toga nisam. Pogotovo ne za poticanje osoba s invaliditetom, to sam tek kasnije otkrio te programe.

Ines: Hvala puno, a je li invaliditet stvarao kakvih prepreka prilikom osnivanja ili tijekom poslovanja vašeg poduzeća?

Andrej: Pa sad u nekakvom poslovnom smislu, ne. Više ovaj u smislu prepreke ko i inače u životu, ajmo to tak reći. Najviše ono mobilnost i te neke arhitektonske barijere, to su neke prepreke. Evo na primjer, moramo doć' danas na sastanak, kolega mora doći sa mnom. Evo to je jedna od prepreka.. ili kad idemo negdje na sastanak, ovaj uvijek trebamo najavit da smo s kolicima jer je možda prostorija na trećem katu pa da ne idemo po stepenicama, već da se oni prilagode i tako. To su neke najveće prepreke. Ovako, što se tiče posla ne. Čak se nekad to pokaže i kao prednost jer ljudi nekad ostanu pozitivno šokirani, gledaju s nekom empatijom.

Ines: Super, a osim spomenutih prepreka, jeste li se susreli i sa kojim drugim?

Andrej: Pa ono.. to su te financijske, administrativne. To su ono te neke najveće prepreke sa kojima se bore svi poduzetnici, bez obzira imaju li invaliditet ili ne. Mislim da ako krećeš u poduzetništvo već si spreman na to, odnosno i čuo si i vidio si što te čeka, a ako je tvoja ideja dobra i ak' stvarno vjeruješ u to onda znaš da to moraš riješiti da bi to mogao ostvariti.

Ines: Jasno. Evo, sad prelazimo na programe podrške.

Andrej: Može.

5. PROGRAMI PODRŠKE

Ines: Pa evo, da ponovimo pitanje. Koliko ste bili informirani o samim programima podrške koji se nude za mlade poduzetnike s invaliditetom?

Andrej: Nisam-nisam. Ja kad sam pokretao, nisam toliko proučavao u smislu nekih poticaja, nego zapravo mene je i motivirala ta opcija koju ajmo reć' zakon propisuje da poduzeća mogu, ovaj napraviti poslovnu suradnju s firmom, koja zapošljava osobe s invaliditetom. Tu postoje i određene prednosti pa primjerice ne moraju plaćat neke naknade državi na ime tih kvota za osobe s invaliditetom. To mi je bio najveći poticaj, zapravo da pokrenem firmu jer sam našao neki način na koji to može bit dobro meni, a i dobro svim drugim mojim partnerima, ali što se tiče financijskih, to nisam znao, ali sad postoje ti programi koji potiču. Postoje programi podrške koje u Hrvatskoj pruža Zavod za vještačenje, profesionalnu

rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Kroz razne programe daju poticaje poduzetnicima s invaliditetom i poduzećima, integrativnim radionicama i zaštitnim radionicama koje zapošljavaju osobe s invaliditetom. Za male poduzetnike ti poticaji najčešće se odnose na održavanje samozaposlivosti kroz sufinanciranje dijela plaće ili sufinanciranje doprinosa za zdravstveno osiguranje. Postoje i veći programi kroz koje se daju poticaju za nabavu novih strojeva i tehnologije, gradnju i proširenje poslovnih prostora no za apliciranje na iste moraju se zadovoljiti malo viši kriteriji kao što su veći broj zaposlenih osoba s invaliditetom i tako dalje, ali evo ja ih nisam koristio.

Ines: Ahm, znači onda vjerojatno niste ni koristili nekakve programe podrške koji uključuju savjetovanja, edukacije, pomoć prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata?

Andrej: Ne, ne ništa.

Ines: A što se tiče financijskih programa podrške, koji uključuju: zajmove, kredite, pozajmice... jeste li njih možda koristili?

Andrej: Nisam, nisam. Mi smo se sve financirali iz vlastitih sredstava na početku. Kasnije kad smo kupovali strojeve i to, onda smo koristili neke poticaje, a i ovaj ajmo reć' zajmove, leasing i slično, ali na početku ne.

Ines: Jasno. Onda se vjerojatno niste ni susreli sa odbijenim zahtjevima za programe podrške?

Andrej: Ne. Za sad ne.

Ines: A jeste li koristili EU programe podrške?

Andrej: Pa.. za sad nisam, iako planiramo nešto u skorijoj budućnosti. No valja napomenuti kako EU programi iziskuju jako puno dokumentacije i izvještaja što ponekad odbija poduzetnika. Mislim da su programi koje potiče EU dobri kad se već dođe do neke stabilnije faze poslovanja poduzeća pa se takvi poticaji.. žele iskoristiti za veći korak kao na primjer ekspanzija na inozemno tržište i tako dalje..

Ines: Sad kad ste bolje informirani o programima podrške koji se nude mladim poduzetnicima s invaliditetom, jeste li zadovoljni pruženim ili smatrate da postoji prilika za poboljšanje?

Andrej: Pa gledajte.. mislim da nije sve dobro koncipirano. Previše je ukalupljeno, previše je sve općenito. Mislim da u tim institucijama, koje su zadužene za osobe s invaliditetom u poduzetništvo, radi premalo osoba s invaliditetom. Ti ljudi koji tamo rade nisu baš upoznati sa načinom života osobe s invaliditetom i njihovim potrebama. Ovaj, tu onda odlazi do nekih nesrazmjera, ali ovaj mislim da iz godine u godinu ide to prema boljem. Nadam se da će bit sve bolje s vremenom.

Ines: I ja se isto nadam.

6. MOGUĆA POBOLJŠANJA U POTICANJU PODUZETNIŠTVA OSOBA S INVALIDITETOM

Ines: Prema Vašem mišljenju na koji je način moguće unaprijediti politike podrške poduzetnika s invaliditetom?

Andrej: Pa mislim da tu, ajmo reć' da se treba raditi na nekoj inkluziji, to jest da se malo više uključi u taj cijeli proces i medije i obrazovanje, odnosno obrazovne ustanove i država. Tako da se onda konačno maknu te predrasude osobama s invaliditetom jer ono, ljudi u startu imaju predrasudu da ti ne možeš napraviti neke stvari, koje ajmo reć' „zdravi“ ljudi mogu, a to nije tako. Okej, sigurno ima i u tome nekog uporišta, ali nisu sve osobe s invaliditetom da ne mogu obaviti neke stvari. Ne treba na taj način gledat, mislim da je to najveći problem. A ovako što se tiče.. ako imaš ideju, ako vidiš da je to dobro, imao ti invaliditet ili nismo, nitko te ne može zaustaviti. Za početak, smatram da bi se trebale prilagoditi sve javne ustanove potrebama osoba s invaliditetom, kako bi im se osigurala za početak barem fizička pristupačnost, kao i upotreba tehnologije i alata koji olakšavaju rad i komunikaciju, a nakon toga poticati inkluzivno poduzetničko okruženje. Treba poticati suradnju s poslovnim zajednicama, medijima i obrazovnim institucijama kako bi se razbijale predrasude i stvorile mogućnosti za poduzetnike s invaliditetom. Također, potrebno je osigurati pristupačne financijske programe, subvencije, kredite ili pak stipendije koje će biti specifično usmjerene na poduzetnike s invaliditetom.

Ines: Odlično, hvala Vam, a koje je mjere potrebno uvesti kako bi se što više osoba s invaliditetom odlučio pokrenuti vlastiti poduzetnički pothvat?

Andrej: Pa možda uvođenje nekih ajmo reć' asistenata u poslu i zapošljavanju, koji će ti ajmo reć' rješavat te administrativne probleme i ono otić' do Fine kad treba otić', to su možda najveći problemi. Što se tiče drugih ovako, mislim da ne treba zapravo niti puno raditi razliku između osoba s invaliditetom i ostalih, nego se treba ponašat jednako prema svima, osim naravno tu negdje gdje si zakinut zbog nekih stvari na koje ne možeš utjecat, tu treba pomoći. Što se tiče drugih nekih u smislu nekih drugih ustupaka, to nije dobro.

Ines: Odlično, došli smo do kraja našeg intervjua.

7. ZAKLJUČAK INTERVJUA

Ines: Pa eto za kraj, imate li kakvih savjeta za buduće mlade poduzetnike s invaliditetom? Što biste im rekli, poručili?

Andrej: Pa.. kao što sam rekao, ne bih sad stavljao velik naglasak na invaliditet. Ukoliko ti želiš postati poduzetnik, nije bitno dal ti imaš invaliditet ili nemaš, bitno je da imaš dobru ideju. Ne znam, možda neki savjeti su da kroz školovanje i edukaciju, to jest evo na fakultetu da se što više uključuju u neke izvannastavne programe, one Case study pa posjete nekim poduzećima i to. Puno više ćeš toga vidjeti u praksi, nego što ćeš naučiti iz knjige, ovaj. Ne znam mi kad smo završili i kad sam došao na posao, ja nisam ni znao što je otpremnica, a što primka. To ti je najosnovniji dio, koji svaki dan koristiš. Tako da, više se posveti tome nego dal sad imaš na fakultetu iz nekog kolegija pet ili tri, ocjena je manje bitna.

Ines: Jasno, hvala Vam puno. Došli smo do kraja intervjua. Ja bih Vam se od srca zahvalila na pruženoj pomoći i što ste došli ovdje da provedemo intervjua. Bez vas se taj dio ne bi realizirala. Ukoliko želite, naravno kad se rad finalizira, mogu Vam dati uvid u rezultate istraživanja.

Andrej: Pa može, dapače.

Transkript 5: Borna

1. UVOD

Ines: Dobar dan gospodine Borna! Čujete li me dobro?

Borna: Pozdrav Ines! Sve je u redu, čujem Vas.

Ines: Super! Za početak kako ste?

Borna: Ma evo, dobro, a vi?

Ines: I ja sam dobro. Ako se slažete možemo li početi? Za početak bih Vam se predstavila.

Borna: Nema problema, slobodno, izvolite.

Ines: Moje ime je Ines i studentica sam diplomskog studija, smjera Ekonomike poduzetništva. Već sam vam i rekla da je tema ovog rada poticanje i uključivanje mladih osoba s invaliditetom u poduzetništvo, stoga je krajnji cilj ovog istraživanja ispitati prepreke koje obeshrabruju mlade poduzetnike s invaliditetom te je programe podrške koji pomažu mladim poduzetnicima s invaliditetom prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata. Ja sam ovaj intervju dužna snimati, kako bih mogla izraditi transkript. Tako da bih Vas ovim putem zamolila, jeste li voljni dati mi dozvolu za snimanje?

Borna: Da, naravno, slobodno snimate.

Ines: Odlično, da ne zaboravim naglasiti, Vaši osobni podaci u radu neće biti navedeni već će oni biti zamijenjeni pseudonimima.

Borna: Super, hvala!

2. OPIS PODUZETNIKA

Ines: Idemo sad malo Vas upoznati pa koliko imate godina?

Borna: Može. Ime mi već znate, zovem se Borna i imam 28 godina. Vlasnik sam prvog inkluzivnog fitness centra na području Primorsko-goranske županije.

Ines: Odlično, hvala. A recite mi, koja je Vaša formalna razina obrazovanja, imate li srednju stručnu spremu, višu stručnu spremu, možda kakvu titulu?

Borna: Po struci sam upravni referent, imam srednju stručnu spremu.

Ines: Odlično, hvala Vam! Osim toga, jeste li pohađali kakve tečajeve, edukacije, imate li kakvih certifikata možda?

Borna: Pored redovnog formalnog obrazovanja, neophodno je svakodnevno pratiti, informirati se, čitati, ulagati svoje vrijeme i zalaganje u svakodnevnu edukaciju, informiranje i komunikaciju s klijentima, a kako bi svoje poslovanje uskladili sa svim zakonskim obvezama koje ono nosi. Međutim, osim što se svakodnevno nastojim informirati i pospješiti svoje znanje, nisam pohađao edukacije ili tečajeve.

Ines: Hvala Vam, razumijem. Jeste li bili zaposleni prije samog pokretanja poduzetničkog pothvata te stekli radnog iskustva?

Borna: Paa...da, prije nego li sam osnovao svoju tvrtku, pravno gledano svoje trgovačko društvo, već sam imao određeno radno iskustvo u struci, ranije sam radio u jednoj Riječkoj teretani na prijemnom pultu tako da sam od samih početaka u fitness industriji, a danas nastavljam raditi u svojoj tvrtki.

Ines: Odlično. Hvala, a koji su bili Vaši motivi za ulazak u poduzetništvo, što Vas je motiviralo?

Borna: Pa gledajte...motivacija je krenula od mene samoga, kao što znate osoba sam s invaliditetom, imam cerebralnu paralizu, kojom je zahvaćena lijeva strana tijela. Neophodno mi je trenirati i održavati svoje zdravlje dobrim. Znam koliko mi je bilo teško pronaći pravo mjesto i pravu osobu koja bi se usudila raditi uz mene, pratiti me i biti mi podrška u rekao bih, ogoljavanju samoga sebe i svoga invaliditeta. Danas taj trenutak smatram dragocjenim i višedimenzionalnim za mene. Naravno motiv je bio i fleksibilnost, a pritom neovisnost, pogotovo financijska neovisnost, ali ponajviše me motivirala činjenica da ću pomoći drugima da se osjećaju bolje u vlastitom tijelu.

Ines: Odlično, hvala Vam, a koliko ste godina imali kad ste pokrenuli poduzetnički pothvat?

Borna: Poduzeće je osnovano 2019. godine, ja sam tada imao 24 godine, znači prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata bilo mi je 24 godine.

Ines: Super, Vi ste se baš vrlo mladi upustili u poduzetničke vode. Jeste li već tijekom obrazovanja stekli ponešto poduzetničkog znanja te u konačnici je li Vam pomoglo u poslovanju?

Borna: Poduzetničkog sam duha... rekao bih, imao oduvijek, na kraju krajeva i obrazovan sam u području ekonomije, poduzetništva i prava tako da, uz podršku kolege suvlasnika koji je vjerovao u zajedničku ideju vodilju.. stvoriti mjesto gdje svi mogu vježbati ravnopravno, neovisno o tome jesu li osobe s invaliditetom ili ne, danas jesam tu gdje jesam. Tako da rekao bih da mi je poduzetničko predznanje puno značilo prilikom pokretanja poduzeća.

3. OSNOVNE INFORMACIJE O PODUZEĆU

Ines: Jeste li Vi 100% vlasnik, većinski vlasnik ili direktor i vlasnik poduzeća?

Borna: Suvlasnik sam trgovačkog Društva u omjeru od 50% i direktor. Pravno gledano, tvrtkom upravljam samostalno i neograničeno.

Ines: U kojem je pravnom obliku registrirano poduzeće?

Borna: Poduzeće posluje kao jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću.

Ines: Super. Znači rekli ste da ste osnivali poduzeće 2019.?

Borna: Tako je, poduzeće je osnovano 04. prosinca 2019.

Ines: Super, hvala. Možete li mi reći malo više o vašoj djelatnosti, kojoj djelatnosti pripada vaše poduzeće, koje usluge nudite?

Borna: Naravno. Dakle tvrtka je registrirana za niz djelatnosti, ali je u javnosti najprepoznatljivija po otvaranju prvog inkluzivnog-uključivog fitness centra, koji je prostorno, sadržajno i kadrom u potpunosti prilagođen osobama sa svim vrstama i stupnjevima invaliditeta. Međutim, svoje usluge nudimo baš svim klijentima, a ne samo osobama s invaliditetom. Nudimo grupne treninge osobama s invaliditetom, posebne programe za osobe s invaliditetom.. No želja nam je uključiti baš sve i postati pozitivan primjer inkluzivnog fitness centra.

Ines: Super, odlično, a gdje se nalazi sjedište poduzeća?

Borna: U Viškovu, točnije Gornji Sroki.

Ines: Ahm, a imate li zaposlenih u poduzeću te ukoliko da, koliko?

Borna: Od ove godine nas je u timu ukupno šest. Tim se sastoji od ukupno troje stručnjaka: višeg fizioterapeuta, fitness trenera i djelatnika, koji vode prijavnice fitness centra.

Ines: Odlično, hvala Vam. Koja je misija i vizija vašeg poduzeća te koji su vam ciljevi u daljnjem poslovanju?

Borna: Paa.. kao što sam i ranije rekao cilj nam je stvoriti mjesto gdje baš mogu vježbati ravnopravno, neophodno imaju li invaliditet ili ne. Vizija nam je postati lider na području sjevernog Jadrana, a i šire, dok je misija prvenstveno usmjerena na zadovoljstvo klijenata, odnosno da svojom stručnošću doprinesemo fizičkom i psihičkom zdravlju klijenata našeg fitness centra.

Ines: Super, hvala Vam! Poslujete li na domaćem ili pak stranom tržištu?

Borna: Samo na domaćem tržištu.

Ines: Super. Možete li definirati kupce, odnosno klijente koji koriste Vaše usluge, koje usluge najviše traže? Kojoj dobnoj skupini pripadaju klijenti?

Borna: Pa zapravo.. klijenti su nam svih dobnih skupina, ali prevladava mlađa populacija. Najtraženiji su upravo grupni treninzi, ali i individualni treninzi uz posebne programe. Zapravo sve to zavisi, potražnja za našim uslugama mijenja se iz mjeseca u mjesec.

4. ISPITIVANJE PREPREKA

Ines: Evo, sad prelazimo na prepreke, pa jeste li se možda tokom pokretanja vašeg poduzetničkog pothvata susreli sa kakvim financijskim preprekama?

Borna: Vjerujem da bih se susreo da nisam iskoristio potpore koje su pružali Hrvatski zavoda za zapošljavanje i Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Međutim, dio smo i sami financirali. Htio bih samo istaknuti kao primjer drugima kako se na pametan način, poštujući sve dane rokove i procedure mogu iskoristiti raspoloživa novčana sredstva, a za svoje samozapošljavanje, kao i nova zapošljavanja u okviru projekta „Virtualne radionice“ organizatora Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom čiji smo partneri u projektu. Također, kao krunu svoga dosadašnjeg rada smatramo širenje postojećeg poslovanja, kroz nadolazeći mjesec srpanj, za dodatnih 340 m2 što će fitness centar učiniti ukupno trećim po veličini u županiji sa ukupno 570 m2. Uz nove kvadrate, dolazi i potpuno nova oprema kao i programi, financirana kreditom Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije – HAMAG – BICRO, a u sklopu financijskih instrumenata Europske unije.

Ines: Odlično. Vidim vi ste stvarno iskoristili sve prilike, a jeste li prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata naišli na administrativne prepreke?

Borna: Pa da, treba se samo u pravo vrijeme informirati. Naravno, sam proces pokretanja poduzetničkog pothvata je podosta kompleksan. Kao prepreku bih naveo rokove dane za dostavu dokumentacije, ali i opsežnost same dokumentacije, a svi znamo da su nadležne hrvatske institucije dosta spore po tom pitanju. Zapravo s tim preprekama se borimo svakodnevno, svaki dan novi zahtjevi..

Ines: Razumijem. Kako je društvo reagiralo kad su čuli da se spremate na pokretanje poduzetničkog pothvata? Jesu li imali kakvih stereotipa obzirom na Vaš invaliditet i mladu dob?

Borna: Pa gledajte.. ja sam se dosta rano upustio u poduzetništvo i bilo je svakakvih komentara, ali najbitnija mi je bila podrška moje obitelji i najboljih prijatelja. Naravno, razumljivo mi je da su ljudi shvaćali to kao velik korak za koji treba profesionalno i educirano

osoblje, ali ako nešto stvarno želiš, ništa ti ne bi smjelo biti prepreka.. Obzirom da nemam visok stupanj invaliditeta, nisam se susreo sa predrasudama s te strane, možda bi ih bilo kad bi moj invaliditet jače dolazio do izražaja. Naravno za neke stvari mi treba pomoć, ali minimalna.

Ines: Odlično, hvala Vam. Kakva je bila Vaša informiranost o poticajima vladinih i nevladinih institucija? Je li vam to stvaralo kakvih prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata jer možda niste bili dovoljno upućeni?

Borna: Jako sam znatiželjne prirode, volim se informirati, čitati, proučavati nove zakone... Tako da sam prije pokretanja pothvata detaljno proučio sve mogućnosti, koje su se onda pružale osobama s invaliditetom zajedno s kolegom te se na kraju i za neke od njih, koje sam vam već spomenuo i odlučio. Naravno, teško je doći do detaljnih informacija.. jer je, ovaj na web portalima sve to podosta šturo napisano. Zato je bolje slati mailove, pitati i na kraju se odlučiti. Proučio jesam poticaje, ali eto kažem nisam se u tom trenutku osjećao dovoljno informiran pa sam tražio pomoć osoblja, koje mi može dati detaljnije informacije o samim poticajima.

Ines: Razumijem. Već ste ranije spomenuli da ste radili u jednoj teretani na prijemnom pultu pa vjerujem da Vam manjak radnog iskustva nije predstavljao nikakvih prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata? Ili?

Borna: Apsolutno nije.. to mi je zapravo, ovaj pomoglo jer sam u prošlom radnom mjestu izgradio poprilično lijep odnos s klijentima, tako da su neki odlučili postati naši klijenti. Također, uvidio sam koje bih prakse htio provoditi u svom poduzeću, a koje ne bih. Tako da... da, svakako je pomoglo. Svakome bih prije pokretanja pothvata preporučio da skupi radnog iskustva, stekne kontakte, neke veze i tek se onda upusti u poduzetništvo. Biti poduzetnik nije lako, kao ni voditi poduzeće zato radnog iskustva nikad dosta.

Ines: Slažem se u potpunosti sa svime što ste rekli! Je li Vam invaliditet predstavljao kakvih prepreka prilikom pokretanja poduzetničkog pothvata ili sad tijekom poslovanja?

Borna: Osobno, invaliditet mi, kao i mojim klijentima, nikad nije bio prepreka u ostvarivanju poduzetničkog poduhvata, nego dapače, dodatan poticaj. Nikad nisam ni isticao previše invaliditet, jasno da je on kol'ko tol'ko vidljiv, no stvarno nikakvih problema po pitanju invaliditeta nije bilo. Neke stvari naravno ne mogu napraviti bez asistencije, ali kao što sam rekao to je jako rijetko i pomoć, koja mi treba je stvarno minimalna.

Ines: Odlično, a jeste li naišli na koje druge prepreke, a da nisu navedene, odnosno ispitane?

Borna: Pa zapravo da, evo... Moram istaknuti kako je prvotna ideja bila obratiti se udrugama koje djeluju na području županije i njihovim korisnicima ponuditi korištenje naših usluga budući da su i sami osobe s invaliditetom. No, udruge, točnije odgovorne osobe udruga, nikad nisu pokazale interesa za takvu inicijativu, bojeći se da ćemo im preoteti dio „njihovog kolača“ ukoliko njihovi korisnici započnu koristiti usluge koje nudi naš fitness centar. Dakle, ovdje moram istaknuti da su udruge kojima smo se prvi obratili i dalje vrlo krute, bez interesa za bilo kakvu programsku suradnju, zatvorene „u svoja četiri zida“ što mislim da nikako nije dobro. Stoga je sve ostalo na pojedincima, članovima tih istih udruga koji su nas prepoznali i pored redovnih klijenata kojih je mnogo i kojih iz dana u dan ima sve više, svakodnevno dolaze na treninge i rastu zajedno s nama. Njihov nas napredak najviše veseli i posebno obvezuje.

5. PROGRAMI PODRŠKE

Ines: Znači vi ste bili informirani o samim programima podrške, koji se nude poduzetnicima s invaliditetom?

Borna: Pa.. eto, ja stvarno volim proučiti što se sve nudi, kakvih prilika ima pa sam se istražio i po tom pitanju. Naravno, kao što sam već i prije spomenuo sve je to dosta šturo opisano na web-u pa sam bio primoran dalje se raspitati. Stoga su mi na tom putu puno pomogli moji kontakti, kao i djelatnici javnih službi.

Ines: Razumijem. Što se tiče programa podrške s aspekta edukacija, savjeta, pomoći prilikom pokretanja poslovanja. Jeste li to možda iskoristili?

Borna: Ne, takve oblike poticaja nisam.. ovaj koristio prilikom pokretanja pothvata.

Ines: U redu, a jeste li koristili financijske programe podrške tipa zajmovi, krediti, možda kakva sredstva iz EU fondova?

Borna: Da, evo osim potpora Zavoda za zapošljavanje te Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, iskoristili smo i kredit od strane Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) za proširenje prostornih kapaciteta.

Ines: Odlično! A jeste li iskoristili programe podrške koje se pružaju od strane EU?

Borna: Paa.. ovi programi se dijelom financiraju od sredstava Europske Unije, tako da recimo da jesam.

Ines: Super. Kako ste se nosili sa odbijenim zahtjevima za programe podrške, ukoliko ih je naravno bilo?

Borna: Pa, zapravo se nismo susreli sa odbijenim zahtjevima za programe podrške, ali već sam spomenuo kako su odbili iz Udruge suradnju s nama, što nas je jako negativno iznenadilo jer ovaj.. ipak se tu radi o osobama s invaliditetom, kojima je svaka pomoć i više nego dobro došla.

Ines: Jasno, a jeste u konačnici zadovoljni pruženim programima podrške?

Borna: Ahm.. uvelike smo zadovoljni programima podrške i ostvarenoj projektnoj suradnji sa Područnim uredom Rijeka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje najprije u vidu pokretanja posla i samozapošljavanja, a kasnije i s uključivanjem u projekte i u vidu poticajne politike vezane za poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom od strane Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i Područnim uredom Centra za profesionalnu rehabilitaciju u Rijeci. Sudjelovanjem u njihovom najnovijem projektu, svoj ćemo tim proširiti novim zapošljavanjem i to zapošljavanjem osobe s invaliditetom. Želimo i ovdje svojim primjerom pokazati koliko je važno pružiti jednaku priliku svima.

Ines: Odlično. Hvala Vam.

6. MOGUĆA POBOLJŠANJA U POTICANJU PODUZETNIŠTVA OSOBA S INVALIDITETOM

Ines: Prema Vašem mišljenju na koji je način moguće unaprijediti politike podrške poduzetnika s invaliditetom?

Borna: Smatram da su mladim poduzetnicima zaista dane velike mogućnosti u okviru poticanja samozapošljavanja, samozapošljavanja osoba s invaliditetom i da je najveći problem zapravo općenit i jednak za sve – dugotrajna i zamorna administracija. Primjerice, za ishodovanje kredita valjalo je zadovoljiti velik broj strogih kriterija, pripremiti veliku količinu stručnih financijskih dokumenata, ishodovati razne dozvole, odobrenja, ponude, predračune, a sve to iziskuje puno vremena, u našem slučaju čak 7 mjeseci. Pored neučinkovite administracije, problem je i neinformiranost poduzetnika kao i nezainteresiranost poduzetnika čim pomisle na administraciju, rokove i kriterije. Dakle, smatram da je ključno informirati se, biti uporan i započeto završiti do kraja. Trebalo bi prilagoditi malo te rokove, pogotovo za poduzetnike s invaliditetom jer.. znate nama treba više vremena da obavimo neke stvari, ne da ih ne možemo obaviti, ali u našem slučaju to iziskuje dosta vremena. Institucije bi se trebale osvijestiti da se radi o osobama s invaliditetom te im prilagoditi zahtjeve, rokove i kriterije prilikom kreditiranja.

Ines: Odlično. Super, hvala. A koje je možda mjere potrebno uvesti kako bi se što više osoba uključilo, odnosno odvažilo pokrenuti poduzetnički pothvat?

Borna: Mjere, hm pa sad... kao prvo potrebno je malo bolje angažirati udruge u sve to. Udruge imaju velik broj članova osoba s invaliditetom te smatram da ih premalo informiraju o mogućnostima i poduzetništvu. Ukoliko bi udruge bile voljene sudjelovati mogla bi se stvoriti mreža, koja bi pružala potporu poduzetnicima s invaliditetom. Također, obrazovne institucije bi trebale više poticati poduzetništvo, pogotovo poduzetništvo osoba s invaliditetom jer smatram da je osobama s invaliditetom lakše biti poduzetnik, nego biti zaposlen za nekog. U mnogim slučajevima osobe s invaliditetom su puno inovativnije u odnosu na osobe bez invaliditeta jer.. kao što i sami znate suočavaju se sa mnogim preprekama te razmišljaju vidno drugačije.

Ines: Da, slažem se. Svaka riječ Vam je u potpunosti na mjestu. Mi smo došli do kraja našeg intervjua.

Borna: Hvala. Odlično.

7. ZAKLJUČAK INTERVJUA

Ines: Što biste za kraj savjetovali budućim mladim poduzetnicima s invaliditetom?

Borna: Vjerujete u sebe! Budite uporni! Budite dosljedni! Informirajte se! Ne sramite se pitati! Pitajte za pomoć. Planirajte. Dobro razradite ideju. Ne odustajte zbog glomazne administracije i ne pristajte na mišljenja da poticaje i kredite mogu dobiti samo odabrani i oni s vezama. Okružite se ljudima koji Vas podržavaju. Radite srcem, mislite glavom. Na kraju, budite lider. Budite primjer drugima.

Ines: Odlično! Ja se Vama zahvaljujem što ste mi pomogli jer taj cilj se ne bi realizirao, ne bih mogla napisati istraživački dio rada bez Vas.

Borna: Ma, nema problema! Meni je uvijek drago pomoći i uvijek ću pomagati ovakvim proaktivnim mladim ljudima poput Vas! Ja Vam želim uspješnu obranu rada i uspjeh u karijeri.

Ines: Hvala Vam puno, također Vam želim puno sreće u budućem radu i budućim projektima! Ukoliko želite, mogu Vam poslati rad nakon što bude odobren.

Borna: Bilo bi mi drago.

Ines: Dogovoreno! Ja Vam želim ugodan ostatak dana!

Borna: Također želim. Doviđenja!

Ines: Hvala. Pozdrav!

Prilog 3. Bilješke o opservacijama

Prva ispitanica, Anita

Intervju se odvijao putem platforme Zoom. Prije same provedbe intervjua istraživačica je podsjetila gospođu Anitu na dogovor te je osam minuta prije poslala poveznicu za pristup intervjuu, a gospođa Anita se rado malo prije dogovorenog termina priključila virtualnom sastanku, tako da je intervju počeo i prije nego li je bio definiran termin. Na početku intervjua osjetila se mala trema, ali kako je intervju tekao, Anita se opustila te je atmosfera bila prijateljska. Anita je voljno odgovarala na sva pitanja koja su bila predviđena za intervju, uz poneko potpitanje. Izražavala se na hrvatskom standardnom jeziku uz štokavsko narječje. Kako je Anita tijekom intervjua imala upaljenu kameru u pozadini se vidio njezin ured koji ima u svojoj privatnoj kući. Osim toga, Anita se često smiješila te često tokom intervjua koristila i gestikulaciju rukama. Tijekom intervjua nije bilo nikakvih smetnji.

Druga ispitanica, Paula

Intervju se odvijao putem platforme Google Meet. Prije same provedbe intervjua istraživačica je deset minuta prije poslala poveznicu za pristup intervjuu. Gospođa Paula priključila se na intervju u točno određeno vrijeme. Sudionica i istraživačica cijelo su vrijeme imale upaljenu kameru, međutim Paula je tokom intervjua imala promijenjenu pozadinu pa se samo vidio logotip njenog poduzeća, koji je bio ljubičast. Paula je tijekom cijelo intervjua bila sretna i gotovo na svako pitanje odgovarala sa smiješkom na licu. Paula je na pitanja odgovarala na hrvatskom standardnom jeziku te je bilo moguće primijetiti kako se Paula za intervju pripremala, obzirom da je na neka pitanja i prije odgovorila nego li su joj bila postavljena. Bez obzira na to, Paula je odgovorila na sva pitanja koja su bila predviđena za intervju, kao i na druga potpitanja. Tijekom intervjua nije bilo nikakvih smetnji, iako su Paula i istraživačica strahovale kakva će biti internetska veza zbog lošeg vremena. Međutim, intervju je bio proveden bez tehničkih smetnji.

Treća ispitanica, Jelena

Intervju se odvijao putem aplikacije Skype. Prije same provedbe intervjuja istraživačica je poslala Jelenu poruku na Facebook-u s podsjetnikom o održavanju intervjuja. Obzirom da za Skype ne treba kreirati poveznicu, istraživačica je minutu do 10:00 h nazvala video-pozivom Jelenu. Jelena se odmah javila te je na početku intervjuja istraživačici preporučila da ju oslanja s „ti“. Međutim, istraživačici je zbog formalnosti bilo neugodno pa ju je oslanjala sa Vi. Usprkos tome, atmosfera je tijekom čitavog intervjuja bila prijateljska, trema nije bila primjetna. Jelena je tijekom intervjuja koristila hrvatski standardni jezik, a kako je Jelena tijekom intervjuja imala upaljenu kameru u pozadini se primijetio bijeli zid te prozor njene sobe u kojoj ima i ured. Nekoliko minuta prije kraja intervjuja, istraživačici je oslabjela internetska veza pa je ponovila pitanje, obzirom da ga Jelena nije dobro čula, ali problem je ubrzo nestao te je intervju uspješno završen.

Četvrti ispitanik, Andrej

Intervju s gospodinom Andrejom proveden je u hotelu Turist Varaždin, točnije u restoranu Nobel. Andrej je došao u dogovoreno vrijeme u pratnji svog osobnog asistenta koji je tijekom intervjuja bio nazočan. Atmosfera je tijekom cijelog intervjuja bila iznimno prijateljska te je Andrej odgovorio na sva pitanja. Izražavao se na hrvatskom standardnom jeziku uz povremeno korištenje kajkavskog narječja. Andrej je tijekom intervjuja povremeno koristio gestikulaciju rukama. Moglo se primijetiti kako je Andrej smatrao intervju važnim jer je sa sobom donio i papir na kojem je ranije pripremio odgovore na pitanja. Shodno navedenom, Andrej je ovom intervjuu pristupio ozbiljno s puno razumijevanja. Tijekom provedbe intervjuja nije došlo do nikakvih smetnji te je intervju uspješno proveden.

Peti ispitanik, Borna

Intervju s gospodinom Bornom proveden putem platforme Google Meet. Prije same provedbe intervjuja, gospodinu Bornu poslan je na e-mail podsjetnik da će se održati intervju, a pet minuta prije same provedbe intervjuja poslana je i poveznica za pristup istom. Gospodin Borna pojavio se u dogovoreno vrijeme te je uključio kameru i mikrofonski uređaj. Iza Borne na zidu je bio logo poduzeća pa se moglo zaključiti kako se nalazi u uredu. Cijelo vrijeme vladala je prijateljska atmosfera te je Borna s radošću odgovarao na svako postavljeno pitanje i nije pokazivao znakove treme i nervoze. Ispitanik se izražavao na hrvatskom standardnom jeziku te se prema odgovorima ispitanika moglo zaključiti kako stvarno voli posao koji radi te da živi za sport. Tijekom intervjuja nije bio nikakvih smetnji i isti je uspješno završen.